

FINANȚAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ROMÂNESC. EVALUARE ȘI PROPUNERE DE POLITICI¹

București, 2005

---

¹ Lucrarea a fost elaborată în cadrul Centrului de Analiză și Dezvoltare Instituțională (**CADI**) sub coordonarea prof.univ.dr. **Adrian Miroiu**. Cercetarea redată în Anexa 3, efectuată în cadrul **SNSPA** de către drd. **Nicolae Dobrei**, drd. **Gabriel Hâncean**, drd. **Mariana Kuleva**, drd. **Stanislav Secrieriu**, drd. **Radu Teișanu** și drd. **Nicolae Toderaș**, a reprezentat unul din materialele de bază pentru propunerile de politici formulate.

Învățământul superior românesc este astăzi în criză: pe de o parte, calitatea programelor educaționale oferite de universitățile românești, publice sau private, este într-o dramatică și accelerată scădere. Pe de altă parte, fondurile de care dispun ele sunt cronic insuficiente pentru a le permite să intre în competiție cu universitățile europene; nu poți fi în competiție cu universități care pentru aceleași programe universitare cheltuie de zece-cincisprezece ori mai mult pe student decât universitățile românești.

Cel puțin în parte, căderea calității este explicabilă prin grava subfinanțare, precum și prin tendința universităților de dezvoltare extensivă, de înrolare a unui număr cât mai mare de studenți în vederea creșterii veniturilor lor. De aceea, reforma actualului sistem de finanțare a universităților românești va putea însemna și relansarea educației superioare în țara noastră.

Scopul acestui studiu este acela de a indica unele dintre direcțiile prin care schimbarea finanțării universităților va contribui la creșterea calității și deci a competitivității educației superioare românești; la susținerea mai adecvată a tinerilor pentru a studia; la creșterea resurselor pentru cercetare; la creșterea veniturilor cadrelor didactice din învățământul superior.

1. Mecanismul actual de finanțare a învățământului superior

Mecanismul actual de finanțare a învățământului superior românesc a fost introdus în 1999. Cu câteva mici modificări (legate în principal de introducerea unor noi criterii de repartizare a fondurilor pentru „finanțarea de bază” – așa-numitele criterii

calitative), el a rămas neschimbat. **Acest mecanism de finanțare are câteva virtuți importante:**

- este transparent: fondurile guvernamentale sunt alocate pe universități pe baza unei formule;
- întărește autonomia financiară a universităților: permite universităților o mare flexibilitate în utilizarea fondurilor;
- nu constrânge universitățile să aibă o anumită structură instituțională: de pildă, nu impune a anumită structură de personal;
- stimulează utilizarea mai eficientă a fondurilor, prin reducerea numărului de programe de studii, a încărcării cu ore a studenților, a ponderii personalului administrativ etc.;
- stimulează un management integrat, strategic al universităților.

Chiar dacă în 1999 introducerea noului mecanism de finanțare a universităților publice românești a fost privită cu reticență, în momentul de față opinia prevalentă a decidenților este aceea că **sistemul este funcțional** și că modificările care îi trebuie aduse nu sunt esențiale, ci mai degrabă corective: de pildă, e nevoie sau nu să se introducă sau să se modifice unii indicatori calitativi; e nevoie să se ia în considerație studenții „cu taxă”² din universități? etc. Tot așa, criticii sistemului se referă de obicei la chestiuni de detaliu: oare nu cumva sistemul actual de finanțare sau modificările propuse vor favoriza unele domenii? (De pildă: felul în care se determină pe fiecare profil în parte alocația unitară netă pe student echivalent, finanțat de la buget nu cumva avantajează unele domenii, precum ingineria sau chimia? Sau: nu cumva luarea în considerare a studenților cu taxă ar favoriza tocmai profilurile necăutate pe piață? etc.)

În studiul de față formulăm un punct de vedere diferit: acela că **actualul sistem de finanțare a universităților publice românești trebuie modificat radical**. Aceasta pentru că:

- 1) se bazează pe *principii inacceptabile*;

---

² Sumele de bani percepute de la studenți de către universitățile publice sau private nu sunt în realitate „taxe”, în sensul juridic al termenului. Ele reprezintă mai degrabă prețurile cerute de universități pentru serviciile educaționale oferite.

- 2) păstrează și întărește actuala *subfinanțare* a universităților, cu efecte dezastruoase în ceea ce privește capacitatea acestora de a deveni competitive pe plan european;
- 3) produce *distorsiuni grave* în învățământul superior românesc.

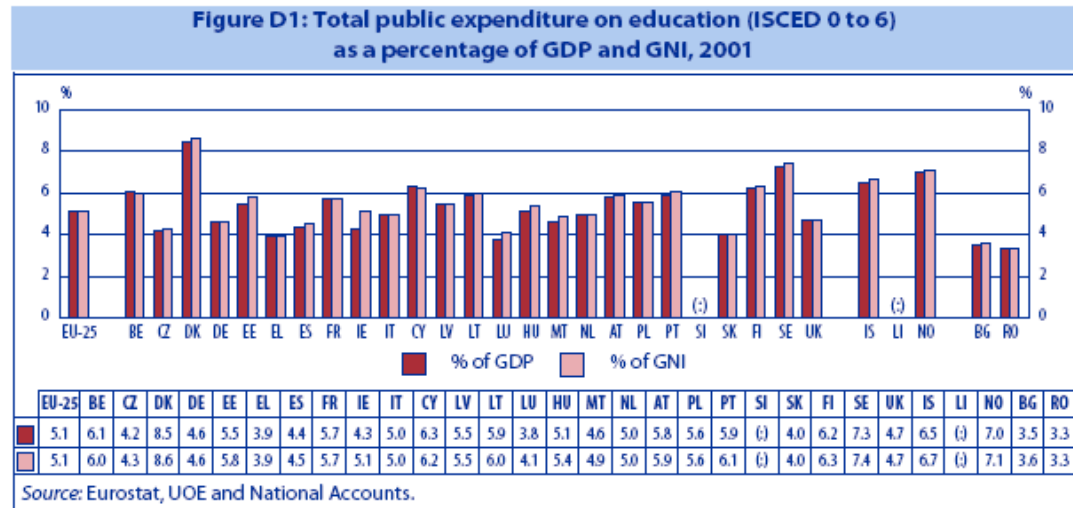
De ce nu este acceptabil actualul sistem de finanțare a universităților? Din cel puțin următoarele motive:

1) *Prezervă puterea discreționară a Ministerului în repartizarea fondurilor.* Chiar dacă fiecărei universități publice i se alocă fonduri în funcție de numărul de studenți, distribuirea între universități a locurilor finanțate de la buget se face de către Minister, fără nici un fel de criteriu (cu excepția, poate, a celui istoric: câte locuri au fost alocate în anii trecuți). Actualul sistem de finanțare nu este deci de tipul: banii urmează studentul, așa cum cred unii actuali sau foști decidenți și cum se pretinde în multe documente oficiale (inclusiv ale CNFIS).

2) *În plus, intervenția statului este masivă și distorsionează grav piața emergentă a învățământului superior românesc.* Acest fapt face ca sistemul de stimulente de dezvoltare pentru universitățile românești să nu le determine să devină mai competitive, cu implicații negative în contextul iminentei aderări la U.E. Astfel, Ministerul atribuie anual un număr extrem de mare de locuri universităților publice (în jur de 60 000 pentru primul ciclu universitar), care reprezintă aproximativ 40% din numărul total al studenților înrolați de universitățile românești. Acest număr, rămas relativ constant de la sfârșitul anilor 90, a fost stabilit într-o perioadă în care funcționa alt sistem de finanțare a universităților, și în care acestea nu aveau dreptul de a înrola studenți cu taxă. În plus, rațiuni de tip electoral-populist și clientelar au determinat creșterea acestui număr la mijlocul deceniului trecut.

Numărul mare de locuri subvenționate de Minister distorsionează piața învățământului superior: în primul rând, alocația de stat per student este extrem de redusă, la nivelul a 380 € pe an pentru un student înscris într-un program de tip umanist, economic sau de științe sociale. În al doilea rând, dată fiind intervenția masivă a statului pe piața învățământului superior, această alocație determină un nivel foarte jos al taxelor pe care universitățile le solicită de la studenții care își plătesc ei înșiși educația superioară. În sfârșit, acest tip de alocare a resurselor împiedică diferențierea

universităților pe criterii de calitate. Pe scurt, învățământul superior românesc este atât de ieftin (și ca urmare atât de fără speranțe în a deveni de calitate) nu pentru că românii sunt prea săraci, nici pentru că aici competiția între universități e prea mare, ci pentru că statul intervine prea mult într-un mod inadecvat.

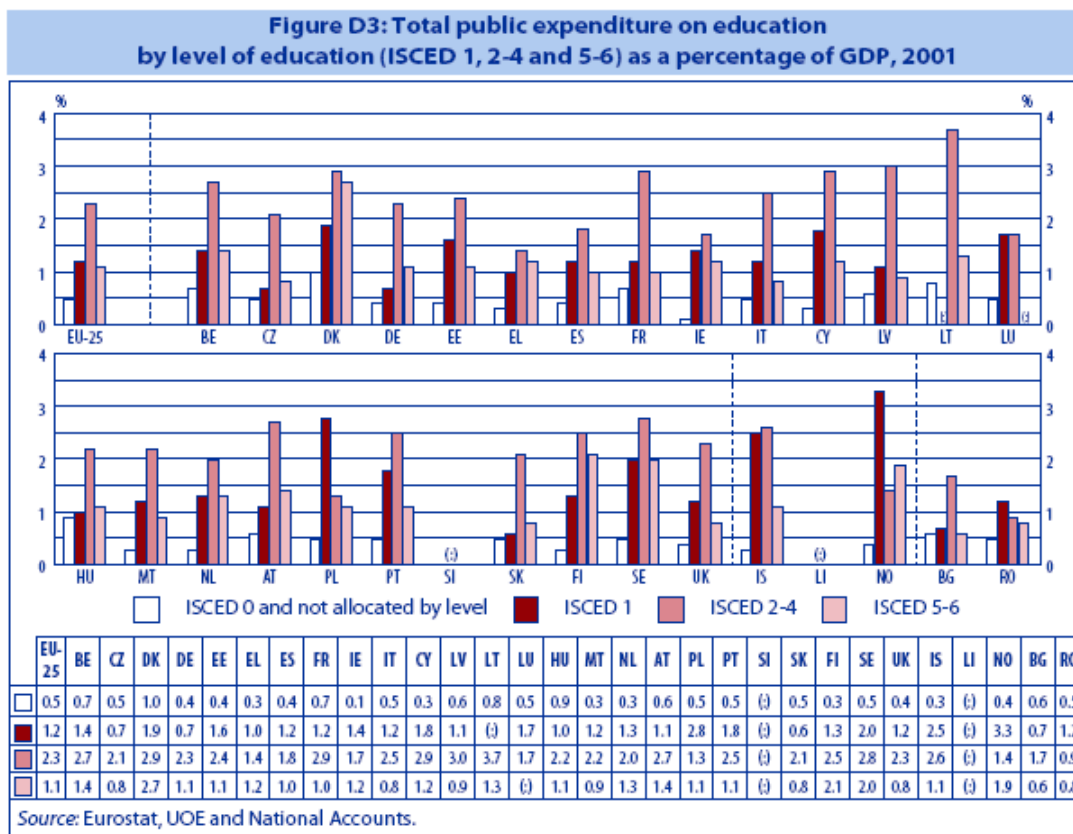

Sursa: *Key Data on Education in Europe 2005*, Eurydice, European Commission

3) Finanțarea de către stat a universităților publice *nu ia în considerare toți stakeholderii*. Mecanismul de finanțare se adresează în principal managementului universitar, dar nu și studenților. Ca exemplu, distincția care se face între finanțarea de bază și cea complementară privește modul de utilizare de către universități a fondurilor, iar nu sursa veniturilor. Astfel, universitățile primesc bani pentru plata salariilor și pentru utilități (prin finanțarea de bază), precum și bani pentru burse ale studenților, subvenții pentru studenții care stau în cămine etc. (prin finanțarea complementară). În fapt, ambele tipuri de finanțare reprezintă sprijin acordat studenților: 1) pentru acoperirea costurilor studiilor; și 2) pentru întreținere (în buget, această a doua categorie de fonduri reprezintă peste 20%). Păstrarea distincției prin însuși mecanismul de finanțare induce nerecunoașterea primului tip de finanțare ca un tip de bursă acordată studenților (bursă de școlarizare). Pe de altă parte, o lungă perioadă de timp distincția dintre studenții subvenționați de la buget și cei care își plătesc singuri taxele a fost de prea rigidă. Chiar dacă începând cu anul universitar 2005/2006 statutul studenților în această privință se poate modifica anual, rămâne fermă distincția dintre studenții care primesc în întregime o

bursă de școlarizare și cei care nu primesc deloc o astfel de bursă. Sistemul este foarte puțin flexibil.

4) Mecanismul actual de finanțare a universităților publice românești *nu ia în considerație problematica echității în accesul la învățământul superior*. În designul actualului mecanism de finanțare sprijinul care ar trebui acordat studenților înmatriculați sau potențiali nu a fost luat în considerare. Aceasta, chiar dacă societatea românească a devenit în ultimii ani tot mai diferențiată în ceea ce privește veniturile familiilor – și deci și în ceea ce privește accesul tinerilor la educația superioară. Puținele studii realizate sugerează că în momentul de față posibilitatea tinerilor proveniți din mediile defavorizate de a avea acces la educația superioară, și în particular la sprijin din partea statului, este tot mai redusă. Dimpotrivă, fondurile de stat se direcționează către tinerii care provin din familiile cele mai bine situate în societate.

Sursa: *Key Data on Education in Europe 2005*, Eurydice, European Commission

2. Ce ar trebui făcut?

E, desigur, mai ușor să se accepte critici care nu atacă fondul problemei. În acest sens studiul de față este în dezavantaj, fiindcă respinge supoziții esențiale și (unele) foarte vechi ale sistemului actual de finanțare a universităților românești.

Dar și așa e mult mai ușor să se admită critici generale, decât să se tragă concluzii care au caracterul unor propuneri de politici. Fiindcă în acest caz este vorba chiar de schimbarea situației existente, iar conservatorismul, în ceea ce privește învățământul superior, este foarte mare. De aceea, pesemne că prima parte a studiului de față va fi primită cu mai mare deschidere decât ceea ce urmează. Ne asumăm însă riscul, și vom menționa câteva propuneri care să conducă la înlăturarea supozițiilor inacceptabile ale actualului mecanism de finanțare a universităților publice românești.

2.1. Trei propuneri de schimbare a sistemului de finanțare a universităților publice

Vom prezenta trei propuneri de schimbare a sistemului actual de finanțare bugetară a universităților publice. Așa cum se va observa ușor, ele sunt progresiv mai profunde și cu implicații mai mari asupra învățământului superior românesc. O reformă de adâncime a mecanismului de finanțare din bani publici a educației superioare ar trebui să se aplece asupra tuturor problemelor pe care le-am ridicat în secțiunile anterioare, iar cele trei propuneri de politici care vor fi schițate mai jos încearcă să se adreseze tuturor acestora. De aceea, politicile propuse nu pot fi în realitate considerate ca independente între ele; susținem necesitatea ca toate trei să fie implementate. Dar, desigur, se poate începe cu unele și continua cu cele care schimbă mai în adâncime mecanismele astăzi în funcțiune.

2. 1. 1. Introducerea sistemului de burse de școlarizare integrale și parțiale

În universitățile publice din România există în anul universitar 2005/2006 două categorii de studenți. Ei diferă prin nivelul sprijinului de care beneficiază din partea

statului: studenți înscriși în regim cu taxă și studenți înscriși pe locuri subvenționate de la buget.

Potrivit legislației în vigoare până în 2005, regimul de student cu taxă nu se putea schimba pe tot parcursul studiilor. Această situație este extrem de *neechitabilă* și creează *discrepanțe* uriașe între studenți, pe baza unui singur examen (cel de admitere), care tinde să devină tot mai puțin relevant (și în plus nu măsoară efortul depus în timpul studiilor universitare).

Se putea ca un student să fi intrat la examenul de admitere cu media 7,99, pe locuri subvenționate, iar un altul cu 7,98, pe locuri cu taxă; apoi, în timpul studiilor, cel de-al doilea putea să aibă note doar de 9 și 10, iar primul doar de 5 și 6; însă primul nu plătea niciodată taxe de școlarizare, în timp ce al doilea le plătea pe tot parcursul studiilor.

Sistemul introdus în 2005 permite ca statutul de student cu taxă să se modifice anual, în funcție de rezultatele la învățătură. Sistemul este încă extrem de *deficitar*, pentru că:

Se poate ca un student să fi obținut în anul anterior sau la examenul de admitere media 7,99 și să beneficieze de un loc subvenționat, iar un altul, cu media 7,98, să fie în acel an universitar pe locuri cu taxă. Primul beneficiază de gratuitatea studiilor, iar al doilea trebuie să plătească întreaga taxă de școlarizare. Evident că *diferența dintre rezultatele la examene nu justifică o asemenea discrepanță* în ceea ce privește finanțarea. Pe de altă parte, să presupunem că primul student provine dintr-o familie cu venituri foarte mari, iar al doilea dintr-o familie cu venituri foarte mici. *Actualul sistem nu este echitabil*: nu permite în nici un fel sprijinirea financiară a celui de-al doilea student.

Pentru studenții înscriși la universitățile publice propunerea este aceea de instituire a următorului sistem:

1. În prezent, potrivit legii în fiecare an se stabilește prin H.G. cifra de școlarizare. Sensul care a fost acordat acestei cifre a fost acela că ea exprimă numărul de studenți care beneficiază de gratuitatea studiilor.
2. Propunerea este ca anual să se stabilească prin H.G. numărul total de **burse de școlarizare integrale** subvenționate de stat. Pentru aceasta este necesară modificarea legii nr. 84/1995, cu modificările ulterioare, a învățământului. (În particular, e necesar să se modifice art. 58 al. 1; art. 59 al. 4; art. 59 al. 4; art. 170 al.9.) Modificările

vizează îndeosebi înlocuirea ideii că prin HG se stabilește *cifra de școlarizare* cu ideea că se stabilește **numărul bursei de școlarizare integrale**.

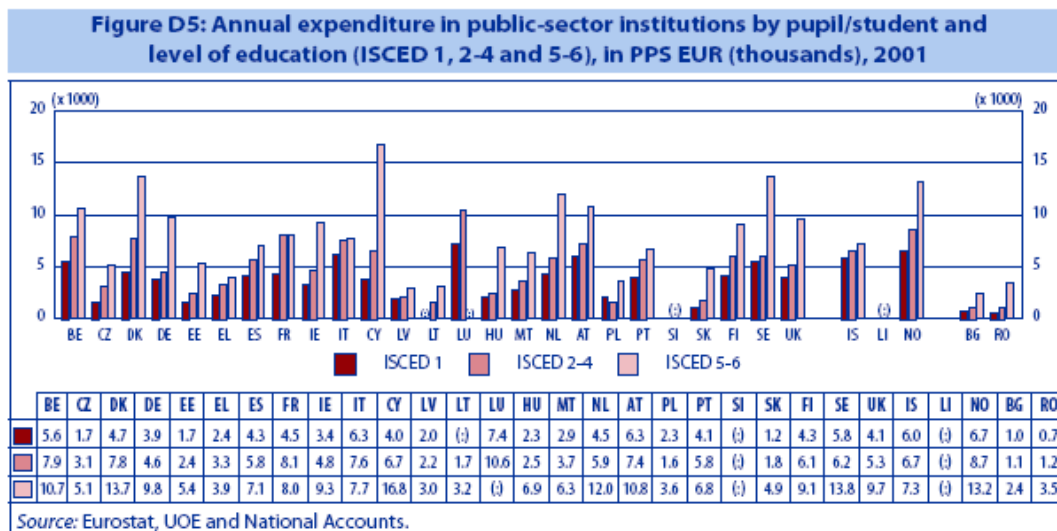
3. Fiecare universitate beneficiază, pentru programele la care face concurs de admitere, de un număr de astfel de **burse de școlarizare integrale**. Universitatea va trebui să școlarizeze un număr de studenți fizici cel puțin egal cu acest număr de burse. Ea le poate scoate însă la concurs în pachete diferite: unele locuri scoase la concurs sunt asociate unor burse de școlarizare integrală, altele sunt asociate unor burse de școlarizare parțială. (A se vedea exemplificările expuse în Anexa 1.) În acest fel, nu vom mai avea doar două categorii de studenți: unii care nu plătesc nimic, iar alții care plătesc tot costul școlarizării – situație extrem de neechitabilă – ci studenți care plătesc un procent între 0% și 100% din costul școlarizării. În plus, universitățile vor putea să stabilească **criteriile conform cu care se atribuie aceste burse de școlarizare integrală sau parțială**, care vor putea include și criterii sociale, nu numai criterii care privesc meritul.
4. În fiecare an universitar, universitatea poate modifica lista studenților care beneficiază de o anumită reducere a costului școlarizării, în limita numărului total de burse de școlarizare de care dispune (și care ar trebui păstrat constant pe tot parcursul unui ciclu de școlarizare).

Avantajele acestui sistem: se *elimină discrepanțele* uriașe existente în prezent în modul în care sunt sprijiniți studenții înscriși în universitățile publice; este mai *echitabil*, deoarece permite accesul la universitate al mai multor tineri; *nu* este mai *costisitor* pentru buget; dar aduce noi *fonduri* din taxe universităților, care pot atrage mai mulți studenți; în sfârșit, dar foarte important, sistemul creează o *competiție* mult mai mare între studenți, ceea ce va duce la creșterea *calității* pregătirii lor. Problema cea mai importantă pe care o ridică sistemul este însă aceea că nu ia în considerare nici un fel de mecanism de sprijinire a studenților care provin din familii defavorizate.

2. 1. 2. Creșterea alocației per student

În prezent statul oferă 380 € pe an pentru (finanțarea de bază pentru) un student în economie, în litere sau sociologie. Statul finanțează 60 000 noi locuri în învățământul superior în fiecare an (pentru ciclul I – de licență – de studii universitare).

Să presupunem că suntem foarte optimiști: mai întâi, că aderarea la U.E. va impune alocarea către învățământul superior a unui procent din PIB aproape dublu față de cel de azi. Presupunând și că vom avea o creștere economică înaltă în următorii ani, atunci în 2008 statul va putea cel mult să investească într-un student înrolat într-unul din programele menționate cam 850 €. Adică infim, în raport cu ce se investește azi în țările dezvoltate. Cu asemenea perspective, nu putem atunci spera decât falimentul. Mai mult, acest tip de intervenție a statului în gestionarea cererii de învățământ superior nu permite creșterea „taxelor” solicitate de universități pentru studenții care vor să își plătească ei studiile. Acestea vor putea ajunge cam la 1 200 – 1 300 € (pentru justificarea acestor susțineri a se vedea modelul din Anexa 2). Iarăși foarte puțin.

Sursa: *Key Data on Education in Europe 2005*, Eurydice, European Commission (PPS: purchasing power standard): O rată de conversie a monedei care convertește indicatorii economici, exprimați într-o monedă internațională, într-o monedă comună artificială care egalizează puterea de cumpărare a diferitelor monede naționale. Cu alte cuvinte, astfel se elimină diferențele între nivelurile de prețuri dintre țări în procesul convertirii într-o monedă artificială comună.

Propunerea este aceea de a **reduce numărul locurilor de studenți („fără taxă”)** **oferite în fiecare an de stat**. Ținând cont și de iminenta scădere naturală a numărului candidaților la învățământul superior, reducerea ar putea să ajungă la jumătate, deci la 30000 locuri pe an. Păstrând însă aceleași fonduri pentru finanțare, ar rezulta că în 2008 s-ar cheltui pe student cam 1 700 €, iar taxele ar ajunge până la aproximativ 5 000 € pe

an. (Aceasta în condițiile în care se va menține numărul actual de studenți cu taxă!) Încă nu îndeajuns, dar ar fi o creștere a veniturilor universităților care le-ar permite să ofere mult mai mult decât pot face astăzi: facilități precum clădiri, bibliotecă virtuală, laboratoare, dar și cadre didactice mai pregătite și mai stimulate. **La fel ar trebui procedat și în cazul învățământului de master.** (În țările occidentale, acesta este mult mai mult susținut din resurse proprii, în timp ce la noi, dimpotriva, sugestia este ca în viitor a mai mare pondere a finanțării bugetare să se îndrepte spre acest tip de învățământ.)

Chiar dacă implementarea unei politici precum cea formulată aici nu ar reduce fondurile bugetare care se îndreaptă spre universități, ea nu va atrage sprijinul organizațiilor studențești. De aceea, considerăm că această propunere ar trebui însoțită de o politică de schimbare radicală a filosofiei sprijinului acordat studenților (a se vedea mai jos a treia propunere de politici, precum și Anexa 3).

2.1.3. Dezvoltarea sistemului de granturi pentru studenți

Mecanismul de finanțare a învățământului superior public a fost conceput ca și cum studentul nu este unul dintre cei mai importanți stakeholderi. Studenții intervin în ecuație numai în mod indirect, ca „studenți echivalenți”. Alocația per student, inclusă în cea ce se numește „finanțarea de bază”, este privită ca neavând vreo legătură cu sprijinul acordat studenților în vederea întreținerii lor în timpul studiilor (de pildă, prin sistemul de „burse de studii”), care e inclusă într-un alt capitol al finanțării, în cea „complementară”. În acest fel, se pierde din vedere faptul esențial că în ambele cazuri avem de-a face cu sprijinirea de către stat a studenților: în primul, prin subvenționarea costurilor școlarizării; în al doilea, prin subvenționarea costurilor întreținerii.

Actualul sistem produce în acest mod inechitate socială. Căci costurile școlarizării sunt asociate exclusiv „meritului” (rezultatelor la examene), criteriile sociale intervenind numai în sensul sprijinirii studenților pentru întreținerea în timpul studiilor. E o politică de genul: dacă nu ai bani, nu ai ce căuta în învățământul superior; iar dacă ai, te sprijinim. Cel de-al treilea set de politici pe care le propunem se concentrează tocmai asupra chestiunii echității în accesul la învățământul superior. Ele indică un pas necesar de

armonizare a sistemului românesc de educație cu principiul european al coeziunii economice și sociale.

Propunerea formulată aici este aceea de a **lega între ele cele două forme de sprijinire a studenților**. Prin „burse” va trebui să înțelegem nu numai bursele care sprijină studenții să se întrețină în timpul studiilor, ci și – și aceasta în primul rând – fondurile care acoperă costurile școlarizării acestora.

Iată o serie de principii care ar putea fi luate în considerare în reformarea sistemului de burse studentești:

1) Bursele acordate de la bugetul de stat au ca **principal scop sprijinirea materială a studenților cu o situație socială și financiară care nu le permite să își desfășoare în mod corespunzător studiile universitare**. Criteriile ce pot fi avute în vedere de universități pentru acordarea acestora sunt:

- a. Venitul net pe membru de familie (**criteriul principal și eliminativ**).
- b. Starea locativă a studentului respectiv (dacă locuiește cu chirie sau nu). Astfel, alocația sau subvenția pentru chirie sau cămin este înglobată în bursa socială.
- c. Mediul de proveniență (rural - urban). Studenții/studentele din mediul rural vor primi un punctaj suplimentar.
- d. Apartenența la o categorie defavorizată (rromi, studenți proveniți din casele de copii etc.).
- e. Starea de sănătate. Studenții cu boli cronice, precum și cei cu dizabilități și/sau nevoi speciale vor primi un punctaj superior.
- f. Numărul de copii aflați în întreținerea familiei (pondere mai mare în calculul punctajului fiind acordată în cazul în care în întreținere se află mai mulți studenți).

2) Introducerea **creditului bancar garantat de stat pentru studii universitare**. (Această măsură permite reducerea numărului de burse de școlarizare acordate de stat, concomitent însă cu crearea mecanismului creditului bancar garantat de stat pentru studii universitare. E de subliniat că această măsură a fost cuprinsă în programul electoral al Alianței D.A.) Prin credit se pot acoperi (total sau parțial) următoarele cheltuieli:

1. taxe anuale de studii;
2. costuri de cazare;
3. costuri de masă;

4. achiziționare de logistică și literatură de specialitate.

3) **Stimularea accesului la învățământul superior al tinerilor proveniți din mediile defavorizate.** În acest sens, sistemul de sprijinire va trebui să se adreseze nu doar studenților actuali, ci și celor potențiali. O politică fermă în acest sens va consta în **crearea unui set de forme de asistare compus din granturi sociale și granturi sociale pentru persoanele cu dizabilități.** Granturile sociale sunt destinate tinerilor ce provin din categorii defavorizate și subreprezentate la nivelul universităților (publice) și se acordă pe criterii sociale, iar granturile sociale pentru persoanele cu dizabilități sunt destinate tinerilor care prezintă anumite dizabilități. Ele vor trebui administrate de o instituție special creată, și vor putea înlocui sistemul actual de locuri subvenționate de la buget.

2.2. Ce nu este încă pus sub semnul întrebării

Orice propunere se îndepărtează mai mult sau mai puțin de starea existentă. Este de aceea onest să indicăm care dintre premise nu au fost chestionate. Nu pentru că le considerăm corecte, ci pentru că ele pun la lucru mecanisme foarte complicate și vizează interese foarte mari, care o dată activate vor fi cu greu ținute subcontrol. O reformă adâncă a învățământului superior românesc va trebui să chestioneze și să respingă însă și aceste supoziții pe care s-au bazat politicile educaționale în România ultimelor decenii.

- *Distribuirea între universități a locurilor finanțate de la buget:* am argumentat că în prezent aceasta se face într-un mod mai mult sau mai puțin discreționar de către Minister, iar acest fapt induce fonduri diferite la diferite universități. Remediarea acestei situații ține însă nu de mecanismul de finanțare a acestora, ci mai degrabă de funcționalitatea sistemului de asigurare a calității. Pe baza acestuia, Ministerul va putea să modifice numărul de locuri finanțate de la buget atribuite fiecărei universități. Există însă și alte criterii care vor influența această distribuție, precum considerente ce țin de structura demografică a unor zone din țară, de politici de stimulare a accesului reprezentanților unor comunități la educația superioară sau de stimulare a dezvoltării economice-sociale a unei regiuni etc.

Aici există o alternativă la actualul sistem care merită totuși atenția. Anume, e vorba de *sistemul de vouchere educaționale*. Tinerii îndreptățiți să urmeze un

program de învățământ superior vor primi vouchere, și ei vor decide la ce universitate vor merge. Bani urmează studentul. Problema este că e dificil să se determine cine sunt tinerii îndreptățiți să obțină un astfel de voucher. Pentru accesul la studii universitare din primul ciclu, bacalaureatul nu este în momentul de față un criteriu larg acceptat, fiindcă – deși este organizat la nivel național – el nu e receptat ca indicând aceleași rezultate obținute oriunde în țară. Dacă va exista însă un sistem adecvat de asigurare a calității în învățământul superior, o politică ce ar putea fi recomandată ar fi aceea de **a trece la un sistem de vouchere pentru ciclul de masterat** (și pentru cel de doctorat): studenții vor putea alege la ce universități să își facă masteratul (sau doctoratul). Oricum însă, acest sistem nu va putea fi însă funcțional mai devreme de patru-cinci ani.

- Am avut în vedere numai *finanțarea universităților publice*. Ideea păstrată este aceea că universitățile private, chiar acreditate, nu vor avea în continuare acces la fonduri publice pentru derularea programelor educaționale. Desigur, acest principiu este discutabil: odată acreditat, un program de studii de la o universitate privată se califică pentru a fi finanțat de la buget. Însă în momentul de față o schimbare în acest sens a sistemului de finanțare pare foarte dificil de realizat.
- Nu am discutat chestiunea *formei de învățământ universitar (din instituțiile publice) care urmează să fie finanțată de la buget*. În prezent studenții înscriși la forma la distanță nu beneficiază de nici un sprijin; întregul învățământ la distanță este „cu taxă”. Considerăm că acest principiu este cu totul împotriva înțeleșului acestui tip de învățământ, care a avut într-o mare măsură scopul de a facilita accesul la educația superioară tocmai pentru tinerii care provin din medii dezavantajate. În mod normal, o politică de asigurare tot mai ridicată a accesului la educația superioară pentru tinerii din medii dezavantajate (mediul rural, zone aflate la mare distanță de centrele universitare etc.) ar solicita a deplasare a fondurilor exact spre învățământul la distanță. O politică ce poate fi recomandată ar fi aceea de a *permite universităților ca prin politicile lor să stabilească ce fonduri vor fi alocate pentru susținerea studenților de la forma de învățământ cu taxă și, respectiv, la distanță*.

*

*   *

Afirmam la începutul acestui studiu că sistemul actual de finanțare a universităților publice din România trebuie restructurat în mod radical. Am indicat câteva dintre motivele care fac ca acest obiectiv să fie atât obligatoriu cât și foarte urgent. Sperăm că propunerile formulate vor fi discutate în lumea academică; sperăm că ele vor atrage atenția decidenților și că vor determina o dezbatere de conținut în următoarea perioadă.

ANEXE

Anexa 1. Gestionarea de către universități a burselor de studii - exemplificări

Să presupunem că avem un program de studii pentru care universitatea a primit un număr de **90** burse de școlarizare integrale și că vrem să avem același număr de studenți care plătesc taxele la fel. Iată câteva modele:

1. Avem studenți pentru care se acoperă de către universitate costurile de școlarizare în proporție de 100%, 70% și 30%:

$$45 \times 100\% = 45 \text{ studenți echivalenți}$$

$$45 \times 70\% = 31,5 \text{ studenți echivalenți}$$

$$45 \times 30\% = 13,5 \text{ studenți echivalenți}$$

Total: **135** studenți fizici; creștere față de alocarea inițială: **50%**

2. Avem studenți pentru care se acoperă de către universitate costurile de școlarizare în proporție de 100%, 75%, 50%, 25%:

$$36 \times 100\% = 36 \text{ studenți echivalenți}$$

$$36 \times 75\% = 27 \text{ studenți echivalenți}$$

$$36 \times 50\% = 18 \text{ studenți echivalenți}$$

$$36 \times 25\% = 9 \text{ studenți echivalenți}$$

Total: **144** studenți fizici; creștere față de alocarea inițială: **60%**

3. Avem studenți pentru care se acoperă de către universitate costurile de școlarizare în proporție de 100%, 60%, 20%:

$$50 \times 100\% = 50 \text{ studenți echivalenți}$$

$$50 \times 60\% = 30 \text{ studenți echivalenți}$$

$50 \times 20\% = 10$ studenți echivalenți

Total: **150** studenți fizici; creștere față de alocarea inițială: **66%**

4. Avem studenți pentru care se acoperă de către universitate costurile de școlarizare în proporție de 90%, 80%, 70%, 60%, 50%, 40%, 30%, 20%, 10%:

$20 \times 90\% = 19$ studenți echivalenți

$20 \times 80\% = 16$ studenți echivalenți

$20 \times 70\% = 14$ studenți echivalenți

$20 \times 60\% = 12$ studenți echivalenți

$20 \times 50\% = 10$ studenți echivalenți

$20 \times 40\% = 8$ studenți echivalenți

$20 \times 30\% = 6$ studenți echivalenți

$20 \times 20\% = 4$ studenți echivalenți

$20 \times 10\% = 2$ studenți echivalenți

Total: **180** studenți fizici; creștere față de alocarea inițială: **100%**

5. Avem studenți pentru care se acoperă de către universitate costurile de școlarizare în proporție de 100%, 80%, 70%:

$36 \times 100\% = 36$ studenți echivalenți

$36 \times 80\% = 28,8$ studenți echivalenți

$36 \times 70\% = 25,2$ studenți echivalenți

Total: **108** studenți fizici; creștere față de alocarea inițială: **20%**

În funcție de numărul de studenți pe care dorește să îi înmatriculeze, universitatea va stabili schema de finanțare pe care o adoptă. Criteriile după care un student primește o bursă de studii parțială sau integrală pot fi meritul și/sau criterii sociale.

Anexa 2. De ce este atât de ieftină educația superioară în România?

Dacă vrei ceva ieftin în România, cereți educație de nivel universitar. În timp ce statul consideră că un an de educație superioară costă ceva mai mult de 1 300 lei, o simplă vizită la domiciliu a unui instalator care verifică instalația de gaze costă 1 100 lei. Universitățile publice au stabilit taxe de 1 600 – 1 800 lei pe an universitar, în timp ce unele universități private cer taxe de școlarizare chiar mai mici 1000 lei pe an. Cum se explică acest fenomen? (Atenție, nu toată educația este la fel de ieftină: o grădiniță obișnuită costă peste 3 500 lei pe an, și cam la fel cel mai ieftin liceu privat.) Cel puțin următoarele explicații au fost propuse.

Prima este că românii sunt foarte săraci, și nu își pot permite să plătească taxe mari. De aceea, universitățile s-au adaptat, și pentru a avea studenți (de care au nevoie pentru a obține fonduri suplimentare) au ținut atât de jos nivelul taxelor; căci taxe mai mari ar fi împiedicat mulți tineri să devină studenți. (Las deoparte supoziția implicită aici că actualul system de finanțare a învățământului superior este inechitabil: nu sprijină tinerii din medii defavorizate să aiă acces la educație superioară.) Argumentul nu pare convingător: în România aproape toate prețurile au crescut, de la lapte la cărți, de la benzină la frigidere, de la automobile la case, și se apropie de cele din vestul Europei. Cum se face că oamenii pot plăti aproape orice, darn u și educația superioară? Cum se face că sunt dispuși să facă împrumuturi pentru orice, dar nu pentru a plăti educația superioară?

O a doua explicație care circulă este aceea că taxele sunt foarte mici fiindcă piața educației superioare din România este foarte competitivă: universitățile, atât cele publice cât și cele private, oferă un număr uriaș de locuri în admiterea la ciclul universitar de licență. În ultimii ani, numărul locurilor scoase la concurs de universități a fost chiar mai mare decât numărul absolvenților de liceu cu bacalaureat. Și, evident, cu cât oferta e mai mare, cu atât taxele cerute sunt mai mici. Explicația pare puternică și e adesea întâlnită atât în mass media, cât și în lumea academică. Dar ea e înșelătoare. Multe alte domenii sunt foarte competitive, dar prețurile au crescut imens în ultimii ani. În plus, ea nu explică

de ce oferta nu s-a diversificat: de ce nici o universitate nu a reușit să ofere programe de studii pentru care taxele să fie sensibil mai mari decât cele solicitate de alte universități.

Explicația pe care o susținem este diferită: *educația superioară din România este atât de ieftină datorită 1) tipului de intervenție a statului pe piața învățământului superior; și 2) faptului că această intervenție este masivă*. În particular, statul oferă anual un număr imens de locuri fără taxă pe care le finanțează foarte jos – iar acest lucru distorsionează piața educației superioare și forțează universitățile, publice și private, să adopte taxe foarte mici de studii.

În cele ce urmează vom prezenta un argument simplificat că așa stau lucrurile.

Să presupunem că bugetul de stat alocă anual o sumă Q de bani pentru a sprijini un număr n de studenți “fără taxă”. Fiecare din cele k universități românești (astăzi avem $k = 49$) va înrola un număr n_i de studenți pentru care costurile de școlarizare sunt acoperite de bani de la buget. Vom simplifica aici și vom presupune că pentru fiecare student se alocă aceeași sumă de bani. (Știm că CNFIS a realizat o procedură sofisticată de alocare a fondurilor către universități în funcție de tipul și de nivelul programelor de studii. Dar vom lucra ca și cum am avea doar studenți echivalenți.) Ca urmare, o universitate i va primi o sumă debani egală cu $n_i Q / \sum n_i$. Venitul v_i al universității i care provine din taxe de studii are însă și o altă sursă: banii care provin de la studenții care își plătesc ei înșiși școlarizarea. Fie m_i numărul acelor studenți. Dacă taxa pe student este q_i , atunci venitul total v_i provenit din taxe va fi:

$$v_i = n_i Q / \sum n_i + q_i m_i.$$

Să simplificăm mai departe modelul. Vom presupune că Ministerul distribuie numărul n în mod egal între cele k universități. Atunci vom avea $n = \sum n_i = kn_i$, și deci:

$$v_i = Q/k + q_i m_i.$$

Pentru fiecare student, fie c_i costurile universității pentru școlarizarea acestuia. Vom presupune că aceste costuri sunt mai mari decât alocația bugetară per student $Q/\sum n_i$, deci că învățământul superior românesc este subfinanțat:

$$c_i > Q/\sum n_i$$

ceea ce înseamnă că putem pune

$$c_i = Q/\sum n_i + a_i$$

unde $a_i > 0$ este o constantă. Costurile totale de școlarizare a studenților C_i ale universității i sunt

$$C_i = (n_i + m_i) c_i$$

Iar beneficiul ei net u_i este:

$$u_i = v_i - C_i = n_i Q/\Sigma n_i + q_i m_i - (n_i + m_i) c_i$$

Date fiind resursele sale, o universitate i poate înrola (annual) un număr maxim $s_i = m_i + n_i$ de studenți. Evident, avem $m_i = s_i - n_i$, și astfel:

$$u_i = n_i Q/\Sigma n_i + q_i(s_i - n_i) - s_i (Q/\Sigma n_i + a_i)$$

În România numărul total Σn_i de studenți în regim “fără taxă” este stabilit de Guvern și îl luăm ca egal cu n . Chiar dacă acest număr în mod efectiv e distribuit inegal (pe criterii “istorice”, mai mult sau mai puțin arbitrar) între universități, să presupunem că distribuția este egală între cele k universități din țară. Ca urmare, fiecare universitate i primește un număr n/k de locuri finanțate de la buget. Avem atunci:

$$u_i = Q/k + q_i(s_i - n/k) - s_i (Q/n + a_i)$$

sau, echivalent,

$$u_i = (Q/k + q_i s_i + s_i a_i) - (n q_i /k + s_i Q/n)$$

Întrucât Q , q_i , k , s_i and a_i sunt constante positive, avem deci o funcție în care n este singura variabilă. Să notăm că:

$$u_i' = - q_i /k + s_i Q/n^2$$

$$u_i'' = - 2s_i Q/n^3$$

Beneficiul net u_i al universității i este o funcție crescătoare atunci când

$$s_i Q/n^2 - q_i /k \geq 0$$

și, întrucât cea de-a doua derivată u_i'' a lui u_i este strict negativă, decurge că această funcție e strict concavă. Acest rezultat spune, pur și simplu, că beneficiul marginal al unei universități descrește atunci când numărul studenților “fără taxă” crește³.

Maximul lui u_i e atins atunci când $u_i' = 0$, deci când $n^2 = s_i k Q / q_i$. Să ne uităm puțin acum la cazurile în care acest lucru se întâmplă. Să observăm că în general $Q/n \leq q_i$, adică $Q / q_i \leq n$, dar $s_i k \geq n$. Să luăm ca exemplu cazul în care $m_i \geq n_i$, deci cazul în care

---

³ Echilibrul Nash este atins atunci când $u_i' = 0$ pentru fiecare universitate i . În exemplul nostru, echilibrul se calculează ușor, fiindcă am presupus că universitățile se comportă într-un mod simetric. În general însă e necesar să se rezolve toate cele k ecuații.

numărul studenților “fără taxă” oferit de o universitate i este mai mic decât numărul studenților “cu taxă”. Avem atunci $s_i \geq 2n_i$, și deci $s_i k \geq 2n$. Dar în acest caz Q/q_i e mai mic decât $n/2$, de unde decurge că

$$2(Q/n) \leq q_i$$

Adică taxele de școlarizare vor fi cel puțin de două ori mai mari decât alocația bugetară. Dar dacă m_i este doar jumătate din n_i , atunci avem $s_i k \geq 3n/2$; de unde, în mod analog, decurge că

$$3/2(Q/n) \leq q_i$$

altfel zis că taxele pentru studenții nesprrijiniți de stat vor fi doar cu 50% mai mari decât alocația de stat pentru un student “fără taxă”.

Putem acum conchide că – date fiind resursele universităților, deci capacitatea lor de a înrola un număr s de studenți – cu cât statul alocă un număr mai mare de locuri “fără taxă” cu atât universităților vor fi constrânse să solicite taxe de școlarizare mai mici. Cum statul român, așa cum am văzut, din diverse motive a crescut extrem de mult numărul de studenți “fără taxă”, universitățile au fost obligate să ofere un număr tot mai mare de locuri pentru studenți “cu taxă”. Ele au reușit astfel să își mărească bugetul. Dar, în mod indirect, așa cum arată modelul expus aici, ele au deschis cale creșterii lui q , nivelul taxelor de școlarizare. Cu cât universitățile ofereau un număr mai mare de locuri de studiu “cu taxă”, cu atât puteau crește nivelul taxelor percepute. Motivul era simplu: în acest fel se reducea efectul disturbator al intervenției statului, fiindcă ponderea locurilor oferite de stat (locurile “fără taxă”) devenea mai mică.

Problema este că această dezvoltare extensivă nu a putut continua. Chiar din anul universitar 2001 – 2002 oferta universităților românești, publice și private, a atins și apoi a depășit cererea. Modelul expus aici arată însă că taxele au rămas mici nu datorită ofertei mari, ci datorită intervenției statului. Pe de o parte, numărul studenților “fără taxă” este foarte mare; pe de altă parte, dezvoltarea extensivă are limite naturale. În timp ce numărul absolvenților de liceu a fost în general în jur de 170 000 anual, statul a oferit 60 00 noi locuri “fără taxă”. Cererea de locuri în învățământul superior a fost de aproximativ 120 – 130 000 locuri (în universități publice și private). Ca urmare, în mare avem $m_i = n_i$, în ciuda faptului că universitățile au oferit mai multe locuri pentru studenții “cu taxă”.

Să observăm că aceste concluzii nu depind nici de valoarea Q a bugetului de stat pentru finanțarea de bază a învățământului superior, nici de nivelul subfinanțării lui (deci de nivelul constantei a_i). Desigur, pentru un anumit nivel al lui Q , cu cât e mai mare n , cu atât e mai mică alocația de stat pentru un student. Și, dacă o universitate i oferă un număr s_i de locuri, ea e constrânsă să țină taxele de școlarizare foarte jos. Răspunsul la întrebarea pe care am pus-o – de ce este educația superioară din România atât de ieftină? – e acum clar. Educația superioară din România este atât de ieftină datorită modului în care statul intervine masiv: anume, prin subvenționarea anuală a unui număr de locuri “fără taxă” (în timp ce toți ceilalți studenți trebuie să plătească integral taxele de școlarizare). Ca urmare, dacă nu vrem ca această situație să continue, singura soluție rezonabilă este aceea de a renunța actuala politică de finanțare a învățământului superior din România.

Anexa 3. O tipologie progresivă a mecanismelor de sprijinire a studenților în România⁴

Studiul de față are ca temă problema echității în accesul la învățământul superior din România și mecanismele instituționale implicate în realizarea acestuia. Înțelegem echitatea ca pe o valoare centrală a cetățeniei democratice, și considerăm de asemenea sistemul educațional ca pe un factor decisiv în formarea și promovarea acestei valori în societate. În consecință, ne propunem să analizăm modul în care cadrul legislativ actual respectă această cerință și care ar fi modalitățile de a-l perfecționa în acest sens.

În introducere se discută înțelesurile și implicațiile conceptului de echitate în accesul la educația superioară; arătăm că aceasta presupune egalitatea de șanse la educație, eliminarea discriminărilor bazate pe origine socială și statut economic, crearea de oportunități pentru categorii sociale defavorizate care contribuie la buget dar nu beneficiază de bunurile publice – învățământul superior în cazul de față – sau repartiția eficientă a banilor publici, dar și alinierea ofertei educaționale la nevoile economice și sociale sau diminuarea costurilor educaționale suportate de contribuabil prin atragerea de capital privat.

În acest cadru conceptual realizăm ulterior o analiză a sistemului românesc actual de finanțare a studenților din perspectiva instituțiilor și normelor implicate în acest proces; acest demers motivează mai departe o cercetare care să ofere mijloace de rezolvare a deficiențelor constatate.

Următoarea etapă studiază modalitățile în care patru sisteme educaționale europene rezolvă problema echității în accesul la educația superioară. Țările prezentate – sistemul britanic, francez, rusesc și german – oferă exemple de abordare a problemelor implicate: repartiția mijloacelor de asistență financiară pentru studenții defavorizați, gestionarea eficientă a fondurilor, tipuri de subvenții sau împrumuturi pentru suportarea cheltuielilor legate de studiile superioare etc.

---

⁴ Studiul a fost realizat în cadrul SNSPA sub coordonarea prof.univ.dr. Adrian Miroiu de o echipă formată din: drd. **Nicolae Dobrei**; drd. **Gabriel Hâncean**; drd. **Mariana Kuleva**; drd. **Stanislav Secrieriu**; drd. **Radu Teișanu**; drd. **Nicolae Toderăș**.

În ultima parte prezentăm trei propuneri distincte de reformare a sistemului de finanțare a studenților care să respecte cerințele unui sistem educațional echitabil și care să țină cont atât de carențele sistemului românesc actual cât și de avantajele, respectiv dezavantajele existente în cele patru sisteme europene prezentate. Condensând informațiile procesate, avansăm aceste trei propuneri într-o logică progresivă atât în privința costurilor presupuse de implementarea lor, cât și de amploarea diferențelor față de sistemul actual.

Introducere

Problema echității în ceea ce privește finanțarea învățământului superior presupune în primul rând definirea echității și a valorilor politice conexe acesteia, iar apoi demonstrarea adecvării anumitor seturi de politici de finanțare la sensurile identificate. Cercetarea de față își propune să avanseze o tipologie a politicilor de finanțare a învățământului superior din România care să se încadreze într-o perspectivă democratică asupra accesului echitabil la educație. Demersul presupune să răspundem pe rând la mai multe întrebări; în primul rând a vorbi despre o perspectivă modern-democratică asupra finanțării învățământului cere să arătăm că problemele legate de finanțarea și accesul la educație sunt strâns legate de concepte-cheie ale gândirii politice moderne, cum ar fi individualismul, libertatea de alegere, relația individ-comunitate, egalitate de șanse. În al doilea rând, trebuie arătat ce implicații are în mod particular conceptul de echitate asupra temei finanțării și cum pot fi analizate din perspectiva echității interesele/cerințele conflictuale ale diferitelor categorii de indivizi referitoare la accesul la educație. În al treilea rând, cum înțelegem să particularizăm problema accesului echitabil la educație într-un spațiu determinat – cel românesc – și cum putem construi o tipologie a politicilor de finanțare în funcție de valorile asumate și de condițiile socio-economice și instituționale existente.

1. Modalitățile de finanțare ale învățământului superior generează discuții cu implicații din cele mai serioase asupra conceptelor fundamentale legate de ideea de cetățenie democratică.

Individualismul – ideea de a construi politici de finanțare care să ușureze accesul la educația superioară vine din aceea a respectului egal și a necesității de a acorda șanse maxime fiecărui individ de a-și urmări eficient propriile planuri de viață. Respectul pentru individ poate însă fi invocat nu doar în sprijinul viitorilor studenți care urmează să primească suport financiar de un fel sau altul, ci și în cel al părinților, care trebuie degrevați de obligația suplimentară costisitoare de a-și susține copii la studii; intervenția statului în finanțare ar reduce și obligația grijii parentale și ar fi putea oferi soluții echilibrate între autonomia părintelui și șansele sporite ale copiilorⁱ.

Neutralitatea/nondiscriminarea – o neutralitate de facto față de originea socială, culturală, față de concepțiile particulare și apartenențe identitare nu poate fi realizată decât printr-o sporire a șanselor reale de acces la bunurile educaționale, ceea ce presupune susținerea financiară mai ales a studenților proveniți din medii defavorizateⁱⁱ – minorități etnice sau religioase, comunități rurale, familii cu posibilități economice reduse. Mai mult decât simpla neutralitate, asemenea politici pot răspunde nevoii reale de recunoaștere și integrare socială a comunităților periferice.ⁱⁱⁱ

Relația individ - comunitate – sprijinirea continuării studiilor post-secundare poate fi un element important în dezvoltarea comunitară și implică stabilirea unei relații de continuitate între *școală, locul de muncă și comunitate*^{iv}; orientarea ofertei instituțiilor de învățământ superior înspre nevoile comunității, alături de această continuitate de mediu face ca urmarea studiilor să nu mai fie o soluție inaccesibilă și să nici nu mai implice o ruptură radicală cu mediul de proveniență, combinând importanța apartenenței comunitare cu proiectele de dezvoltare individuală.

2. Cum poate fi de folos în mod particular conceptul de echitate în evaluarea sistemului de finanțare a învățământului superior și în structurarea unor soluții alternative? În perspectiva propusă, dreptatea ca echitate se referă la nevoi fundamentale ale indivizilor; nevoia de instruire presupune *bunul corelativ al educației*, conceput ca un “bun primar”^v, adică unul fără de care nu se poate imagina realizarea proiectelor individuale de viață bună. Apoi, conceptul de echitate identifică precis instrumentele prin intermediul cărora e controlată repartiția respectivului bun : dreptatea socială se referă la “structura de bază” a societății, adică la sistemul de *reguli și instituții* care reglează interacțiunea socială. Așadar, abordarea bazată pe ideea accesului echitabil la bunurile

publice arată că instrumentul pentru realizarea acestui deziderat este modificarea instituțională și legislativă. În ultimul rând, pe baza conceptului de echitate pot fi elaborate *metode de distribuire* a costurilor și beneficiilor cooperării în privința unor bunuri anume – în cazul nostru educația în învățământul superior.

Conceptul de echitate e însă legat de ideea mai largă a *egalității de șanse*, care e un loc comun în perspectivele contemporane asupra dreptății sociale și care poate fi dezvoltată în mai multe sensuri. Perspectiva propusă asupra echității ca repartizare dreaptă a bunurilor de bază se continuă cu principiul conform căruia inegalitățile sunt admisibile în condițiile în care ele sunt în avantajul celor mai defavorizați^{vi}; luând ca punct de plecare inegalitatea mijloacelor de a frecventa învățământul superior între studenți proveniți din familii cu venituri mici și cei cu mijloace suficiente, realizarea echității ar sugera o interpretare redistributivă conform căreia dezavantajul primilor ar trebui compensat prin subvenționări masive. Această linie e întărită de argumentul conform căruia respectivii studenți nu se află într-o asemenea poziție dezavantajoasă datorită *alegerii* lor responsabile, ci datorită *circumstanțelor* – performanța economică slabă a familiei.

Analiza prin prisma conceptului de echitate nu presupune însă în mod necesar ideea *egalității* de resurse și/sau bunăstare; o critică a acestei perspective bazate pe egalitate arată că ea presupune o “fetișizare” a respectivelor bunuri supuse redistribuirii, ceea ce ascunde faptul că acestea sunt mijloace în vederea dobândirii unor “capacități de bază”^{vii}. Această interpretare a nevoilor prin prisma capacităților nu mai prescrie în mod necesar instrumente de redistribuire directă, ci poate sugera mecanisme mai elastice. În particular în privința învățământului superior, perspectiva capacităților justifică despărțirea de mecanismul standard de taxare și transfer de fonduri direct către studenții fără mijloace financiare: ceea ce interesează nu e egalizarea propriu-zisă, ci *crearea capacităților de bază prin educație*^{viii} în rândul tinerilor, iar dacă aceasta se poate face fără a mai impune costuri suplimentare prin finanțare publică – prin sisteme de împrumut, spre exemplu -, atunci acestea sunt pe deplin justificate.

3. Vom arăta că ideea echității aplicată problemei finanțării învățământului superior are o importanță deosebită în contextul românesc, și aceasta din două considerente.

În primul rând, acest concept presupune în oricare din interpretări – egalitate de șanse, compensare a inegalităților, egalitate în privința capacităților de bază – niște mecanisme instituționale eficiente care să traducă prescripțiile unei asemenea abordări normative. Or, analiza “regulilor jocului” în România, adică a legislației care reglementează subvențiile pentru studenți și consecințele acestora în privința accesului real la învățământul superior arată deopotrivă disfuncționalitate și inechitate.

În al doilea rând, ceea ce încercăm să propunem e o *tipologie progresivă a mecanismelor de finanțare* pentru studenți. Dacă acceptăm că spectrul soluțiilor posibile se întinde de la cele mai puternic egalitare, compatibile cu idealurile dreptății sociale și ale democrației radicale, până la cele mai non-intervenționiste, în care piața joacă un rol central dacă nu exclusiv în furnizarea bunurilor educaționale^{ix}, atunci e limpede că evoluția dinspre primele înspre o perspectivă post-welfaristă nu poate fi prezentată ca acceptabilă decât pe baza unor valori deja existente în societate. Prin intermediul conceptului de echitate încercăm să arătăm că există o mare varietate de formule de finanțare și de acoperire controlată a nevoilor în privința educației și că realizarea dreptății sociale în acest sens presupune și o analiză atentă a oportunităților de reducere a costurilor.

Structura cercetării

Discutarea sistemului de finanțare a studenților din perspectiva echității presupune atât un demers de analiză cât și o componentă prescriptivă, ambele reflectate în modalitatea în care a fost structurată cercetarea. Astfel, prima secțiune cuprinde descrierea cadrului legislativ care vizează problematica finanțării studenților, precum și direcțiile generale de evoluție prevăzute în perspectiva alinierii sistemului educațional românesc la normele europene. Urmărim așadar să arătăm ca problema accesului la educație superioară reprezintă un subiect deschis, că există deja preocupări din partea organismelor guvernamentale (CNFIS) de îmbunătățire a sistemului de finanțare și să justificăm astfel demersul nostru de înaintare a unor modele alternative.

A doua secțiune prezintă sistemele de finanțare a studenților din câteva țări europene; realizăm această analiză pentru a arăta modalitatea în care conceptul de acces echitabil la educație se reflectă în modalitatea de construcție a cadrului instituțional. De

asemenea, metodele diferite de finanțare din statele europene alese ca exemplu funcționează și ca modele pentru identificarea posibilităților de reformare a sistemului românesc.

A treia secțiune prezintă într-o succesiune logică trei posibilități de astfel de modificări, concepute în urma analizei modelelor europene și definite în funcție de cadrul legislativ actual. Premisa implicită a acestor modele e că o reformare de un fel sau altul a sistemului de finanțare a studenților e *dezirabilă*, însă care dintre aceste modele e preferabil rămâne o problemă deschisă: studiul avansează un set de soluții instituționale la această problemă care să funcționeze ca ofertă posibilă de politici de finanțare. În acest sens, în cadrul fiecărui model se discută avantajele/dezavantajele reale față de sistemul existent, precum și costurile legate de implementarea sa.

A. Descrierea sistemului de finanțare din învățământul superior din România. Modalitățile de acordare a burselor

Sprijinul și susținerea financiară a studenților realizate de către statul român

În cadrul acestui capitol vom prezenta modul în care la nivel legislativ sunt prevăzute instrumentele financiare prin intermediul cărora statul român sprijină și susține lărgirea participării la învățământul superior de stat. În cele ce urmează, vom trece în revistă prevederile principalelor acte normative emise de autoritățile române care descriu sistemul de burse de care beneficiază cei cuprinși în sistemul de învățământ superior. În dorința unei prezentări cât mai clare, într-o primă fază ne vom centra atenția la nivelul conținutului legilor emise, iar ulterior la nivelul hotărârilor de guvern, a ordonanțelor de urgență și a ordinelor de ministru emise.

Legea învățământului nr. 84/1995^x, stipulează la **art. 7** gratuitatea învățământului de stat. Potrivit acestui articol, finanțarea învățământului de stat se realizează de la bugetul de stat și de la bugetele locale. De asemenea, învățământul poate fi finanțat și de către agenții economici. Iar potrivit **Legii nr. 84/1995**, republicată în

Monitorul Oficial al României nr. 606/1999, art. 7, pe lângă agenții economici, învățământul poate fi finanțat direct și de alte persoane fizice sau juridice. Susținerea învățământului se poate face prin burse, credite de studii, taxe, donații, sponsorizări, surse proprii și alte surse legale. Conform **art. 7, alin. (6)**, statul îi sprijină material pe studenții care obțin rezultate foarte bune la învățătură și dovedesc aptitudini deosebite pentru formarea lor în domeniul unei profesii.

În conformitate cu **art. 7, alin. (7)**, din **Legea nr. 84/1995**, statul și alți factori interesați subvenționează activitățile de performanță, de nivel național și internațional, ale studenților. **Art. 40, alin. (2)** al aceleași legi stipulează faptul că pentru sprijinirea activității sportive și artistice de performanță, Ministerul Învățământului (Ministerul Educației Naționale, potrivit **Legii nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**) organizează tabere sportive sau de creație artistică, concursuri sportive sau artistice, campionate școlare, festivaluri; acordând burse și alte forme de sprijin financiar.

Articolul 72, alin. (5), prevede faptul că cursanții învățământului de studii aprofundate beneficiază de gratuitatea studiilor și de burse, în conformitate cu prevederile legii. În cazul învățământului postuniversitar, **art. 78** prevede faptul că acesta poate fi susținut prin taxe sau din alte surse, cu excepțiile prevăzute de lege, iar bursele de stat (**art. 78, alin. (2)**) se obțin prin concurs.

Art. 82, alin. (2), din **Legea nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, prevede ca din veniturile proprii ale instituției de învățământ superior^{xi} să se finanțeze burse de cercetare și instruire, informare și documentare.

Conform **Legii nr. 84/1995, art. 170**, este instituit următorul mecanism de finanțare a studenților: burse de merit, burse de studiu, burse de ajutor social, burse pe bază de contract încheiat cu agenții economici ori cu persoane juridice sau fizice, credite pentru studiu acordate de bănci, în condițiile legii. De asemenea, este prevăzută și acordarea de burse doctorale cu durata de 3 – 4 ani.

Fondurile pentru acordarea burselor se repartizează ÎÎS, de către Ministerul Învățământului, în funcție de numărul de studenți de la cursurile de zi, respectiv al cursanților de la studiile postuniversitare. Criteriile generale de acordare a burselor sunt stabilite de Ministerul Învățământului în colaborare cu Ministerul Muncii și Protecției

Sociale. Criteriile specifice de acordare a burselor de merit, de studiu și de ajutor social sunt stabilite anual de senatele universităților. De asemenea, studenții și cursanții străini, potrivit acestei legi, pot beneficia, în condițiile legii, de burse.

Conform **art. 170, alin. (7)** al aceleiași legi, Ministerul Învățământului acordă anual burse pentru stagii de studii universitare și postuniversitare în străinătate din fonduri constituite în acest scop. Aceste burse se obțin prin concurs organizat la nivel național. La aceste concursuri pot participa absolvenții instituțiilor de învățământ superior de stat și cei ai instituțiilor de învățământ superior particular acreditate.

Potrivit **art. 171**, din același text de lege, cheltuielile de întreținere a internatelor, căminelor și cantinelor destinate studenților sunt acoperite din:

- a. Veniturile proprii ale ÎÎS
- b. Sunt completate cu subvenții acordate din bugetul de stat și din bugetele locale

De asemenea, ÎÎS trebuie să asigure cheltuielile de cazare, masă, transport, în situația în care practica prevăzută în planurile de învățământ este desfășurată în afara centrului universitar.

Conform **Legii nr. 84/1995, art. 173**, studenții beneficiază de asistență medicală și psihologică gratuită, în cabinetele medicale și psihologice școlare ori în policlinici și unități spitalicești de stat. Iar potrivit **art. 174**, studenții beneficiază de un tarif redus cu 50% pe mijloacele de transport local în comun. De această reducere beneficiază și studenții navetiști de la cursurile de zi. De asemenea, potrivit aceluiași articol, studenții beneficiază de o reducere cu 50% pe transportul intern auto, feroviar și naval, în perioada fiecărei vacanțe școlare, la câte o călătorie dus-întors în localitatea de domiciliu. Studenții mai beneficiază, conform **art. 174** de tarife reduse cu 50% pentru accesul la muzee, concerte, spectacole de teatru, operă, film și la alte manifestări culturale și sportive organizate de instituțiile publice. Studenții etnici români din afara granițelor țării, bursieri ai statului român, beneficiază de gratuitate la toate aceste manifestări.

Legea nr. 84/1995, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, aduce o serie de noutăți. Astfel, potrivit **art. 170, alin. (1)**, finanțarea învățământului de stat se face de la bugetul de stat, în limitele a cel puțin 4% din produsul intern brut.

Potrivit **Legii nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, **art. 171, alin. (6)**, finanțarea complementară se realizează de Ministerul Educației Naționale prin subvenții pentru cazare și masă, fonduri alocate pe bază de priorități și norme specifice pentru dotări și alte cheltuieli de investiții și reparații capitale și fonduri alocate pe baze competiționale pentru cercetarea științifică universitară. Potrivit **art. 171, alin. (9)**, fondurile pentru burse și protecția socială a studenților se alocă în funcție de numărul de studenți și doctoranzi de la învățământul de zi, fără taxă de studii. Conform **art. 172, alin. (1) Legea nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, studenții de la cursurile de zi din învățământul de stat pot beneficia de burse de performanță, de merit, burse de studiu și burse de ajutor social. Potrivit **art. 172, alin. (2)**, studenții pot beneficia de burse pe bază de contract încheiat cu agenții economici ori cu alte persoane juridice sau fizice, precum și de credite pentru studiu acordate de bănci în condițiile legii. **Art. 172, alin. (4), Legea nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, prevede faptul că criteriile generale de acordare a burselor se stabilesc de Ministerul Educației Naționale, în colaborare cu Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Criteriile specifice de acordare a burselor de performanță, merit, de studiu și de ajutor social se stabilesc anual, în senatele universitare în limitele fondurilor repartizate și în raport cu integralitatea efectuării de către studenți a activităților universitare. Bursele de care beneficiază studenții sunt indexabile, iar cuantumul minim al bursei studenților trebuie să acopere cheltuielile de cazare și masă. **Art. 172, alin. (5)** prevede faptul că studenții și cursanții străini pot beneficia de burse, în condițiile prevăzute de lege. **Art. 172, alin. (6)**, stipulează faptul că Ministerul Educației Naționale acordă anual un număr de burse pentru doctorat cu durata de 4 ani, instituțiilor care organizează această formă de învățământ. Potrivit **art. 173, alin. (1), din Legea nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, cheltuielile de întreținere a internatelor, căminelor și cantinelor, destinate studenților se acoperă din venituri proprii ale instituțiilor de învățământ superior. Acestea se completează cu subvenții acordate din bugetul de stat și bugetele locale.

Conform **art. 176, alin. (1), Legea nr. 84/1995**, republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**, studenții beneficiază de tarif redus cu 50% pentru transportul local în comun, suprafață și subteran și pentru transportul intern auto, feroviar și naval, în

tot timpul anului calendaristic. Potrivit **art. 176, alin. (2)**, studenții orfani sau proveniți din casele de copii beneficiază de gratuitate pentru toate categoriile de transport prevăzute la **art. 176^{xii}, alin. (1)**. De asemenea, conform **alin. (6)**, instituțiile de învățământ superior au dreptul de a acorda, în afara cifrei de școlarizare aprobate, cel puțin un loc pentru studii gratuite absolvenților cu diplomă de bacalaureat primiți din centrele de plasament, în condițiile stabilite de senatul universitar.

Egalitatea șanselor de a urma studiile în învățământul superior

Prin **Legea nr. 219/2000^{xiii}** privind egalitatea șanselor de a urma studiile în învățământul superior, se acordă burse sociale de studiu, de către ÎȘS de stat, în urma constituirii unui fond de resurse financiare extrabugetare, pe întreaga durată a școlarizării și pe perioada vacanțelor - **art. 1, alin. (1)**. Resursele financiare din care este constituit fondul sunt: sponsorizări de la persoane fizice sau juridice, venituri proprii ale ÎȘS de stat, donații, alte surse extrabugetare legale – **art. 1, alin. (2)**. Potrivit **art. 4, alin. (1)**, de această bursă pot beneficia pe întreaga durată de școlarizare, studenții înscriși în anul întâi care provin din familii cu un venit lunar pe membru de familie sub salariul minim brut pe economie. Cuantumul și criteriile de acordare sunt stabilite prin regulament aprobat de senatele universitare – **art. 5**. Bursa socială de studiu poate fi cumulată cu orice altă bursă, cu excepția bursei de ajutor social acordate semestrial conform normelor Ministerului Educației Naționale – **art. 4, alin. (2)**. **Art. 6** definește condițiile de menținere a bursei sociale de studiu. Astfel, păstrarea acestei burse este condiționată de îndeplinirea standardului impus de senatul universitar în îndeplinirea obligațiilor de studiu pentru întreaga perioadă de școlarizare și de menținerea condiției sociale prevăzute la **art. 4, alin. (1)**. În limita numărului de burse sociale de studiu devenite disponibile pot beneficia de acestea și studenții din alți ani de studiu, în condițiile legii.

Conform **Legii nr. 268/2003^{xiv}, art. 32, alin. (2)**, agenții economici care asigură, după caz, pe bază de contract cu unitățile de învățământ, burse de școlarizare, stagii de instruire practică, dotarea spațiilor de instruire, locuri de muncă pentru absolvenți pot beneficia de facilități fiscale aprobate prin hotărâre a Guvernului.

Potrivit **art. 61, alin. (2)**, din Legea învățământului actualizată până la data de **25 iunie 2003^{xv}**, cetățenii care studiază în România în învățământul de stat, cu excepția celor care beneficiază de burse din partea statului român, plătesc taxe de școlarizare stabilite prin hotărâre a Guvernului. Conform **art. 72, alin. (3)**, din legea învățământului actualizată până la data de **25 iunie 2003**, studenții înmatriculați la studii aprofundate de specialitate pe locurile finanțate de la bugetul de stat beneficiază de gratuitatea studiilor, precum și de burse, în conformitate cu prevederile legii. Conform **art. 170, alin. (5)**, din Legea învățământului actualizată până la data de 25 iunie 2003, baza de calcul al fondurilor alocate ÎS reprezintă cuantumul din bugetul de stat care revine unui student sau cursant, în funcție de nivelul și specificul instruirii și de ceilalți indicatori specifici activității în învățământ, în special cei referitori la calitatea prestației în învățământ.

Bursele private ca sprijin pentru studii

Legea nr. 376/2004^{xvi} privind bursele private definește la **art. 1** bursa privată ca sprijin pentru studii acordat, în baza unui contract, de către o persoană juridică de drept privat sau de către o persoană fizică, unui beneficiar care poate fi, după caz, elev, student, doctorand sau care urmează un program de pregătire postuniversitară într-o ÎS acreditată din țară sau străinătate. Cuantumul acestei burse trebuie să acopere minim cheltuielile de cazare, masă, întreținere, fără a se situa sub nivelul salariului minim pe economie. Legea prevede la **art. 5** și **art. 6, alin (1)** o serie de facilități celor care acordă astfel de burse. Astfel, potrivit **art. 5**, sumele utilizate pentru acordarea burselor private sunt deductibile fiscal, în condițiile legii. **Art. 6** prevede că persoanele juridice plătitoare de impozit pe profit care acordă burse elevilor, studenților, doctoranzilor sau altor persoane care urmează, în țară sau străinătate, un program de pregătire postuniversitară în ÎS acreditate, scad din impozitul pe profit datorat sumele aferente, acordate prin burse, dacă sunt îndeplinite, cumulativ, următoarele condiții: a) se încadrează în limita cotei de 3% din cifra de afaceri și b) nu depășesc mai mult de 20% din impozitul pe profit datorat. Conform **art.8**, bursa privată nu se impozitează.

Creșterea alocațiilor bugetare pînă la 6% din PIB

Legea nr. 354/2004^{xvii} modifică **Legea învățământului nr. 84/1995** (republicată în **Monitorul Oficial al României nr. 606/1999**), prin introducerea la **art. 170**, după **alineatul (1)** un alineat nou în care este prevăzut că pentru finanțarea învățământului de stat din fonduri publice se asigură anual o creștere a alocațiilor bugetare până la minimum 6% din PIB în anul 2007. **Legea nr. 354/2004** modifică **alineatul (6)** cu privire la cercetarea științifică astfel: alocarea fondurilor de finanțare a cercetării științifice universitare se face după criterii competitive, în funcție de prioritățile naționale și de performanțele obținute sau anticipate. Competiția pentru fondurile de finanțare a cercetării științifice universitare este deschisă tuturor ÎÎS acreditate, precum și unităților și instituțiilor de cercetare-dezvoltare, atestate pentru a desfășura activități de cercetare-dezvoltare. Alocarea fondurilor se realizează la propunerea Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior.

Acoperirea cheltuielilor de transport ale studenților

Finanțarea publică a studenților ÎÎS acreditate acoperă și o parte din cheltuielile de transport. Astfel, prin **HG^{xviii} 309/1996**, studenții din instituțiile de învățământ de stat și particular acreditat beneficiază de tarif redus cu 50% pentru transportul local în comun, de suprafață și subteran, precum și pentru transportul intern auto, feroviar și naval – **art. 1, alin. (1)**. Conform **art. 5, alin. (1)**, pentru reducerile de tarif acordate elevilor și studenților, potrivit legii, pentru transportul pe calea ferată, precum și pentru reducerile de tarif și gratuitățile acordate pentru transportul subteran cu metroul, Regia Autonomă „Societatea Națională a Căilor Ferate Române”, respectiv Regia Autonomă de Exploatare a Metroului „METROREX” București, vor primi anual câte o sumă forfetară din bugetul aprobat Ministerului Învățământului, stabilită prin hotărâri de guvern. Conform **art. 5, alin (2)**, reducerea de tarif de 50% a abonamentelor lunare eliberate elevilor și studenților, precum și gratuitățile de transport acordate elevilor și studenților orfani proveniți din casele de copii, pentru transportul local, în comun, de suprafață, se asigură din bugetul Ministerului Învățământului prin serviciile publice descentralizate ale acestuia.

Există două modalități de finanțare: a) RA SNCFR și RA EM „METROREX” vor primi anual câte o sumă forfetară de la buget b) pentru reducerile la transportul local,

studenții obțin decontări prin unitățile de învățământ. **HG nr. 309/1996** vine în aplicarea prevederilor **art. 174, alin. (1) și alin. (2)** din **Legea învățământului nr. 84/1995**. **HG nr. 1187/2000**^{xix} modifică **art. 5, alin. (1)** al **HG nr. 309/1996**, prin articol unic. Astfel, potrivit **HG nr. 1187/2000**, pentru reducerile de tarif acordate elevilor și studenților, potrivit legii, pentru transportul pe calea ferată, precum și pentru reducerile de tarif și gratuitățile acordate pentru transportul subteran cu metroul Societatea Națională de Transport Feroviar de Călători – CFR Călători SA, respectiv Societatea Comercială de Transport cu Metroul București – METROREX SA București, vor primi lunar din bugetul Ministerului Educației Naționale sumele justificate prin deconturi, în limitele creditelor alocate de la bugetul de stat cu această destinație.

Art. 5 din HG nr. 309/1996, este completat prin **HG^{xx} nr. 1367/2003**, cu introducerea după **alin. (3)** alte trei noi alineate, alineatele **(4), (5) și (6)**. Conform acestor noi alineate, începând cu 1 ianuarie 2004, pentru transportul feroviar, studenții din învățământul universitar cursuri de zi, beneficiază de 24 de călătorii simple pe an calendaristic, cu reducere de 50% din tariful trenurilor accelerate, clasa a II-a. Cheltuielile aferente acestor facilități se finanțează de la bugetul de stat prin Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului.

Burse și forme de sprijin material

Conform **HG nr. 558/1998**^{xxi}, pentru modificarea anexelor nr. 1 și 2 la HG nr. 445 / 1997 privind stabilirea criteriilor generale de acordare a burselor și a altor forme de sprijin material pentru elevi, studenți și cursanții din învățământul de stat, cursuri de zi, sunt stabilite în **anexa nr. 2** criteriile generale de acordare a burselor și a altor forme de sprijin material pentru studenții și cursanții din învățământul superior de stat, cursuri de zi. Potrivit acestei **HG 558/1998, anexa 2, pct. 1**, întâlnim următoarele tipuri de burse: burse de merit și burse de studiu. Acestea se acordă studenților din învățământul superior de stat, cursuri de zi, în funcție de rezultatele obținute la învățătură, iar cursanților de la învățământul postuniversitar prin concurs. Bursele de ajutor social se acordă la cerere, în funcție de situația materială a familiei studentului.

Conform **HG 558/1998, anexa 2, pct. 2**, bursele de merit se acordă (1) studenților cu rezultate deosebite la învățătură, (2) studenților cu performanțe științifice (în cazul

acestora este vorba despre bursa de performanță, care este o bursă de merit atribuită prin concurs de către fiecare universitate) și (3) studenților cu performanțe cultural artistice deosebite (în cazul acestora este vorba despre bursa de performanță artistică), studenților cu performanțe sportive (în cazul acestora este vorba despre bursa de performanță sportivă). Potrivit **HG nr. 558/1998**, aceste burse de merit sunt acordate de fiecare universitate. De asemenea, potrivit **HG 558/1998, anexa 2, pct. 3**, fondurile pentru acordarea burselor de la bugetul de stat sunt repartizate de Ministerul Educației Naționale proporțional cu numărul studenților de la cursurile de zi, învățământ de scurtă durată, învățământ de lungă durată, învățământ de studii aprofundate din respectiva ÎÎS.

Criteriile specifice de acordare a burselor cât și quantumul acestora la nivelul ÎÎS se elaborează de senatele universitare. Senatele universitare pot stabili criterii specifice diferențiate în funcție de activitatea profesională, pentru acordarea burselor.

Quantumul burselor este stabilit de către senatul universitar, în așa fel încât quantumul minim al bursei să acopere cheltuielile de cazare și masă în cămine respectiv la cantine. Potrivit **HG 558/1998, anexa 2, pct. 6**, quantumul bursei de performanță este de cel puțin două ori mai mare decât bursa minimă atribuită în ÎÎS respectivă și mai mare decât bursa de merit. ÎÎS pot completa fondul de burse provenit de la bugetul de stat cu fonduri provenite din venituri proprii.

HG 558/1998, anexa 2, pct. 9, definește și alte tipuri de burse sociale pe care senatele universitare le pot acorda, în funcție de criteriile și regulamentele proprii. Astfel, se pot acorda:

(i) burse de ajutor social (care se pot acorda și ocazional, în quantumuri cel puțin egale cu bursa minimă, stabilite de senatul universității, indiferent dacă studentul mai beneficiază de altă categorie de bursă). Există mai multe forme de burse de ajutor social pe care ÎÎS le poate acorda: bursa de ajutor social ocazional de maternitate, bursa de ajutor social în caz de deces și bursa de ajutor social ocazional pentru îmbrăcăminte.

(ii) burse de merit atribuite pentru performanțe științifice (care se pot acorda începând cu anul al II-lea de studii, pentru 12 luni consecutive, de la data atribuirii, prin concurs, la nivelul ÎÎS. Acestea se acordă și pe perioada vacanțelor, inclusiv a vacanței de vară pentru studenți).

Bursele de merit atribuite studenților cu rezultate deosebite la învățătură și bursele de studiu și de ajutor social se atribuie studenților pe durata anului universitar, în conformitate cu planul de învățământ, cu excepția vacanțelor (**HG 558/1998, anexa 2, pct. 11**). Dacă studenții bursieri sunt orfani, dacă provin de la case de copii sau din plasament familial ori dacă sunt bolnavi TBC și se află în evidența unităților medicale, dacă suferă de diabet, de boli maligne, sindromuri de malabsorbție grave, insuficiențe renale cronice, astm bronșic, epilepsie, cardiopatii generale, hepatită cronică, glaucom, miopie gravă, boli imunologice, sunt infestați cu virusul HIV sau bolnavi de SIDA, spondilită anchilozată sau reumatism articular acut, aceștia vor primi bursele și pe perioada vacanțelor (**HG 558/1998, anexa 2, pct. 12**).

HG 558/1998, anexa 2, pct. 13, precizează că studenții care urmează concomitent două specializări în instituții de învățământ superior de stat pot beneficia de burse de la bugetul de stat numai la una dintre instituțiile de învățământ superior, cu condiția ca numărul total al anilor în care beneficiază de bursă să nu depășească numărul anilor de studiu prevăzut ca durată de școlarizare la specializarea de la care urmează să beneficieze de bursă. Absolvenții cu diplomă de licență care urmează o a doua specializare sau studenții reînmatriculați pot beneficia de burse de la bugetul de stat, cu condiția ca numărul anilor în care au beneficiat de bursă să nu depășească numărul anilor de studiu prevăzut ca durată de școlarizare la specializarea de la care urmează să beneficieze de bursă.

Burse de studii adresate studenților cu domiciliul în mediul rural

HG nr. 1020/2001^{xxii} instituie acordarea unor burse de studii studenților cu domiciliul în mediul rural. Ministerul Educației și Cercetării acordă anual pe bază de contract studenților ÎS acreditate, cu domiciliul în mediul rural, care se obligă ca după absolvirea studiilor universitare să profeseze timp în învățământul din mediul rural, în specializările pentru care s-au pregătit, pe o perioadă cel puțin egală cu durata studiilor – **art. 1, alin. (1)**. În cazul în care la finalizarea studiilor studentul care a beneficiat de această formă de finanțare de la bugetul de stat refuză să lucreze în învățământul rural, este obligat să returneze sumele primite cu titlul de bursă, integral, indexate cu indicele de inflație – **art. 4, alin. (5)**. Quantumul bursei este de 1,500,000 lei (2001) și se indexează conform legii – **art. 2, alin. (3)**. Numărul bursei și acordarea acestora se face

anual prin ordin al ministrului Educației și Cercetării, în funcție de necesitățile de personal calificat pentru unitățile de învățământ din mediul rural, pe fiecare disciplină – **art. 1, alin. (2).**

Întrunit la sfârșitul anului 2001, Consiliului Național de Finanțare a Învățământului Superior (CNFIS) a luat în dezbatere „Principiile elaborării unui nou sistem pentru acordarea burselor în învățământul superior”^{xxiii}. Cu privire la **HG nr. 1020/2001**, CNFIS consideră acest act normativ ca fiind „pozitiv”, în condițiile în care „în actuala componență a populației studențești din România, păturile defavorizate din punct de vedere social sunt foarte slab reprezentate. Statisticile arată, de exemplu, că doar 7% dintre absolvenții de liceu și doar 1% dintre licențiați provin din mediul rural” (CNFIS, 2001: 1). Potrivit CNFIS influența acestei hotărâri va acorda posibilitatea acoperirii nevoii de cadre din mediul rural și se va face simțită doar după scurgerea unui număr apreciabil de ani.

Burse pentru tinerii aflați la studiu în străinătate

HG nr. 1070/2001^{xxiv}, în temeiul prevederilor **art. 107 din Constituția României** și ale **art. 172 alin. (7) din Legea învățământului nr. 84/1995**, republicată, cu modificările și completările ulterioare, prevede acordarea de burse de studiu tinerilor români aflați la studiu în străinătate. Astfel, potrivit **art. 1, alin. (1)**, tinerii cetățeni români trimiși în străinătate pentru efectuarea de studii universitare complete sau parțiale, postuniversitare, de doctorat, precum și pentru efectuarea de stagii de cercetare/specializare cu o durată de minimum 3 luni, ca bursieri ai statelor în care studiază, selecționați de Ministerul Educației și Cercetării, în baza unor documente de colaborare bilaterală sau a unor oferte unilaterale, li se acordă de către Ministerul Educației și Cercetării, în completarea bursei acordate de către statul în care studiază, o bursă lunară în valută. De asemenea, potrivit **art. 3**, persoanele prevăzute la **art. 1, alin. (1)**, beneficiază și de decontarea cheltuielilor aferente transportului din București la locul de studii și retur, o singură dată într-un an universitar, în situația în care potrivit documentelor încheiate, aceasta nu se asigură de partea primitoare. Potrivit **art. 2, alin. (2)**, cuantumul bursei de studiu prevăzute la art.1, alin (1) se stabilește anual, pe țări, prin ordin al ministrului educației și cercetării, cu avizul Ministerului Afacerilor Externe. Pe

data intrării în vigoare a **HG 1070/2001** se abrogă **HG nr.782/1993** privind acordarea unor indemnizații lunare tinerilor români aflați la studii în străinătate, republicată în **Monitorul Oficial nr. 13 din 13 ianuarie 1997**, cu modificările ulterioare.

Facilități fiscale pentru înființarea de afaceri proprii

Prin **HG nr.166/2003^{xxv}**, se acordă facilități fiscale studenților care doresc să înființeze o afacere proprie. Conform **art. 2, alin. (1)**, pentru a beneficia de scutirile de la plata taxelor și tarifelor prevăzute la **art. 1**, studentul care înființează o societate comercială trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să urmeze cursurile unei forme de învățământ superior de lungă durată sau scurtă durată la o ÎÎS acreditată, să fie cel puțin în anul II de studiu și să fi promovat toate obligațiile prevăzute de senatul universității și să nu fi depășit vârsta de 30 de ani. Potrivit **art. 3, alin. (2)** facilitățile prevăzute de prezenta hotărâre se acordă o singură dată, pentru constituirea unei singure firme.

Acordarea de credite bancare

OG nr. 105/1998^{xxvi} a instituit acordarea de credite bancare pentru studenții ÎÎS de stat, cursuri de zi. La cerere, aceștia pot beneficia de credite bancare pentru achiziționarea de cărți, publicații, materiale didactice, calculatoare personale, instrumente și materiale de laborator, îmbrăcăminte și încălțăminte, precum și pentru cheltuieli legate de desfășurarea studiilor – **art. 1, alin. (1)**. Creditele bancare trebuiau să fie garantate material și profesional, în funcție de cerințele impuse de Minister și banca comercială care acordă creditul – **art. 3, alin. (1)**. În cazul studenților care nu pot oferi garanții, Ministerul instituie un fond de garantare alcătuit din alocații bugetare aprobate anual cu această destinație, din donații, sponsorizări, dobânzi și din alte surse extrabugetare proprii sau ale unităților de învățământ – **art. 4, alin. (1)**. Rambursarea creditelor garantate de Ministerul Educației Naționale se face potrivit actului normativ în rate lunare, după o perioadă de grație de maximum 2 ani de la terminarea studiilor universitare - **art. 6, alin. (1)**. Conform **art. 6, alin. (2)**, termenul de rambursare a creditului se negociază cu banca și nu poate depăși 5 ani de zile. Ulterior prin **Legea nr. 193/1999^{xxvii}**, **OG 105/1998** este

modificată, fiind extins dreptul de a obține credite bancare și la studenții ÎS particulare (modificarea art.1 OG 105/1998 prin articol unic al Legii nr. 193).

Subvenții individuale de sprijin pentru cazare

OG nr. 73/2004^{xxviii}, instituie subvenții individuale de sprijin pentru cazare pentru studenții ÎS de stat, cursuri de zi, pe locuri finanțate de la bugetul de stat, care locuiesc în alte spații decât căminele ÎS de stat, în vederea acoperirii parțiale a cheltuielilor pentru cazare – **art. 1**. Modalitatea de acordare a acestor subvenții presupune alocarea de la MEC către ÎS de stat a sumelor necesare prin contractul complementar de finanțare în funcție de deficitul de locuri de cazare al ÎS, de numărul de solicitanți și de cuantumul lunar al subvenției individuale de sprijin pentru cazare – **art. 4, alin. (2)**. ÎS de stat sunt cele care stabilesc lista beneficiarilor de subvenție individuală de sprijin pentru cazare, pe baza listelor de studenți eligibili, în funcție de bugetul alocat în acest scop ÎS – **art. 3, alin. (1)**. Ordinea în lista studenților eligibili pentru subvenții de cazare se determină în funcție de criterii sociale și de performanță academică, pe baza punctajului aprobat de senatul universitar, pentru studenții care au obținut numărul de credite transferabile care permite trecerea în anul de studii următor - **art. 2, alin. (2)**.

În încheierea acestei prezentări a principalelor acte normative cu privire la sprijinul financiar acordat de statul român prin diferite forme (fie direct, prin burse, acoperirea parțială sau integrală a unor cheltuieli, fie indirect, prin diferite facilități), dorim să precizăm că acordarea burselor în învățământul superior este o problemă deschisă dezbaterii. În sprijinul acestei afirmații, aducem documentul pentru informare CNFIS, din septembrie 2001.

Potrivit reprezentanților CNFIS, problema centrală cu privire la acordarea burselor în învățământul superior este reprezentată de crearea condițiilor care să sporească accesul la învățământul liceal și la cel superior al tinerilor ce provin din păturile defavorizate din punct de vedere social (în particular, din mediul rural). Faptul că doar 7% dintre absolvenții de liceu și doar 1% dintre licențiați provin din mediul rural^{xxix}, creează o situație ne-naturală (**CNFIS, 2001: pct. 4, p2**):

1. categoriile defavorizate aduc, prin plata impozitelor, o contribuție semnificativă la constituirea fondului de burse;

2. copii provenind din aceste pături sociale au acces foarte limitat în învățământul superior.

În consecință, categoriile sociale defavorizate susțin cu o pondere semnificativă, plata burselor pentru studenții ce nu provin din aceste categorii sociale.

CNFIS propune în documentul menționat în vederea realizării egalității șanselor de acces în învățământul superior și a echității sociale, următoarele principii de acordare a burselor:

1. au acces la burse atât studenții subvenționați de la bugetul de stat, cât și cei în regim „cu taxă”;
2. pentru studenții primului an de studii, bursele se vor acorda numai după criterii sociale;
3. începând cu anul al II-lea, criteriile sociale vor fi asociate cu criterii de performanță profesională. O limită superioară a venitului pe membru de familie (spre exemplu, salariul mediu pe economie) va fi fixată drept criteriu social pentru accesul la acest tip de bursă;
4. bursele de merit vor fi acordate independent de criteriul social.

Printre propunerile CNFIS, se mai regăseau prevederi cu privire la cuantumul diferitelor tipuri de burse (bursele sociale – acordate studenților ce provin din medii defavorizate – care trebuie să acopere în întregime cheltuielile de întreținere, bursele de studii – acordate prin combinarea a doi parametri, venitul pe membru de familie și performanța academică, bursele de merit – acordate doar pe criterii de performanță și destinate tuturor studenților).

Concluzia acestei secțiuni trebuie să fie centrată pe ideea conform căreia la baza regândirii sistemului de alocare a burselor trebuie să stea instituirea condițiilor de largire a accesului la învățământul superior a tinerilor din mediile defavorizate și diminuarea până la eliminare a situației „ne-naturale” definite de CNFIS, conform căreia „categoriile sociale defavorizate susțin, cu o pondere semnificativă, plata burselor pentru studenții ce nu provin din aceste categorii sociale”. De asemenea, costurile mari pe care actul educațional le presupune, nu sunt acoperite integral prin finanțarea de bază. Această situație determină universitățile să caute și finanțare extrabugetară. Această finanțare extrabugetară este găsită de cele mai multe ori în mărirea taxelor de școlarizare, fără a fi în mod necesar corelată cu îmbunătățirea calității actului educațional. Iată de ce se justifică elaborarea acestui studiu și

propunerea unor modele prin care anumite categorii sociale, mai ales cele defavorizate, să fie stimulate în accesarea de burse și alte forme de ajutor social.

B. Descrierea sistemelor de finanțare din Marea Britanie, Germania, Rusia și Franta

Obiectul acestei secțiuni este de a prezenta comparativ modul în care problema finanțării echitabile a studenților este tratată în spațiul european. Cuprinzând analiza a patru sisteme de finanțare, demersul nostru nu se dorește o abordare exhaustivă, ci doar o prezentare a unor modele relevante pentru modul de gestionare a acestei probleme. Astfel, cazurile francez și respectiv rusesc ilustrează preocuparea pentru o direcționare precisă a fondurilor în funcție de nevoile studenților și cuprinde tipologii detaliate a modalităților de asistență atât pe criterii sociale cât și pe criterii de performanță.

Modelul german și cel britanic oferă exemple pentru o abordare care corelează problema echității în accesul la învățământul superior cu aceea a finanțării globale eficiente a acestuia.

1. Scurtă descriere a sistemului de finanțare din învățământul superior din Marea Britanie^{xxx}

Unul dintre motivele care stau la baza selectării în vederea prezentării a sistemului de finanțare și a celui de acordare a creditelor/împrumuturilor din Anglia este definit de faptul că începând cu 1998, guvernarea Tony Blair a decis ca unul dintre principiile de bază care ar trebui să stea la baza organizării sistemului de finanțare a învățământului superior este acela de a lărgi gradul de acces al reprezentanților păturilor defavorizate către învățământul superior^{xxxi}. Relevant pentru contextul discuției ar fi faptul că guvernul britanic și-a propus prin mecanismele de finanțare pe care și le-a creat să crească, în anul universitar 2003-2004, cu 16000 numărul de locuri pentru studenți echivalenți, cursuri de lungă durată. Acest obiectiv, potrivit HEFCE, a fost depășit, înregistrându-se o creștere de 26000 locuri de studenți echivalenți, în anul universitar 2003-2004. Pentru perioada 2005-2006 este așteptată o creștere cu încă 45000 locuri studenți echivalenți, cursuri long-term.

În condițiile în care, conform CNFIS, în România, participarea tinerilor din mediile defavorizate (în particular mediul rural) la învățământul liceal și cel universitar este extraordinar de mică (7% absolvenți de liceu, respectiv 1% licențiați), prezentarea sistemului de finanțare britanic poate fi exemplară în analiza modului în care autoritățile Regatului Unit au înțeles să rezolve această problemă.

Pentru a putea avea o imagine cât mai concludentă cu privire la sistemul de finanțare din România, este utilă o scurtă prezentare a modului în care este gândit sistemul de finanțare din Anglia. Avantajul pe care acest demers îl creează prin consecințe ar fi acela că permite construcția unei imagini comparative între doi termeni: sistemul de finanțare din România și sistemul de finanțare din Anglia.

În Anglia, finanțarea învățământului superior urmează un traseu care pornește în alocarea finanțării publice^{xxxii} de la Department for Education and Skills (DfES – structură guvernamentală)^{xxxiii}. Aceasta instituție guvernamentală direcționează banii spre a fi gestionați către Higher Education Financing Council for England (HEFCE)^{xxxiv}. HEFCE este practic un echivalent al Consiliului Național al Finanțării Învățământului Superior, numai că „ceva mai bogat”. Finanțarea publică pe care o realizează HEFCE poartă denumirea de „blockgrant” (finanțare pe care HEFCE o oferă unei instituții pentru cheltuielile corpului didactic, ale cercetării și restul de cheltuieli conexe) și este destinată atât instituțiilor de învățământ superior^{xxxv}, în număr de 131, cât și instituțiilor de învățământ post-liceal - colegii^{xxxvi}, în număr de 159.

Banii gestionați de către HEFCE au ca destinație finanțarea personalului didactic, cercetării și a altor activități relaționate. Finanțarea de bază (a personalului) se alocă pornind de la date cu privire la instituțiile de învățământ superior, colectate de Higher Education Students Early Statistics (HESES Survey)^{xxxvii}. Criteriul de bază în ceea ce privește finanțarea este reprezentat de numărul studenților echivalenți^{xxxviii} existenți la nivelul fiecărei instituții de învățământ superior.

Dacă finanțarea personalului este realizată în exclusivitate de HEFCE și direcționată numai către instituțiile de învățământ superior și parțial către instituțiile de învățământ postliceal-colegii (folosindu-se în acest caz date de la Higher Education in Further Education (HEIFES Survey)^{xxxix}, finanțarea educației și cercetării din domeniul medicinei generale și stomatologiei (medical and dental education and research) este

realizată prin parteneriatul dintre HEFCE și National Health Service (NHS – serviciul de sănătate publică), iar pe de altă parte, finanțarea cercetării, în general, se realizează prin Office of Science and Technology^{xl} (OST-principala instituție abilitată cu alocarea de fonduri pentru cercetare – echivalentul Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS). OST se folosește în gestionarea fondurilor de Research Councils^{xli} (Consilii de Cercetare - care susțin proiectele de cercetare). Un echivalent al acestor consilii de cercetare ar fi și The Arts and Humanities Research Board (AHRB), care sprijină și susține proiecte de cercetare și studenți în forme postuniversitare.

Observație: finanțarea pentru cercetare este direcționată aproape în întregime către HEIs. Informații cu privire la taxele de studii (tuition fees). Studenții unei instituții de învățământ superior trebuie să achite, - cu excepția celor care sunt în imposibilitatea de a achita taxa (tuition fee), dar care sunt asimilați învățământului superior, pe principiul deschiderii și extinderii învățământului superior promovat de guvernul britanic -, o taxa care nu acoperă decât un sfert din costurile pe care instituțiile de învățământ superior le au cu studentul respectiv (pentru 2004^{xlii}, 1,150 de lire era valoarea maximă a taxei, iar suma de bază alocată de HEFCE pe student echivalentă a fost de 3484 de lire sterline^{xliii}).

Student Loan Company (SLC)^{xliv} este structura care susține efortul financiar pe care integrarea studenților săraci în învățământul universitar îl presupune – acest organism este parte a strategiei dezvoltate de guvernul Tony Blair, în vederea lărgirii pentru categoriile defavorizate a accesului la învățământul superior. Pot împrumuta bani de la această agenție de stat nu numai studenții care provin din pătri defavorizate, cât și studenții ce provin din alte categorii sociale, în conformitate cu regulamentele de acordare a împrumuturilor în vigoare.

Atât momentul de returnare a împrumutului, cât și ratele de returnare se stabilesc în funcție de nivelul de salarizare de care beneficiază studenții după finalizarea studiilor și integrarea acestora în câmpul muncii. Student Loan Company nu este singura instituție de unde studenții pot obține finanțare pentru cheltuielile legate de studii, cazare, întreținere etc. Aceștia se pot adresa DfES pentru a obține un grant (împrumut) sau o bursă. Mai mult decât atât, chiar instituția de învățământ în cadrul căreia aceștia activează are dreptul de a acorda împrumuturi care să acopere un anumit procent din costurile pe care le are un student.

Modalitatea de calcul a finanțării acordate instituțiilor de învățământ superior și post-liceal.

Există patru pași^{xlvi} în calculul finanțării de bază care provine de la HEFCE către instituțiile de învățământ superior sau către instituțiile de învățământ post-liceal- colegii.

Pasul 1 – calculul “resursei standard^{xlvi}”, adică a sumei pe care instituția urmează să o primească, ține cont de patru factori: a) numărul de studenți-echivalenți^{xlvi}; b) aspectele ce țin de profilul disciplinelor predate; c) aspectele ce țin de profilul studenților; d) aspectele legate de profilul instituției.

Pasul 2 – se calculează suma de bani de care se presupune că ar avea nevoie instituția, pentru derularea predării cursurilor. Această sumă de bani se calculează pe baza grantului primit de instituție anterior (cu un an înainte) și ajustat pe baza mai multor valori cum ar fi inflația, nivelul taxelor de școlarizare etc.

Pasul 3 – este comparată „resursa standard” și suma de bani de care instituția ar avea nevoie, și se calculează diferența dintre cele două sume.

Pasul 4 – urmează raportările la intervalul de toleranță (+/- 5%). Dacă diferența dintre „suma standard” și suma care ar trebui alocată este integrată în acest interval de toleranță, atunci HEFCE alocă grantul. Dacă diferența „iese” din interval, atunci HEFCE va interveni pentru a aduce instituția de învățământ superior în interiorul intervalului de toleranță, fie prin modificarea sumei alocate (grantul), fie prin modificarea numărului de studenți echivalenți.

În calculul finanțării de bază, într-o primă fază, instituțiile de învățământ superior sunt distribuite în patru categorii, în funcție de tipul domeniului academic, fiecărei categorii fiindu-i asociat un coeficient care ulterior se înmulțește cu numărul de studenți echivalenți. În cele ce urmează, vom prezenta cele patru grupe și coeficienții de echivalență asociați acestora.

Grupa A - cursuri de medicină veterinară, medicină generală și stomatologie (coeficient 4)

Grupa B - cursuri bazate pe laboratoare (coeficient 1,7)

Grupa C - discipline cu elemente de lucru audio, de laborator sau de teren (coeficient 1,3)

Grupa D - alte discipline (coeficient 1)

Pe lângă finanțarea de bază, HEFCE acordă și o finanțare suplimentară (o premiere) ținând cont de o serie de elemente cum ar fi:

Tabel cu privire la condițiile ce impun acordarea finanțării suplimentare

Nr.	Condiția în funcție de care se acordă premierea	Formula de calcul a premierii
1.	Studentii care urmează cursuri de lungă durată	25% din nr. de studenți echivalenți x coeficientul grupei
2.	Studenți part – time	10% din nr. de studenți fizici
3.	Studii de bază	10% din nr. de studenți echivalenți
4.	Instituțiile de învățământ superior cu sediul la Londra	8% x nr. studenți echivalenți
5.	Instituțiile de învățământ superior cu sediul în afara orașului Londra	5% x nr. studenți echivalenți
6.	Instituțiile de învățământ superior cu un domeniu specific de pregătire	10% din nr. studenți echivalenți x coeficientul grupei
7.	Instituțiile de învățământ superior de mărime redusă	Procent variabil din nr. de studenți echivalenți
8.	Instituțiile de învățământ superior cu clădiri vechi și istorice	Procent variabil din nr. de studenți echivalenți

În încheierea acestui capitol, am dori să recapitulăm principalele dimensiuni surprinse în prezentarea sistemului de finanțare existent în Anglia. Prima dimensiune are un rol pur descriptiv, definind mecanismul de finanțare și instituțiile ce participă în cadrul acestui mecanism. A doua dimensiune este centrată pe posibilitățile de împrumut pe care le au la dispoziție studenți și instituțiile care participă la implementarea acestor posibilități de împrumut. În sfârșit, a treia dimensiune, accentuează modul în care este acordată atât finanțarea de bază, cât și celelalte forme de finanțare suplimentară, de tip

premiere. Acestea fiind coordonatele pe baza cărora se realizează procesul de finanțare în învățământul superior din Anglia, se poate construi o imagine comparativă între procesul de finanțare din România și cel din Regatul Unit.

Sistemul de credite (împrumuturi) acordate studenților în Anglia

Așadar, după ce am descris sistemul general de finanțare a ÎÎS din Anglia – pe cele trei componente: (i) instituțiile care participă în cadrul sistemului de finanțare, (ii) principalele caracteristici ale modului în care este susținută prin credite participarea studenților la procesul de învățământ superior, (iii) criteriile de acordare a block-granturilor către instituțiile de învățământ superior de către DfES -, mergem mai departe, în vederea unei descrieri puțin mai detaliate a sistemului de acordare a creditelor/împrumuturilor^{xlvi} către studenți, în vederea susținerii atragerii și păstrării acestora în cadrul procesului de învățământ superior pe întreaga durată a acestuia. Această prezentare trebuie privită ca fiind prezentarea unui tip de soluție pe care reprezentanții administrației publice engleze au imaginat-o la nivel de politică publică, în vederea rezolvării unei probleme de inequități în zona participării la procesul de învățământ superior.

Trebuie precizat că în cadrul sistemului de învățământ superior din Anglia, statul face diferența între trei categorii de studenți.

Prima categorie de studenți sunt studenții care își pot plăti taxele de școlarizare. La nivelul acestei categorii, statul mai introduce o distincție, cea între studenții care provin din Regatul Unit și cei care provin din afara acestuia. Aceste două subcategorii din urmă sunt tratate diferit de reprezentanții administrației publice de la Londra. Astfel, categoria studenților ce provine din Regatul Unit poate beneficia în Anglia și Țara Galilor poate accesa credite rambursabile^{xlvi} pentru cursuri de lungă sau scurtă durată, oferite de organismele guvernamentale, în timp ce categoria studenților ce provin din afara Regatului Unit nu are această posibilitate¹.

A doua categorie de studenți sunt studenții care nu își pot plăti (integral) taxele de școlarizare. La nivelul acestei categorii de studenți, există o distincție pe care de această dată nu o introduce statul britanic. Prima subcategorie

este reprezentată de cei care provin din familii nevoiașe, la nivelul cărora venitul pe membru de familie nu depășește plafonul fix impus de autorități ca sistem de referință în acordarea creditelor nerambursabile^{li}. Această subcategorie de studenți este eligibilă pentru a accesa creditul rambursabil^{lii} în întregime. A doua subcategorie de studenți este cea care din punct de vedere obiectiv nu își poate acoperi în întregime cheltuielile școlare (spre exemplu, persoanele care suferă de un anumit handicap, tinerele mame, studenții care și-au pierdut părinții, studenți care au în îngrijire rude etc.). În cazul acestei subcategorii de studenți, au fost definite alte tipuri de credite rambursabile ce pot fi accesate, „specializate” pe tipul de problemă cu care studentul se confruntă.

Acordarea creditului/împrumutului se realizează pe baza unei scheme de finanțare^{liii}. Aceste scheme de finanțare sunt gestionate de SLC (Student Loans Company), în numele Secretary of State for Education and Skills (în Anglia), în numele Ministerului Scoțian al Educației (în Scoția) și în numele Department for Employment and Learning^{liv} (în Irlanda de Nord).

Student Loans Company este organismul care decide acordarea sau refuzul acordării tranșelor de împrumut^{lv} în raport cu solicitantii, în anumite condiții. Dacă, spre exemplu, aceștia nu oferă informațiile necesare pentru ca SLC să poată stabili dacă aceștia mai sunt eligibili pentru primirea celorlalte tranșe. SLC are posibilitatea în cazul în care cei care dețin astfel de împrumuturi nu transmit informațiile necesare să aplice amenzi.^{lvi}

Inland Revenue^{lvii} este agenția guvernamentală printre ale cărei abilități se numără și colectarea returnărilor de credite rambursabile de care o persoană a beneficiat ca formă de sprijin de la stat în timpul cursurilor din cadrul învățământului superior. Colectarea returnărilor de împrumuturi rambursabile se realizează fie indirect, prin intermediul angajatorului,^{lviii} la care cel care a beneficiat de împrumut lucrează, fie direct de la cel care a beneficiat de credit, dacă acesta nu figurează ca lucrând la un angajator. Returnarea împrumutului începe în anul financiar imediat următor anului în care beneficiarul împrumutului a absolvit studiile. Procesul concret de returnare a banilor primiți se va declanșa în momentul în care beneficiarul acestei forme de finanțare în timpul studiilor,

va avea un salariu care va depăși un plafon minim fix, de 15 000 de lire^{lix}. Din tot ceea ce depășește acest plafon, Inland Revenue va opri lunar sau săptămânal 9%.

Împrumuturile pentru studenții part-time au fost introduse în anul academic 2000/2001. Acestea au fost înlocuite în anul academic 2004/2005 printr-un „pachet part-time nou” care este compus în întregime din granturi, care sunt nereturnabile.

Formele de sprijin acordate de Guvernul britanic

Guvernul britanic acordă granturi pentru studiile full-time și part-time, în învățământul superior, de până la 1.000 de lire sterline, în condițiile în care nivelul taxelor ajunge pentru anul academic 2004/2005 la nivelul de 1.150 de lire sterline pe an. Aceste granturi, pe care le oferă guvernul sunt nerambursabile și ele sunt destinate studenților care vin din gospodării unde venitul anual nu depășește un anumit plafon fix^{lx}. Accesul la aceste granturi nerambursabile acordate pe criterii sociale este deschis și celor care prin venitul anual al gospodăriei depășesc plafonul fixat. Această categorie de studenți nu vor primi însă grantul nerambursabil integral, ci parțial, în funcție de cât de mult depășește venitul gospodăriei plafonul fixat.^{lxi}

Granturile și împrumuturile destinate întreținerii sunt nereturnabile pentru studenții care provin din gospodăriile al căror venit nu depășește plafonul fixat. Aceste granturi (nerambursabile în cazul de mai sus) de întreținere pot ajunge până la nivelul de 2700 de lire sterline și se vor acorda începând cu 2006. Autoritățile se așteaptă ca de acest grant, integral sau parțial, să beneficieze jumătate din studenții nou-intrați la cursuri de lungă durată.

Pe lângă cei care provin din rândul categoriilor sociale cu mijloace financiare reduse, există și alte persoane ce beneficiază de diferite forme de asistență din partea guvernului.

Grantul adulților dependenți – dacă ai adulți dependenți financiar de tine, te poți califica pentru obținerea unui grant de acest tip.

Grantul îngrijirii de copii - este destinat studenților full-time care au în grijă copii, mărimea acestuia depinde de nivelul venitului.

Social security benefits – de ajutoare financiare din partea guvernului beneficiază și studenții cu dizabilități (cu handicap).

În concluzie, așa cum am putut observa, guvernul britanic a elaborat o serie de instrumente financiare menită să stimuleze lărgirea învățământului superior și deschiderea acestuia către categoriile sociale subreprezentate, din diferite motive (financiare - persoanele ce provin din familii al căror venit se află sub un anumit plafon definit de autorități – sau de sănătate, vezi cazul persoanelor cu handicap). De asemenea, un alt obiectiv urmărit a fost și acela de a le crea celor care deja sunt cuprinși în procesul de educație superioară, condiții necesare de a rămâne până la finalizarea studiilor. În vederea realizării creșterilor de locuri de studenți echivalenți de la an la an (26 000 locuri create în 2003-2004 și o estimare de 45 000 locuri pentru anul universitar 2005-2006) și în vederea întăririi aplicării conceptului de „widening participation”, a fost instituit un sistem de granturi menit să acopere întreaga sferă de cheltuieli cu care se confruntă un student. Dincolo de diferitele tipuri de granturi, am putut constata faptul că acestea au un dublu statut: rambursabile pentru cei care își doresc accesarea unuia dintre ele și nerambursabile pentru reprezentanții categoriilor defavorizate și subreprezentate la nivelul instituțiilor de învățământ superior.

2. Modelul francez privind criteriile de acordare a burselor și tipuri de burse

Franța este a cincea țară din lume după Danemarca, Suedia, Canada și Statele Unite, în ceea ce privește cheltuielile bugetare alocate pentru educație (6,2% din PIB). Bursele atribuite de către Ministerul Educației din Franța sunt acordate pentru a permite urmarea unor studii universitare de către acei studenți care, în lipsa unui asemenea suport din partea statului s-ar afla în imposibilitatea de a urma studii academice din cauza constrângerilor de ordin social și financiar. În ciuda existenței unui ajutor important din partea statului, manifestat prin diverse instrumente pe care le vom prezenta mai jos, studentul trebuie să plătească taxe de școlarizare și de înscriere în învățământul superior. Însă, în funcție de situația socială și materială a studentului, statul acordă burse al cărui scop este acela de a permite acoperirea cheltuielilor legate de viața de student (taxe, cazare, masă). Rezultă de aici accentul pe care politica de finanțare din acest domeniu îl pune pe direcționarea strictă către acel subiect care într-adevăr are nevoie de ajutor social.

Gestiunea bursei din învățământul superior este asigurată, sub responsabilitatea rectorilor, de către centre regionale destinate activităților academice și școlare (CROUS).

Bursele pe criterii sociale

Bursele pe criterii sociale reprezintă elementul central al ajutoarelor financiare pentru studenți. Există șase nivele de repartizare a studenților care se pot încadra în ajutoarele sociale acordate de către statul francez. Astfel, se asigură o proporționalitate relativă între situația socială și financiară a acestora și valoarea ajutorului financiar sau de altă natură. Obiectivul acestor burse este acela de a deschide perspective mai prielnice tinerilor de condiție socială defavorizată. Aceasta se traduce prin exonerarea de la obligația de a plăti taxele de înscriere sau a asigurărilor sociale (pentru studenții corespunzători nivelului celui mai de jos) și prin ajutoare financiare direct proporționale cu situația socială și financiară a studentului.

Atribuirea unei burse pe criterii sociale este determinată, în principal, de **venitul** familiei din care provine. Un alt criteriu este acela al **punctelor**. Elementele care cântăresc în calcularea acestor puncte sunt, în ordinea importanței, următoarele: statutul de familie monoparentală, existența unor frați sau surori înscrise în învățământul superior ori a altor frați sau surori care nu frecventează o formă de învățământ superior, distanța dintre domiciliul studentului și locul de desfășurare a studiilor.

Metodologia de calculare a punctajului în vederea acordării bursei sociale

	Criterii luate în considerare pentru acordarea bursei sociale	Nr. Pcte.
Referitor la studentul potențial beneficiar de bursă pe criterii sociale	Candidatul are domiciliul între 30 – 249 km de universitate	2
	Candidatul are domiciliul la peste 250 km	1 suplim.
	Studentul suferă de o incapacitate permanentă	2
	Studentul suferă de o dizabilitate fizică care necesită ajutorul unei alte persoane	2
	Studentul este <i>pupille de la Nation</i> sau beneficiază de o protecție particulară	1
	Studentul / studenta este căsătorit / căsătorită, resursele partenerului fiind luate în considerare	1
	Pentru fiecare copil aflat în întreținerea studentului / studentei	1

Referitor la familie	Pentru fiecare copil aflat în întreținere și student (cu excepția beneficiarului potențial de bursă socială)	3
	Pentru fiecare alt copil aflat în întreținere (cu excepția beneficiarului potențial de bursă socială)	1
	Mamă sau tată care crește singur / singură unul sau mai mulți copii	1

Bursele de merit și bursele pe criterii universitare

Bursele de merit se acordă studenților cu merite deosebite (mențiunea *très bien*) proveniți **din medii sociale modeste**. Bursele pe criterii universitare se bazează în principale pe **criterii de performanță** (rezultatele universitare ale studentului). Aceste burse se acordă studenților care se pregătesc pentru obținerea unei diplome de studii specializate (DESS) sau a unei diplome de studii aprofundate (DEA), dar și studenților care se pregătesc pentru intrarea în diverse institute etc. Aproximativ o treime dintre beneficiari provin dintr-un mediu social modest.

Alte ajutoare

Statul francez acordă deduceri fiscale familiilor cu studenți deduceri fiscale. De asemenea, se acordă alocații pentru locuință (*allocation logement*) acelor studenți/studente care dovedesc că sunt în imposibilitatea de a susține financiar totalitatea costurilor de cazare.

Anumiți studenți pot beneficia de „**prêt d'honneur**” (împrumut de onoare) pentru finanțarea studiilor. Este vorba despre împrumuturi **fără dobândă**, rambursabile cel târziu în zece ani după finalizarea studiilor. Aceste credite sunt atribuite în funcție de creditele disponibile și de situația socială a studentului. Un student nu poate beneficia în același timp de un astfel de credit și de o bursă. (pentru anul univ. 1999-2000 au fost atribuite circa 4500 de astfel de credite de onoare). Pentru aceste credite este constituit un *fond de garanție pentru împrumut*.

Concluzie. Sistemul francez de finanțare a învățământului superior se distinge, în primul rând, printr-o atenție sporită acordată acelor studenți cu o situație socială și financiară mai precară. De remarcat este evitarea aceluiași tip de politică oarbă la diferențele

dintre studenți, fapt demonstrat prin aplicarea unei metodologii diferențiate de acordare a ajutoarelor pentru studenți. Aplicarea acestei metodologii, care presupune anumite trepte în funcție de care ajutorul cunoaște anumite variații, are avantajul de a fi net **mai echitabil** în comparație cu sistemul românesc.

Aceasta în condițiile în care contribuția privată la învățământul superior nu este inexistentă, așa cum se întâmplă, de exemplu, în unele țări nordice. Studentul francez nu este exonerat de obligații financiare față de universitatea în care învață, acesta fiind obligat la plata anumitor taxe de încadrare în învățământ și a unor taxe școlare anuale, suficient de mici, însă, pentru ca acestea să fie suportabile datorită unei intervenții a statului, proporțională cu situația financiară a studentului.

Aplicarea unei grile care să diferențieze între studenți astfel încât ajutorul să fie direcționat mai echitabil și, în consecință, banii publici să fie mai eficient cheltuiți, constituie principalul avantaj al sistemului francez. De aceea, aplicarea unei filosofii similare în sistemul românesc ar putea avea un efect pozitiv, cu atât mai mult cu cât disparitățile sociale sunt mult mai pronunțate în România iar situația financiară a învățământului românesc este mult mai precară în comparație cu sistemul francez.

Iată de ce, o mai chibzuită folosire a banului public printr-o mai atentă direcționare a resurselor poate fi un sprijin important pentru beneficiari, adică pentru student (beneficiarul pe termen scurt sau beneficiarul direct), dar și pentru societate în ansamblu (beneficiara pe termen lung sau beneficiara indirectă) prin efectele pozitive pe care o politică mai echitabilă de distribuire a resurselor limitate le poate avea.

3. Sistemul de finantare din Rusia

Din întreg spațiul post sovietic Federația Rusă se evidențiază prin faptul că depune eforturi considerabile pentru reformarea / modernizarea sistemului învățământului superior prin implementarea unor politici novatoare dar și menținerea practicilor sovietice care încă își demonstrează eficiența. Tendința creării spațiului educațional și informațional unic obligă acceptarea implementării unor noi politici educaționale. Dar, în același timp, lipsa resurselor financiare prezintă un impediment pentru buna

implementare a acestora. În cele ce urmează vom prezenta principalele aspecte ale sistemului învățământului superior din Federația Rusă.

Cadrul general

Statisticile demonstrează că în prezent în Federația Rusă studiază aproximativ 6 milioane de studenți, iar la nivelul anului de învățământ 2002 – 2003 din 5,4 milioane de studenți dintre care 2,8 milioane studiau în regim cu taxă. După destrămarea URSS numărul instituțiilor universitare și a studenților crește accentuat. Astfel, din tabelul de mai jos putem observa atât evoluția instituțiilor de învățământ superior cât și a numărului de studenți din Federația Rusă^{lxii}:

Instituții de învățământ superior de stat (la început de an universitar)

Anul universitar	Numărul instituțiilor universitare			Numărul de studenți (mii)		
	de stat	private	Total	În inst de stat	În inst. Private	Total
1985/1986	502	0	502	2966	0	2966
1990/1991	514	0	514	2825	0	2825
1991/1992	519	0	519	2763	0	2763
1994/1995	553	157	710	2534	111	2645
1998/1999	580	334	914	3347	202	3248
2002/2003	655	384	1039	5229	719	5948

Modelul experimental

La acest moment, Federația Rusă implementează în mod experimental un model de finanțare a învățământului superior care se bazează pe introducerea unui Examen Unic Național – EUN care reprezintă cumularea examenului general de evaluare pentru absolvenții instituțiilor pre-universitare și de admitere pentru cei care doresc să fie admiși la facultate. Acest examen se bazează pe principiul Obligației Financiare ale Statului - OFS (numit inițial ca un gen de sistem de vouchere). Scopul principal al acestui model al Examenului Unic constă în asigurarea guvernamentală privind accesul echitabil la serviciile educaționale în cadrul sistemului universitar, cât și eficientizarea obiectivității procesului de evaluare a absolvenților instituțiilor pre-universitare și candidaților în instituțiile universitare^{lxiii}.

Acest model experimental presupune următoarele^{lxiv}:

- Valabilitatea EUN este de 1 an, odată ce a expirat candidatul este obligat să mai susțină încă o dată proba EUN;
- Candidatul acumulează un număr de puncte de la 0 minim până la 100 maxim;
- punctele reprezintă ponderea finanțării de la bugetul de stat și sunt stabilite 5 categorii de OFS: 100 – 80 puncte – pentru 2004 era echivalentul a aproximativ 500\$, sau 650\$ pentru specializările care suportă un cost mai mare;
- Posesorii categoriilor inferioare de OFS trebuie să suporte diferența. Procedura nu specifică care este diferența: cea oferită de categoria superioară a OFS sau costurile de studiere în universități;
- Universitățile primesc finanțare bugetară în baza numărului de candidați înmatriculați pe criteriul EUN;

S-a constatat că resursele financiare direcționate către universități prin filiera OFS sunt destinați doar pentru acoperirea cheltuielilor de salarizare a personalului didactic. Astfel, universitățile sunt puse în situația în care să își caute surse alternative de venit pentru asigurarea altor tipuri de cheltuieli.

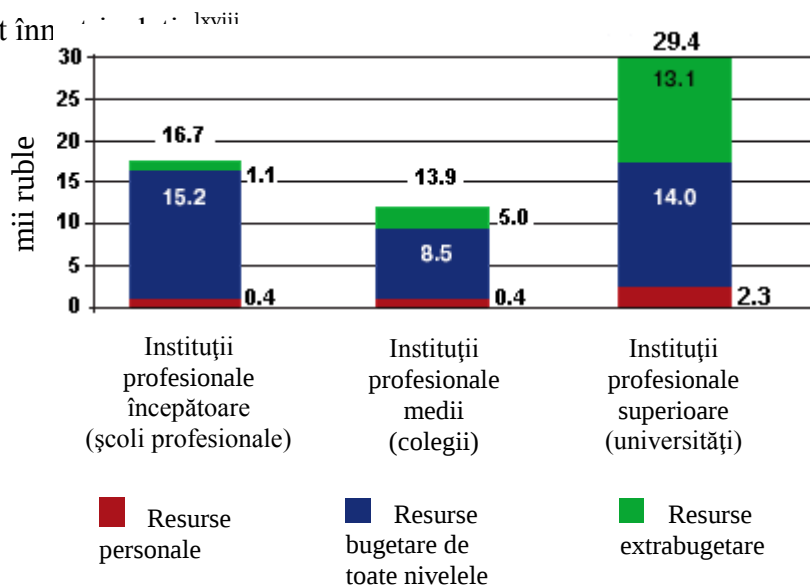
Acest sistem s-a implementat pentru prima oară în anul 2001 și s-a extins treptat pe întreg teritoriul Federației Ruse. Astfel, în 2004 experimentul a fost aplicat în 65 de subiecte (regiuni, kray, obloști, republici) ale Federației Ruse, iar comparativ cu anul 2003, când la experiment au participat aproximativ 752 mii de absolvenți și 464 de instituții de învățământ superior, în 2004 numărul participanților a crescut la 982 mii de absolvenți și cu o prezență de 946 de instituții de învățământ superior.^{lxv} Pentru realizarea EUN în anul 2005 deja 78 de subiecte ale Federației Ruse au anunțat că vor aplica acest model de evaluare și admitere. Astfel, Ministerul Educației și Științei al Federației Ruse și-a propus ca scop aplicarea acestui model pe întreg teritoriul Federației Ruse începând cu anul de studii 2006 – 2007.

Costul real de pregătire a unui economist în cadrul unei universități din Moscova este estimat în jurul la 1200\$ (la cele mai prestigioase instituții de învățământ superior economic din Moscova costul unui an de studii este de aproximativ 6000\$).^{lxvi}

O serie de studii relevă că unui student la taxă (în afara de metropola Moscovei și a Sankt Petersburgului) îi sunt necesari anual aproximativ 800\$ (66,5% din această sumă

este destinată plății taxei de studii, 6,9% pentru cheltuieli de cazare, iar restul pentru alte tipuri de cheltuieli: plata orelor adăugătoare, cotizațiile personale pentru fondul universitar, procurare de manuale și rechizite etc.) pentru efectuarea studiilor, iar unui student din Moscova aproximativ 1120\$ (82,7% din această sumă este destinată plății taxei de studii).^{lxvii}

Cheltuielile (plata taxei de studii, costuri de cazare, costurile de procurare de materiale didactice, rechizite și logistică, cotizația personală pentru fondul universitar, contribuții personale pentru cheltuieli de întreținere a universității etc.) unui student înmatriculat în baza finanțării bugetare este de aproximativ 300\$ anual, iar a unui student originar din Moscova este de aproximativ 280\$. În 2003 din întreg contingentul care candida pentru obținerea unui loc de studii (cu finanțare bugetara sau la cu taxă) – 46% au fost înmatriculați în baza finanțării de stat, 34% în baza taxelor de studii, iar 20% nu au fost în

Sursa: După revista „Învățământul azi”. www.eed.ru

Sistemul de acordare a burselor în Rusia^{lxix}

Sistemul de acordare a ajutorului de stat studenților sub forma de bursă este reglementat prin HG nr.487 din 2001 republicată cu modificări și completări în noiembrie 2004. Ajutorul social acordat de stat prin intermediul burselor nu asigură toate cheltuielile suportate de student, ci doar un sprijin financiar. Astfel la nivel de fiecare universitate este creat **Fondul pentru burse** care se formează în baza resurselor alocate

de bugetul federal al Federației Ruse, bugetele subiecților federali, resurse alocate de bugetele locale, resurse extra-bugetare, sponsorizări și contribuții personale sau instituționale ș.a. Acest fond se împarte în două categorii: a. **Fondul pentru burse adresat studenților** – 60%, și b. **Fondul pentru burse adresat doctoranzilor** - 40%.

Fondul pentru burse adresat studenților se defalchează pe categorii conform următoarei ponderi: burse academice de stat pentru studenți – 82%, bursele sociale de stat -10%, premii – 1%, compensații – 1%, subvenții – 1%, ajutoare materiale – 5%. La fel, Fondul pentru burse adresat doctoranzilor se defalchează pe categorii de cheltuieli conform următoarei ponderi: burse de stat pentru doctoranzi – 93%, premii – 1%, subvenții -1%, ajutoare materiale – 5%.

În conformitate cu hotărârea menționată bursele de stat pot fi de trei feluri: bursa **președintelui**, sau **guvernului Federației Ruse** (pentru studenți, masteranzi și doctoranzi), bursa academică de stat (studenți, masteranzi și doctoranzi), bursa **sociale** (pentru studenți, masteranzi și doctoranzi), bursa **personală**. Condiția fundamentală pentru a beneficia de aceste tipuri de burse este efectuarea studiilor la secțiile de zi.

Bursa președintelui (1000 de burse, fiecare având cuantumul lunar de 28\$) și guvernului (2000 de burse, fiecare având cuantumul de 21\$) este acordată pentru rezultate deosebite la studii și în cercetare. Procedura de acordare acestor burse este reglementată prin regulamente adoptate de președintele și respectiv guvernul Federației Ruse.

Bursele de stat sunt suportate din bugetul federal. Burse de stat se acordă în funcție de rezultatele obținute de studenți la studii și în cercetare. Burse sociale sunt acordate studenților care au nevoie de ajutor social. Burse personale sunt acordate de autoritățile centrale, organele locale, persoane fizice și juridice.

Valoarea bursei de stat este determinată de fiecare instituție în mod independent însă aceasta nu poate fi mai mică de cât valoarea minimă a bursei de stat stabilită prin lege, care este de 14\$. Valoarea bursei sociale este determinată de fiecare instituție în mod independent însă aceasta nu poate fi mai mică de cât valoarea unei burse și jumătate stabilite prin lege pentru nivelul academic respective, adică 21\$.

Suma destinată plății burselor sociale nu poate depăși 50% din fonduri alocate de instituția pentru plata burselor de stat și sociale. Valoarea bursei de stat pentru doctoranzi

și masteranzi este stabilită prin actele normative a președintelui și guvernului. Valoarea bursei personale este determinată de organele sau persoanele care le-au instituit.

Pentru plata bursei în instituții de învățământ sunt create fonduri de burse care sunt gestionate de consiliul științific a universității în colaborare cu asociații de studenți și reprezentanții acestora. Bursa de stat poate fi acordată studenților care la studii au “foarte bine” sau “bine” și “foarte bine” sau doar “bine”. Burse sunt acordate prin ordinul rectorului universității. Pentru merite deosebite consiliul științific poate acorda burse mărite studenților, masteranzilor sau doctoranzilor în limita fondurilor disponibile.

Bursele sociale sunt acordate obligatoriu studenților: fără părinți sau cei care au rămas ca urmare a ridicării drepturilor părintești fără îngrijirea din partea părinților; invalizii grupa I și II; care au suferit de pe urma accidentului de la Cernobîl sau alte avarii cu caracter radioactiv; invalizii și veteranii războiului (Cecenia, Afganistan etc.).

Bursa socială se acordă în baza adeverinței eliberate de organele protecției sociale. Plata bursei sociale se suspendă atunci când beneficiarul are restanțe după sesiune și se reia odată cu lichidarea acestora. Bursa socială nu se mai plătește atunci când studentul a fost exmatriculat sau au dispărut circumstanțe în baza cărora acesta a beneficiat de bursa. Studenții beneficiari de burse sociale pot beneficia în același timp de burse de stat. Pentru acordarea ajutorului social studenților la forma de zi sunt alocate fonduri suplimentare în valoare de 25% a fondului de burse prevăzut în bugetul de stat.

Masteranzii și doctoranzii beneficiază anual de alocația unică în valoare de două burse de stat pentru procurarea de manuale și cărți. Studenții fără părinți sau cei care au rămas ca urmare a ridicării drepturilor părintești fără îngrijirea din partea părinților beneficiază de o alocație anuală unică în valoare de trei burse pentru procurarea de manuale și cărți.

Ajutorul social sub forma compensațiilor pentru creșterea prețurilor în cantină universitară, la toate tipurile de transport, tratament și odihnă se acordă de instituții de învățământ în colaborare cu asociațiile de studenți și în funcție de starea materială a studentului.

Un studiu realizat de sindicatul federal al studenților din Rusia relevă că veniturile lunare ale studenților sunt de 2 – 3 ori mai mari (aproximativ 50\$) decât cuantumul bursei. Astfel sursele suplimentare le constituie părinții - 95% la sută din cazuri,

angajări temporare – 55%, oferirea de servicii (antreprenoriat studentesc) - 25% și sponsorizări - 10%.

De la 1 septembrie 2005 se preconizează ca cuantumul burselor pentru studenți să fie majorat de 1,5 ori față de cuantumul precedent. Însă, de această dată Ministerul Educației al Federației Ruse este pus în situația elaborării unui nou mecanism privind acordarea nominală a burselor și tuturor formelor de sprijinire socială a studenților. În acest sens, structurile sindicale studentești sunt nominalizate ca primi parteneri în elaborarea și implementarea acestui mecanism.

În concluzia acestui studiu putem specifica faptul că la acest moment Federația Rusă este în căutare și elaborare de modele care se referă la realizarea spațiului educațional și informațional unic. Astfel, întreg sistemul învățământului superior rusesc trece printr-o etapă de modernizare și racordare la standardele occidentale, inclusiv și la cele ale Procesului Bologna, iar prin aceste modificări se tinde și la păstrarea anumitor elemente sociale moștenite de la sistemul educațional sovietic și care s-au dovedit a fi eficiente pe parcursul perioadei tranziției. Pentru cazul românesc sunt relevante elementele novatoare ce țin de implementarea Examenului Unic Național de la care se pot schița anumite elemente privind accesul absolvenților la studiile universitare de licență.

4. Sistemul de finanțare din Germania

Prevederi generale^{lxx}

Germania este formată din 16 landuri. În conformitate cu legea fundamentală a țării domeniul educației și culturii este în responsabilitatea fiecărui land. În ultimul deceniu sistemul de finanțare învățământului superior în Germania a suferit transformări majore. Astfel metodele de finanțare învățământului superior au fost reconsiderate radical. Schimbările în sistemul de finanțare nu sunt distribuite uniform în Germania, în unele landuri reforma a avansat, pe când în altele se mai poartă dezbateri asupra celui mai eficient model.

Universitățile din Germania sunt în responsabilitatea landurilor – 90% din finanțare vine de la bugetul landului, 8% din bugetul federal, 3% contribuții organizațiilor

și persoanelor fizice. Doar o cotă infimă vine din donații din partea persoanelor juridice și prestări de servicii de către universități (care în ultimii ani au crescut).

Guvernul landului asigură finanțarea universităților, plata salariilor personalului academic și neacademic, activitatea didactică și de cercetare. În Germania universitățile practică modelul Humboldt, practic universitatea este instituția de învățământ și de cercetare. De aceea cele două direcții sunt finanțate împreună.

În Germania potrivit datelor OECD (2001) în medie pentru un student se cheltuie 11750 EURO (în comparație în SUA 24750 EURO, în Elveția 19500 EURO). Cel mai mult se cheltuie pentru un student în landul Saxonia-Anhalt 10500 EURO, cel mai puțin se cheltuie în landul Renania de Nord - Westfalia 5000 EURO.

Decizia cu privire la repartizarea fondurilor spre educație sau cercetare se ia de fiecare universitate în parte. De regulă 40% din fonduri sunt direcționate către cercetare și 60% spre activități didactice. Cheltuielile pentru întreținerea clădirilor și procurarea de echipamente sunt acoperite de landuri și guvernul federal în proporții egale. În mod similar este repartizată sarcina dintre centrul federal și land în privința sprijinului pentru studenți și dezvoltarea cercetării.

Gestionarea fondurilor de către universități. Schimbarea conceptuală a finanțării învățământului superior: de la sistem de finanțare rigidă sub controlul statului la sistem de finanțare flexibilă globală orientată spre rezultat. Pentru a spori eficiența și responsabilitatea fiscală a universităților s-a trecut la bugete instituționale flexibile. Această formulă oferă posibilitatea redistribuirii fondurilor de la o categorie la alta (ex. de la personal la echipament, sau transfer de fonduri rămase pentru următorul an fiscal). Toate veniturile obținute de universități din prestări de servicii rămân în bugetul instituției. Practic universitățile s-au transformat în întreprinderi comerciale ce se află în proprietatea landurilor. Bugetele extrem de rigide au fost înlocuite de contabilitatea comercială.

Distribuirea fondurilor universităților în baza criteriilor. Noua paradigmă constă în distribuirea fondurilor după criterii de calitate de tip input și output cum ar fi: pentru activități didactice în funcție de numărul studenților și examenelor susținute; pentru cercetare în funcție de numărul titlurilor științifice acordate, numărul calificărilor, publicațiilor și fondurile sau granturile atrase din exterior pentru cercetare. În Germania

există o tendință de a încheia contracte dintre landuri și universități în care sunt specificate obligațiile universității cu privire la calitatea învățământului prestat și landului de a asigura finanțarea necesară pentru atingerea nivelului de calitate prevăzut în contract.

Distribuția internă. O serie de universități aplică modelul gestionării descentralizate a resurselor, ceea ce înseamnă că facultățile distribuie resurse de care dispun într-un mod de sine stătător. De asemenea este aplicat și principiul subsidiarității. Atunci când o anumită problemă ține de interesul general a instituției de învățământ decizia este luată de organ superior al acesteia și nu de facultate independent.

Noua schemă de plată a profesorilor. Este o propunere legislativă recentă, prin care se încearcă introducerea factorului de concurențial în sistemul de învățământ. Modificări substanțiale la legea federală a educației operate în 2002 au adus multe noutăți și în schemă de plată a profesorilor. Astfel potrivit amendamentelor ce urmau să intre în vigoare din 2004 se propunea abandonarea adaosului la salariu pentru vechimea de muncă. În schimb se sugera introducerea unor premii acordate pe baza criteriilor de calitate. Un sistem de criterii urma să fie elaborat de guvernele landurilor în colaborare cu universitățile.

Finanțarea învățământului superior în funcție de criterii de calitate în landul Reinland-Pfalt

În landul Reinland-Pfalt există 11 universități, în anul de învățământ 2001-2002 în aceste universități urmau cursurile 77 de mii de studenți. În landul Reinland-Pfalt au fost introduse două modele de finanțare învățământului superior care țin seama de indicii de calitate input și output: Mittelbemessungsmodell – pentru distribuția anuală a fondurilor bugetare destinate învățământului între universitățile (35 mil. de EURO între 11 universități a landului); Personalbemessungskonzept – pentru distribuția fondurilor destinate întreținerii personalului academic și neacademic (în jur de 7000 mii de persoane). De asemenea se elaborează al treilea model Flächenmanagement - pentru distribuția fondurilor destinate întreținerii clădirilor și procurarea de echipamente.

Cele trei modele sunt elaborate în conformitate cu principiul:

- *transparenței* (universitățile sunt informate despre criteriile de calitate utilizate și cunosc evaluarea performanțelor universităților concurente);
- *echității* (tuturor universităților se aplică aceleași criterii de calitate);
- *concurenței* (informarea universităților despre performanțele altora cu privire la calitatea învățământului generează competiție);
- *efectului* (cu cât indicii de calitate sunt mai mari cu atât și fondurile primite de la guvernul landului sunt mai mari).

Mittelbemessungsmodell – din suma totală - 20% se atribuie pentru finanțarea de bază folosind ca indice de calitate numărul personalului academic; 45% se atribuie pentru finanțarea auxiliară destinată activităților didactice folosind ca indice de calitate numărul studenților și absolvenților; 30% se atribuie pentru finanțarea auxiliară destinată cercetării folosind ca indice de calitate numărul și valoare granturile obținute din afară; 5% se atribuie pentru finanțarea auxiliară destinată întreținerii personalului academic (preparatori) folosind ca indice de calitate numărul doctoranzilor și de calificări.

Personalbemessungskonzept – din suma totală - 70% se atribuie pentru finanțarea de bază (educația și cercetare) folosind ca indice de calitate numărul profesorilor, numărul altor colaboratori academici, numărul studenților care au absolvit în termen prevăzut facultatea; 25% se atribuie pentru finanțarea auxiliară destinată întreținerii personalului academic (preparatori), continuarea studiilor și activități internaționale folosind ca indice de calitate granturi de cercetare externe, numărul titlurilor de doctor acordate, numărul calificărilor, numărul studenților care fac studii prin intermediul programului ERASMUS; 5% se atribuie pentru finanțarea auxiliară pentru inovații.

Noul model de finanțare învățământului superior – exemplu Universitatea Vitten-Herdeke

După criza financiară din 1995 conducerea universității Vitten-Herdekesi adoptă măsuri de întărire stabilității financiare a instituției. Se ia decizia de a introduce taxa pentru studii (fără precedent până atunci în Germania). Un grup de studenți au elaborat și au implementat sistemul de “legătură inversă dintre generații”. Esența sistemului –

absolventul care atinge anumit plafon de câștiguri din salariu achită taxa de studii pentru actualii studenți.

Exemplu: taxa pentru cursul de economie și afaceri este de 15200 EURO. Aceasta poate fi achitată aplicând alternativ cele trei modele: achitarea sumei după absolvire în funcție de venituri. Absolventul începe să achite taxa atunci când venitul anual depășește 15300 EURO. Ratele lunare se vor plăti timp de 8 ani sau până la achitarea sumei de 23000 EURO; studenții achită taxa lunar pe perioada cursului; îmbinarea celor două modele – studentul achită jumătate din suma (7600 EURO), iar restul sumei se achită după modelul nr.1 timp de 4 ani.

Responsabilitatea pentru gestionarea sistemului aparține organizației studențești “StudierenGesellschaft Witten/Herdecke” care este și una din cei 12 parteneri ai universității (este membru board-ului conducător al instituției) și participă în procesul de luarea de decizii care țin de viitorul instituției.

Noul BafoG – ajutorul studenților pentru finanțarea studiilor

În 2001-2002 legislativul German în încercarea de a reforma sistemul de asistență în educație a adoptat legea asistenței pentru educație (Bundesausbildungsförderungsgesetz – BAfoG) și a operat modificări în legea federală a cu privire la educație. Potrivit amendamentelor, primul ciclu de studii (bachelor sau master degree) sunt gratuite. Însă landurile pot percepe taxa de studii de la studenți care au depășit perioada stabilită prin lege pentru obținerea diplomei. Unele landuri au contestat în Curtea Constituțională prevederile legale referitoare la plata studiilor, în sensul ridicării interzicerii de a introduce taxa de studii. În general, taxa de studii se percepe de la studenți străini și persoane care doresc să obțină a doua diplomă.

Finanțarea studenților în Germania este realizată prin acordarea granturilor sociale sau creditelor de stat. De regulă în această schemă guvernul federal acorda 65% și landurile 35% din fondurile destinate acestor programe. Potrivit prevederilor legale adoptate în 2001-2002, ajutor acordat studenților urma să fie acordat sub formă unei combinații de grant și credit de stat fără dobândă, iar sumele alocate de guvern în asistarea studenților urmau să crească substanțial. În 2003 guvernul federal a acordat pentru aceste programe 1.319 miliarde EURO, astfel sporind fondurile destinate asistării în educație cu 70% în

comparație cu anul 1998. Numărul studenților care au beneficiat de asistență din partea statului a depășit 164 mii în perioada 1998-2003.

Succesul reformei BafoG a constat în sporirea sumei care poate fi acordată prin grant cu 10 % de la 527 EURO la 585 EURO, ridicarea plafonului maxim de acordare creditului până la 10000 Euro și simplificarea procedurilor în obținerea acestor forme de asistență. În octombrie 2004, Bundestag a adoptat un amendament la legea asistenței pentru educație, care simplifică și mai mult procedura de obținerea granturilor sociale și creditelor de stat.

C. Propuneri alternative de modificare a sistemului de finanțare a învățământului superior din România. Modificarea sistemului de acordare a burselor

Ultima secțiune are ca obiect prezentarea unor modele alternative de finanțare a studenților, ținând seama atât de *necesitatea* de a realiza un sistem echitabil cât și de *constrângerile* date de sistemul actual pe care l-am analizat anterior. Aceste modele sunt reunite într-o tipologie progresivă, iar această sintagmă are mai multe înțelesuri:

- Pe de o parte, punctul de reper este cadrul actual, iar modelele sunt prezentate în *funcție de amploarea modificărilor instituționale* pe care le presupun, de la cel incremental care merge pe eficientizarea și creșterea echității în distribuția resurselor actuale până la cel maximal care prevede modificări structurale majore (dispariția ideii de învățământ superior gratuit, crearea unui sistem generalizat de împrumuturi pentru studenți etc.);
- Pe de altă parte, caracterul progresiv e dat de faptul că cele trei modele presupun o diminuare din ce în ce mai mare a rolului statului ca sursă de finanțare, și deci *creșterea importanței capitalului privat* atras pe piața educațională.

1. Propunere incrementalista de modificare a sistemului actual de acordare a burselor - „*variantea minimală*”

Modelul propus în cadrul acestui capitol presupune unele schimbări privind criteriile generale care să stea la baza acordării burselor pentru studenți. Încă de la început trebuie subliniată importanța echității în metodologia de acordare a burselor pentru studenți. Ghidându-ne după acest principiu fundamental, și aruncând o scurtă privire asupra sistemelor de acordare a burselor, valabile în anumite state europene și prezentate în acest studiu, se poate foarte ușor constata că există un grad înalt de consistență între anumiți indici sociali ai studentului și ajutorul financiar pe care statul îl suportă în cazul acestora.

Astfel, banii trebuie cheltuiți avându-se în vedere nevoile reale ale studentului. Sistemul de acordare a burselor din România permite cu foarte mare ușurință ca un student care nu are nevoie de susținere financiară pentru a-și duce la bun sfârșit și în condiții optime formarea academică să beneficieze, cu toate acestea, de bursă acordată din fonduri publice doar în funcție de notele obținute.

Schimbarea acestei situații este necesară pentru o mai eficientă cheltuire a banului public. Propunerea noastră se concentrează pe două direcții fundamentale, astfel încât banii să fie cheltuiți mai echitabil, dar și mai eficient. **Prima direcție** vizează echitatea sistemului de acordare a burselor. Pentru aceasta, se va avea în vedere ca banii publici să fie direcționați numai către acei studenți care au nevoie de ei. **A doua direcție** vizează simplificarea tipologiei burselor, prin care diferențierea dintre burse se va realiza atât în funcție de criterii sociale cât și de criterii de performanță academică, aceasta din urmă nefiind confundată cu mărimea notelor obținute. Criteriile sociale vor avea prioritate în metodologia de calcul.

Criterii generale

Inspirându-ne din experiența țărilor europene și încercând să corectăm inechitățile prezente în actualul sistem, propunem următoarele principii care să stea la baza acordării burselor pentru studenți:

- 1) Bursele acordate de la bugetul de stat au ca **principal scop** sprijinirea materială a studenților cu o situație socială și financiară care nu le permite să își desfășoare în mod corespunzător studiile universitare. De asemenea, se constituie de la bugetul de stat

fonduri destinate susținerii performanței academice. Acordarea burselor nu trebuie să țină cont în nici un fel de vârstă, sex, religie, rasă, apartenență politică, apartenență la organizații legal constituite etc. Beneficiarii acestor burse sunt studenții încadrați într-o formă de învățământ de stat la zi, cu plată sau fără plată.

2) Bursele se împart în două categorii: **burse de performanță** și **burse sociale**. Acordarea bursei de performanță unui student nu elimină posibilitatea de a beneficia și de bursă socială în cazul în care studentul respectiv nu depășește plafonul maxim de venit net pe membru de familie prin acordarea bursei de performanță.

3) Bursele de performanță sunt acele burse acordate, prin concurs, studenților care, prin activitatea academică, au demonstrat că sunt capabili să performeze în domeniul acestora de specialitate, cu proiecte, cercetări, lucrări etc. de calitate. Pentru acordarea acestor burse se vor constitui semestrial **comisii** care vor evalua activitatea de cercetare a studenților înscriși la concurs. Comisiile vor fi compuse din membrii ai personalului didactic. Universitățile pot organiza, pentru alocarea acestor burse, concursuri pe diverse teme de interes specifice domeniilor facultăților respective. Facultățile constituie, în acest sens **fondul pentru performanță academică**, compus din resursele bugetare destinate burselor și care nu au fost cheltuite pentru bursele sociale. Facultățile pot interveni și cu resurse proprii în vederea sprijinirii studenților.

4) Universitățile au posibilitatea de a acorda bani pentru **proiecte de cercetare** din fondurile pentru performanță academică. Astfel, se pot organiza concursuri la care studenții să își prezinte proiecte de cercetare pentru care să primească finanțare din resursele acordate de către minister pentru burse și distribuite prin fondul de performanță academică constituit la nivelul fiecărei universități. În cazul în care studentul nu duce la îndeplinire proiectul respectiv, acesta are obligația de a restitui integral sau parțial, în funcție de caz, fondurile atribuite. Fondurile de care beneficiază studentul pentru îndeplinirea proiectului de cercetare nu vor intra în calculul venitului net pe membru de familie. Se vor lua în considerare numai acele fonduri din bursa de performanță acordate pentru uzul personal al studentului.

5) **Cuantumul** burselor de performanță este stabilit de către comisiile constituite în cadrul universităților, în funcție de calitatea academică a cercetărilor sau de resursele financiare pe care le necesită îndeplinirea unui proiect.

6) **Principiul de bază** în alocarea burselor sociale este cel al proporționalității cu venitul net pe membru de familie. Astfel, situația în care un student cu un venit net pe membru de familie de X lei primește același suport financiar ca un student cu un venit de 2X (așa cum se întâmplă în prezent) trebuie înlocuită cu o alocare în trepte a burselor sociale, în funcție de o metodologie care să țină cont de mai multe niveluri de venit pe membru de familie în acordarea suportului financiar (exemplul francez: 6 niveluri de venit).

7) Bursele sociale se vor acorda **tuturor** studenților integraliști în funcție de un sistem de punctaj care să redea cât mai fidel situația materială și socială a acestora. Se poate accepta acordarea burselor sociale acelor care din motive medicale, din motive de probleme familiale grave (ex. decesul unui membru al familiei etc.) sau din alte motive bine întemeiate, nu au reușit să îndeplinească condițiile unui student integralist.

8) Sistemul de punctaj pentru acordarea burselor sociale, inspirat din sistemul francez și stabilit prin hotărâre de guvern, se instituie cu scopul **selecției** și a stabilirii **cuantumului** burselor. Astfel, fiecare student va trebui să completeze un formular în care o gamă diferențiată de indici sociali să se regăsească pentru a stabili, în final, un punctaj care să evalueze cât mai corect situația materială a studentului respectiv. Studentul va aduce acte doveditoare pentru situația financiară și socială în care se află, la începutul fiecărui semestru, fără să existe obligativitatea legalizării acestora. La stabilirea venitului mediu net lunar pe membru de familie se iau în calcul toate veniturile cu caracter permanent, realizate de către membrii familiei. Evaluarea socială a studenților va fi realizată de către persoane calificate (**asistenți sociali**).

9) Sistemul de punctaj propus trebuie să țină cont de următoarele criterii:

- g. Venitul net pe membru de familie (**criteriul principal și eliminativ**).
- h. Starea locativă a studentului respectiv (dacă locuiește cu chirie sau nu). Astfel, alocația sau subvenția pentru chirie sau cămin este înglobată în bursa socială.
- i. Mediul de proveniență (rural - urban). Studenții/studentele din mediul rural vor primi un punctaj suplimentar.
- j. Apartenența la o categorie defavorizată (rromi, studenți proveniți din casele de copii).
- k. Starea de sănătate. Studenții cu boli cronice, precum și cei cu dizabilități și/sau nevoi speciale vor primi un punctaj superior.

1. Numărul de copii aflați în întreținerea familiei (pondere mai mare în calculul punctajului fiind acordată în cazul în care în întreținere se află mai mulți studenți).
- 10) Nu se restricționează accesul la bursele sociale pentru studenții care realizează venituri proprii, cu condiția ca totalul să se înscrie în criteriile generale stabilite prin grila de punctaj.
- 11) În funcție de modificările intervenite privind veniturile nete lunare ale familiei, bursa socială se poate modifica. Studentul are obligația de a anunța orice schimbare de venit care nu l-ar mai îndreptăți să beneficieze de bursa socială.
- 12) Stabilirea cuantumului minim – maxim a bursei sociale rămâne la aprecierea instituțiilor abilitate (Ministerul Muncii, Ministerul Finanțelor).
- 13) Bursele sociale se acordă și în perioada vacanțelor universitare, în condițiile în care nu se realizează venituri care să depășească plafonul maxim de venit admis pentru acordarea burselor sociale și / sau se respectă criteriile stabilite prin grila de punctaj. În perioada vacanțelor universitare, cuantumul burselor sociale va reprezenta 75% din bursa socială acordată în mod normal pentru cazul respectiv, cu excepția studenților orfani.
- 14) Universitățile au posibilitatea de a utiliza fonduri proprii pentru suplimentarea burselor de orice tip. De asemenea, se recomandă universităților să acorde reduceri de taxe pentru acei studenți care se încadrează în grila de punctaj valabilă pentru bursele sociale.
- 15) Criteriile specifice și metodologia de acordare a burselor școlare se afișează la unitățile de învățământ și pe pagina de interet a facultăților cu cel puțin 30 de zile înainte de data limită pentru depunerea dosarului de bursă (socială sau de performanță). Afișarea se face în locuri publice special destinate burselor, în spații vizibile și accesibile cu ușurință de către studenți.
- 16) Deciziile comisiilor de acordare a burselor (sociale și de performanță) trebuie afișate în locurile menționate la punctul 14 cu cel mult 24 de ore de la luarea deciziei.
- 17) Studenții au dreptul la contestație formulată în scris, în termen de trei zile de la afișarea deciziei de acordare a burselor. Contestațiile vor fi rezolvate în maxim trei zile de la încheierea termenului limită pentru depunerea contestațiilor.

Sursele financiare

Sursele financiare necesare acestor modificări se constituie din *aceleași* surse prevăzute pentru tipurile de burse enunțate în HG nr. 558 / 1998, **schimbându-se metodologia de calcul și respectându-se prioritatea în acordarea burselor sociale**. Fondul pentru performanță academică se va constitui conform punctului 3, facultățile având posibilitatea de a stabili ponderea între bursele sociale și cele de performanță în funcție de situația financiară, socială și academică a studenților. Finanțarea se poate realiza și din resurse extrabugetare, acestea completând resursele de la bugetul de stat. Plata asistenților sociali se va face din fondurile Ministerului Educației.

Schimbări legislative necesare

- Abrogarea legii nr. 219 / 2000 privind egalitatea șanselor de a urma studiile în învățământul superior prin acordarea burselor sociale de studiu.
- Modificarea HG nr. 558 / 1998 pentru modificarea anexelor nr. 1 și 2 la Hotărârea Guvernului nr. 445/1997 privind stabilirea criteriilor generale de acordare a burselor și a altor forme de sprijin material pentru elevii, studenții și cursanții din învățământul de stat, cursuri de zi, conform principiilor enunțate mai sus. Alineatele privitoare la tipuri de burse trebuie modificate conform punctului 2 din principiile generale prezentate mai sus. De asemenea, trebuie modificate și acele aspecte din lege privitoare la metodologia de acordare a burselor, pentru a integra principiile propuse la punctul 9.
- Legea 84 / 1995 (legea învățământului), republicată în Monitorul Oficial al României nr. 606 din 10 decembrie 1999 se va modifica la articolul 172 al. 1 (privitor la tipurile de burse acordate studenților).

Analiza pe puncte tari / puncte slabe a Modelului Incremental

Puncte tari

- Asigurarea unui sistem de finanțare a studenților **mai echitabil** față de sistemul actual prin introducerea unei grile de punctaj sensibile la diferențele sociale și financiare dintre studenți și, prin aceasta, asigurarea unei proporționalități între acestea și ajutoarele financiare acordate prin

Puncte slabe

- Rezistența la schimbare; nemulțumirea studenților care nu vor mai beneficia de suport financiar o dată cu trecerea la noul sistem de acordare a burselor
- Posibile greutăți în găsirea fondurilor pentru plata asistenților sociali.

- burse;
- Asigurarea unei redistribuiri **mai eficiente** a banului public, prin considerarea mai accentuată a studentului care are nevoie de sprijin;
  - **Simplificarea** sistemului de acordare a burselor prin regândirea tipologiei burselor acordate studenților;
  - Poziționarea mai fermă a sistemului românesc de finanțare în cadrul sistemelor europene de finanțare prin reconsiderarea principiilor echității și a eficienței;
  - **Profesionalizarea** sistemului de acordare a ajutoarelor sociale pentru studenți prin implicarea unui actor nou în acest proces: asistentul social;
  - **Stimularea competiției** dintre studenți prin acordarea burselor de performanță și, implicit, prin introducerea unor criterii noi de performanță academică în concursurile pentru acordarea acestor burse, la baza cărora să fie realizarea unor cercetări de calitate evaluate de către comisii din cadrul facultăților.

În concluzie, schimbările presupuse de principiile enunțate în cadrul acestui capitol presupun schimbări de mică intensitate a sistemului actual de finanțare întrucât nu se au în vedere o schimbări la nivel instituțional sau schimbări privitoare la resursele financiare pentru acordarea burselor.

Varianta prezentată mai sus presupune menținerea aceluiași cadru instituțional, dar se vizează o mai eficientă cheltuire a banului public prin distribuirea acelorași resurse financiare conform unei metodologii schimbate. Schimbarea metodologiei de acordare a burselor pentru studenții din învățământul universitar are în vedere direcționarea resurselor diferențiat, în funcție de nevoile reale ale acestora, astfel încât obiectivul principal, privitor la asigurarea echității, să fie îndeplinit.

2. Propunere intermediară de modificare a sistemului actual de acordare a burselor - „*varianta intermediară*”

Propunerile prezentate în această secțiune vizează crearea unor premise pentru schimbarea graduală a sistemului astfel ca învățământul superior să devină accesibil la cât mai multe categorii sociale, dar în același timp calitatea învățământului să crească. Această schimbare graduală se va realiza prin modificări legislative, reorganizarea unor structuri existente și crearea unor noi. Bazele modificărilor pot fi implementate pe parcursul unui an academic urmând să aibă efect pe parcursul a 20 de ani. Schimbările nu presupun angajarea unor fonduri adiționale ci realocarea și cheltuirea mai eficientă a sumei deja destinate finanțării învățământului superior cu atragerea capitalului privat.

Propuneri de modificări ale sistemului

Propunem următoarele modificări a sistemului actual de finanțare a studiilor universitare (ciclul de licență și ciclul de master):

A. Sistemul de finanțare a studiilor universitare

Se pleacă de la premisa că studenții care aspiră pentru finanțarea de la bugetul de stat sau prin credite bancare garantate de stat vor fi admiși în universități în baza examenelor de admitere conform locurilor alocate pe domenii de studii și nu pe universități. Rezultatele examenelor de admitere vor fi centralizate într-o Bază Națională de Date privind Procesul de Admitere și Studii Universitare. În cadrul acesteia vor fi centralizate toate aspectele ce țin de fiecare student înmatriculat în baza finanțării bugetare, inclusiv și beneficiarii de burse sociale de studii și granturi de cercetare, sau prin credit bancar garantat de către stat.

Considerăm două forme de finanțare prin implicarea directă a statului:

- I. Subvenționarea de la bugetul de stat – pentru 33.500 locuri anual pentru ciclul de studii de licență și 16.500 pentru ciclul de studii de master, iar cuantumul de finanțare fiind de 3 ori mai mare decât cel alocat pentru ciclul de studii de licență. În total 133.500 locuri (studii de licența – 3 ani și de master -2 ani).
- II. Acordarea de credite bancare de studii garantate de stat – pentru 10.000 x 5 locuri anual. Această sumă totală (pentru 50.000 de studenți) reprezintă garantarea de către stat a creditului bancar.

B. Sistemul de acordare a burselor:

- a. **bursa sociale de studii** – se va acorda în baza demonstrării venitului familiei și un anumit punctaj pentru categorii defavorizate;
- b. **granturi de cercetare** – acestea însemnând actualele burse de merit care se transformă în granturi de cercetare și se acordă anilor 3,4,5 (ultimul an universitar și anii de master) în baza criteriilor de performanță și a celor sociale anunțate la punctul A. Se cumulează și rezultatele primilor doi ani. Pentru studenții din primul ciclu (anul I și II) care au demonstrat performanțe în

procesul de studiu se pot acorda și facilități pentru accesarea burselor de mobilitate (gen Programul Socrates, Programul Leonardo, CEEPUS II etc.);

- c. **burse private** – deduceri mai mari la plata impozitelor pentru persoane juridice și fizice care acceptă finanțarea studiilor și susținerea prin burse a studenților. Stimularea mediului privat prin intermediul anumitor programe și oferirea de facilități pentru ca acestea să se implice mai considerabil în domeniul educațional;

Structura instituțională a sistemului:

În vederea gestionării acestui sistem sunt reformat și create structuri instituționale noi. **Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior** – CNFIS se propune a fi instituția care ar avea rolul de a gestiona atât resursele bugetare destinate finanțării de bază a învățământului superior, cât și acordarea de credite garantate de stat. CNFIS funcționează în baza unui sistem descentralizat, în cadrul fiecărei universități se creează câte un **Birou pentru Finanțarea Studiilor Universitare** - BFSU.

Modul de funcționare a sistemului propus:

Sistemul propus (pentru mai multe detalii a se vedea Graficul 3) va funcționa conform următorilor pași:

Pasul 1 Reformarea Consiliului Național pentru Finanțarea Învățământului Superior;

Pasul 2 Crearea Birourilor pentru Finanțarea Studiilor Universitare – BFSU în cadrul universităților de stat;

Pasul 3 MEC comunică anuală cifra totală de școlarizare, iar CNFIS-ul efectuează alocarea pe domenii de studiu și nu pe universități;

Pasul 4.a Depunerea de către candidat a dosarului pentru obținerea statutului de eligibilitate (dosar social cu declarația de venit de Administrația Financiară) la BFSU;

Pasul 4.b Depunerea dosarului de admitere la universitate;

Pasul 5 BFSU trimite dosarele sociale la CNFIS;

Pasul 6 CNFIS face clasamentul național pe criteriu social;

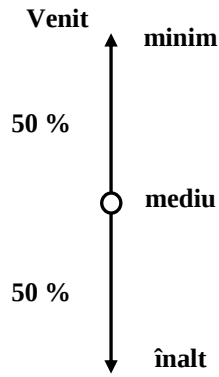
Pasul 7 Susținerea examenului de Admitere;

Pasul 8 Universitatea comunica BFSU rezultatele admiterii, la rândul său BFSU trimite rezultatele admiterii la CNFIS;

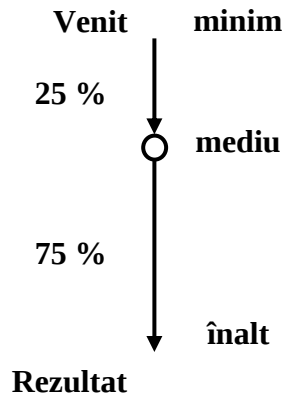
Pasul 9 CNFIS centralizează rezultatele admiterii la nivel național, astfel creându-se Baza Națională de Date privind Procesul de Admitere și Studii Universitare;

Pasul 10 Este realizat clasamentul general. Clasamentul va conține două componente: socială și de performanță.

Pentru finanțarea de stat clasamentul se face în baza criteriului social, cât și de performanță - rezultat de la examenul de admitere, ponderea este de 50/50 (a se vedea Graficul 1). Plasarea candidatului la extreme (conform criteriului venit și rezultat) sporește șansa de a beneficia de finanțarea de stat. Tendința spre centru reduce posibilitatea beneficierii finanțării de stat.

Grafic 1. Modul de atribuire a finanțării pentru studii universitare de

Grafic 2. Modul de atribuire a creditului de studii garantat de către stat

Pentru creditul de studii garantat de către stat clasamentul se face în baza criteriului social și de rezultatul de la examenul de admitere. Ponderea este de 25/75 (a se vedea Graficul 2). Cei care nu s-au încadrat în programul de studii finanțat de stat beneficiază de preemțune la examinarea dosarului pentru acordarea creditului. În cazul acordării creditului de stat dinamica este diferită. Avantaj au cei care au un venit de la minim spre mediu și un rezultat al examenului de admitere de la înalt spre mediu.

Pasul 11 Comunicarea rezultatelor către BFSU;

Pasul 12 Ministerul Educației și Cercetării alocă bani pentru CNFIS;

Pasul 13 CNFIS direcționează banii pentru universități.

Modalitatea acordării creditului bancar garantat de stat pentru studii

Prin credit se pot acoperi următoarele cheltuieli:

- a. taxe anuale de studii;
- b. costuri de cazare;
- c. costuri de masă;
- d. achiziționare de logistică și literatură.

Plafonul maxim de garantare anuală este echivalent cu suma de 3000 € și 4000 € pentru anumite cazuri excepționale (deces al unui părinte, handicap etc.). Creditul este prevăzut cu o dobândă de 3%.

Crearea mecanismului de acordare a creditului bancar garantat de stat va respecta următoarea consecutivitate procedurală:

1. CNFIS-ul va organiza o licitație publică pentru selectarea unei Bănci care va acorda creditele bancare de studii garantate de către stat;
2. Creditul de studii se va rambursa într-o perioadă de 20 ani de la data primei angajări după obținerea licenței - în cazul studenților, sau finalizarea studiilor de masterat - în cazul masteranzilor;
3. Extindere graduală: de la 10 000 x 5 anual să ajungă, într-o perioadă de 10 ani, la 25 000 x 5 anual de studenți care beneficiază de credit bancar garantat de către stat. Inițierea procesului de rambursare a creditelor se prevede a se realiza începând cu anul 5 de la introducerea acestui sistem de finanțare.

Principiile de bază ale sistemului de finanțare și alocare a burselor.

Acest sistem intermediar ar urma să funcționeze după următoarele principii:

Transparența și accesul la informații – comunicarea din timp a perioadelor și criteriilor în baza cărora se va acorda sprijinul studenților pentru finanțarea studiilor și acordarea de burse;

Creșterea importanței criteriilor de venit – Admiterea în sistemul de învățământ superior se va realiza în baza criteriului social și a rezultatelor de la examenul de admitere, pe când bursele de studii se vor acorda numai în baza criteriilor sociale;

Stimularea competitivității – universitățile vor intra în competiție pentru a atrage cât mai mulți studenți, finanțări pentru programe de cercetare și realizarea parteneriatelor cu alte universități din spațiul UE. Aceasta presupune acumularea unui venit, a unei experiențe și posibilități de înglobare a studenților în activități de cercetare, practică și acțiuni extracurriculare din ce în ce mai mare. Prin urmare, se va crea anumite premise pentru elaborarea unui top al universităților românești rezultat dintr-o serie de criterii obiective bazate pe calitatea programelor oferite (input și output). În acest caz Ministerul Educației și Cercetării, prin intermediul structurilor abilitate din componența sa, va monitoriza concurența între universitățile incluse în topul respectiv;

Eficiența cu minim de bani și un maxim rezultat – sprijinul financiar acordat va acoperi toate necesitățile studentului. Quantumul burselor va crește considerabil, iar cealaltă parte de bani va fi cheltuită mai eficient pentru ajutorarea studenților. Astfel, beneficiarul bursei va dispune de resurse financiare suficiente pentru necesitățile de trai, cazare și studii;

Evaluarea continuă a sistemului – va permite ca să se identifice carențele și neajunsurile sistemului. Îmbunătățirea sistemului se poate realiza prin propunerea de noi elemente, care să fie aplicabile pentru început experimental apoi la nivel general.

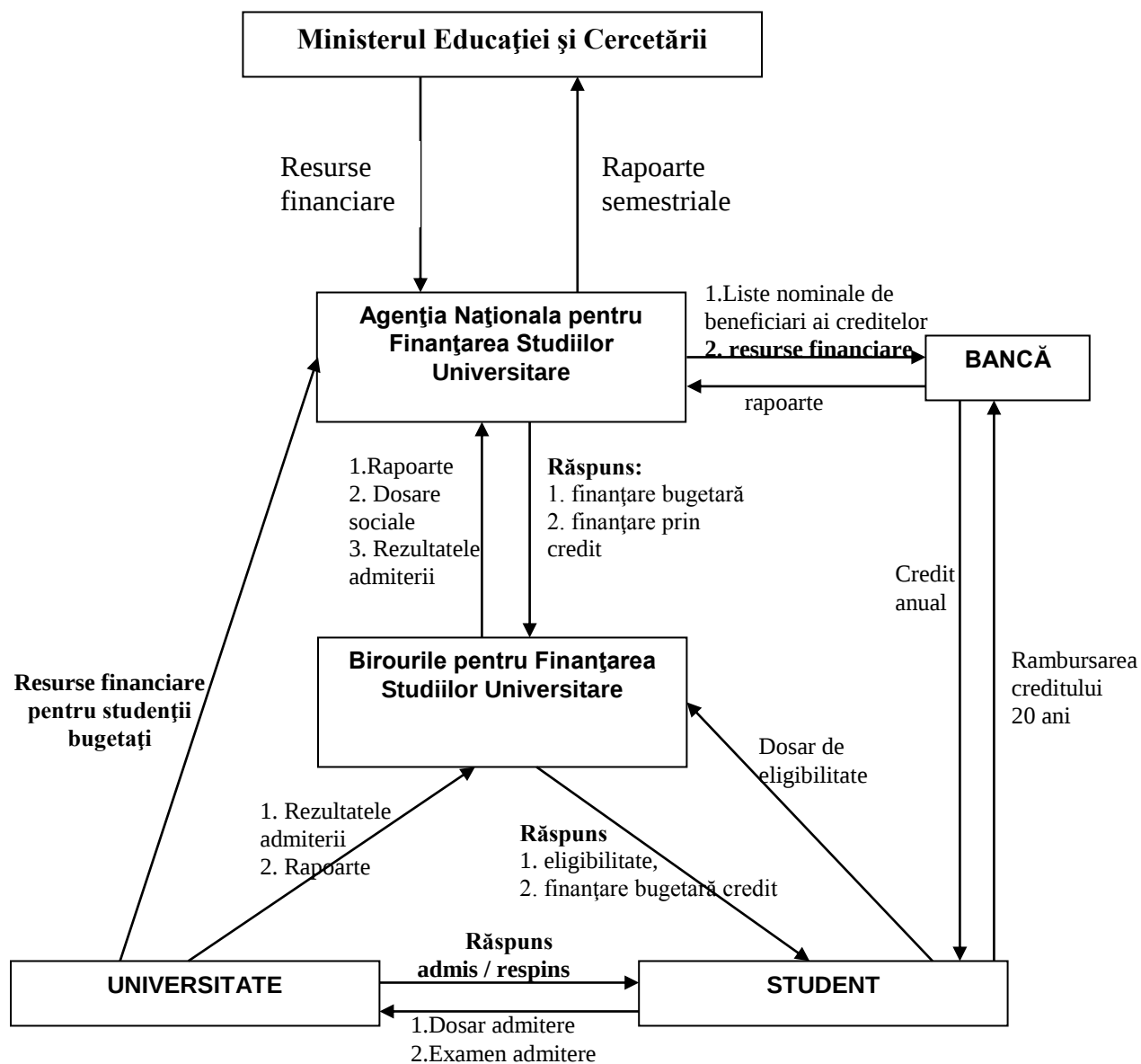
Analiza pe puncte tari / puncte slabe a Variantei Intermediare

Puncte tari

- crește cuantumul finanțării costurilor de studii per persoană și a bursei alocate unui student;
- sporesc șansele unor categorii sociale care dispun de resurse financiare limitate dar demonstrează capacități înalte;
- sporește calitatea studiilor;
- se promovează principiul echității sociale;
- crește transparența procesului de admitere;

Puncte slabe

- se reduce numărul de persoane beneficiare de finanțare de stat și bursă;
- se pot crea abuzuri prin cadrul legislativ și organizatoric extrem de complex;
- se reduc șansele de a obține finanțarea de stat pentru unele categorii sociale care-și permit achitarea costurilor de studii și în același timp demonstrează rezultate înalte;
- sistemul poate crea mijloace care să împiedice accesul studenților la finanțarea studiilor de către stat;

Grafic. 3 Modul de funcționare a mecanismului de finanțare a studiilor universitare

3. Propunere maximala de modificare a sistemului actual de acordare a burselor – „varianta maximala”^{lxxi}

Înainte de a trece la prezentarea variantei maxime (VM) de redefinire a modalităților de alocare de către stat a formelor de asistare a studenților^{lxxii}, dorim să readucem în discuție două construcții conceptuale, pe care le-am prezentat și definit, anterior, în cadrul materialului. Este vorba despre „situația ne-naturală existentă în învățământul superior românesc”^{lxxiii} și de „widening participation”^{lxxiv}. VM este construită pornind de la cele două construcții conceptuale introduse mai sus și are ca sursă de inspirație modelul britanic de implementare a conceptului de „widening participation”, prin construcția unui cadru de politici publice. Acest cadru britanic de politici publice este menit să (1) stimuleze lărgirea participării la procesul de învățământ superior a categoriilor sociale subreprezentate și (2) să asiste studenții deja cuprinși în procesul de învățământ superior în vederea parcurgerii întregului ciclu universitar sau post-universitar.

De ce am folosit modelul britanic ca sursă de inspirație în construcția VM? Pentru că modelul britanic de finanțare a învățământului superior vizează rezolvarea aceleiași probleme pe care CNFIS a identificat-o în 2001, la nivelul învățământului superior românesc.

Argument. Atât CNFIS, cât și HEFCE consideră că strategia de finanțare a învățământului superior trebuie să pornească de la încercarea de lărgire a participării la procesul de învățământ superior a categoriilor sociale defavorizate, care sunt subreprezentate. Concret, CNFIS a definit problema românească prin două coordonate:

- a) categoriile defavorizate aduc, prin plata impozitelor, o contribuție semnificativă la constituirea fondului de burse;
- b) copiii proveniți din aceste păături sociale au acces foarte limitat în învățământul superior.

Soluția găsită atât de CNFIS, cât și de HEFCE este identică prin conținut: promovarea unui nou sistem de acordare a burselor care să rezolve problema participării la procesul de învățământ superior.

După ce, anterior, am prezentat sistemul englez de finanțare și de acordare a împrumuturilor/granturilor, vom încerca să construim (plecând de la soluția engleză) o VM care să reprezinte de fapt o soluție la problema românească definită de CNFIS.

Contextul în care se construiește VM

În construcția VM, trebuie să pornim de la situația existentă în acest moment în învățământul superior. Astfel, potrivit Legii nr. 84/1995, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 606/1999, art. 170, alin. (1), finanțarea învățământului de stat se face de la bugetul de stat, în limitele a cel puțin 4% din produsul intern brut. Legea nr. 354/2004 modifică Legea învățământului nr. 84/1995 (republicată în Monitorul Oficial al României nr. 606/1999), prin introducerea la art. 170, după alineatul (1), un alineat nou în care este prevăzut că pentru finanțarea învățământului de stat din fonduri publice se asigură anual o creștere a alocațiilor bugetare până la minimum 6% din PIB în anul 2007. Așadar, creșterea procentului de finanțare a învățământului din PIB se aseamănă cu demersurile autorităților britanice de creștere a nivelului de finanțare a învățământului și, în particular, a învățământului superior.

Finanțarea învățământului superior se realizează prin două tipuri de alocări bugetare: finanțarea de bază, destinată, în principal, acoperirii costurilor personalului didactic și finanțarea complementară, care cuprinde și sumele necesare burselor alocate de statul român.

Forme de asistare a studenților acordate de statul român. Bursele pe care statul român le acordă studenților în acest moment sunt următoarele^{lxxv}: bursele de ajutor social, bursele de merit, bursele de studiu, burse pentru tinerii aflați la studii în străinătate, burse pentru studenții care provin din mediul rural. Pe lângă acestea, cadrul legislativ prevede posibilitatea ca studenții să beneficieze de burse private, acordate de agenții economici, de persoane fizice sau juridice. Alături de burse, statul român acoperă o parte din cheltuielile de transport ale studenților și din cheltuielile de cazare pe care le au studenții care nu locuiesc în căminele ÎÎS. Acordarea de credite bancare, în vederea acoperirii unora dintre cheltuielile legate de participarea la procesul de învățământ superior, și de

facilități fiscale, studenților care demarează o afacere proprie, sunt alte instrumente financiare create de statul român în vederea sprijinirii studenților.

Acesta este, așadar, contextul în care pornim construcția VM. Reamintim că principiul care stă la baza acestei variante este cel de lărgire a participării la procesul de învățământ superior și de asistare a studenților deja cuprinși în sfera învățământului superior în direcția parcurgerii întregului ciclu de învățământ. Credem, de asemenea, în acest context, că modul în care sunt gândite lărgirea participării și împiedicarea abandonului universitar^{lxxvi}, la nivelul conținutului VM, trebuie să țină cont de întărirea cadrului concurențial. Altfel spus acordarea diferitelor forme de asistare a studenților de către stat trebuie să se facă dependent de îndeplinirea unor standarde de calitate, care, prin consecințe, să întărească nivelul concurențial în spațiul învățământului superior.^{lxxvii}

Prezentarea conținutului VM^{lxxviii}

VM, prin conținutul ei, vizează două categorii de public țintă: a) tinerii din categoriile subreprezentate la nivelul ÎȘ și b) tinerii cuprinși în cadrul procesului de învățământ superior. Prin mecanismele pe care VM le propune, caută să producă modificări la nivel de comportament în cazul ambelor categorii.

Astfel, VM vizează, pe de o parte, să atragă către învățământul superior, tinerii ce provin din categoriile sociale subreprezentate în ÎȘ (tinerii din familiile sărace, din mediul rural și urban, tinerii cu anumite disabilități, tinerii ce aparțin minorităților etnice^{lxxix}), iar pe de altă parte, să le ofere celor deja cuprinși în procesul de învățământ superior, diferite mijloace și facilități financiare, care să le permită să parcurgă întregul proces de învățământ. Pentru a putea realiza aceste două deziderate, VM propune crearea unui set de forme de asistare compus din granturi sociale (GS) și granturi sociale pentru persoanele cu disabilități (GSD).

GS sunt destinate tinerilor ce provin din categorii defavorizate și subreprezentate la nivelul ÎȘ acreditate și se acordă pe criterii sociale, iar GSD sunt destinate tinerilor care prezintă anumite disabilități și se acordă pe baza adeverințelor eliberate de unitățile medicale.

Introducerea GS presupune abrogarea actelor normative care reglementează acordarea burselor de ajutor social, a burselor de studiu, a burselor de merit^{lxxx}, a burselor destinate tinerilor plecați la studii în străinătate, a burselor destinate studenților care provin din mediul rural^{lxxxi}, a formelor de sprijin acordate de stat pentru acoperirea plății cazării studenților care nu locuiesc în căminele ÎS și pentru obținerea de credite bancare^{lxxxii}.

Grantul social (GS). Acest grant se acordă studenților ÎS acreditate care provin din familii al căror venit pe cap de membru de familie nu depășește un anumit plafon fix (spre exemplu, salariul minim pe economie). Valoarea GS trebuie să acopere următoarea plajă de cheltuieli: cheltuielile de școlarizare (taxele de școlarizare impuse de ÎS și dacă este cazul, cheltuielile prevăzute de obținerea unei burse de studiu în străinătate, neacoperite din alte surse) cheltuielile de cazare^{lxxxiii} și de masă, cheltuielile presupuse de desfășurarea studiilor și de achiziționarea de materiale didactice (reviste, cărți, publicații, abonamente la biblioteci, rechizite, instrumente și materiale de laborator etc.). Studenții care beneficiază de GS, pot beneficia și de pachetul **GS extra**. Acesta se acordă pentru situații apărute în cazul unei îmbolnăviri (acoperirea unei părți din plata medicamentelor și a asistenței medicale) sau în caz de deces al unuia dintre părinți (acoperirea unei părți din cheltuielile de înmormântare).

GS poate fi acordat pentru întreg ciclul universitar sau post-universitar/masteral, cu condiția ca studentul să nu își piardă statutul de eligibilitate și să îndeplinească criteriile specifice de performanță definite de senatul universitar.^{lxxxiv} Cuantumul GS trebuie să permită acoperirea cheltuielilor pentru care este destinat. Acesta se indexează în funcție de inflație. Una dintre problemele pe care le poate genera GS este reprezentată de nivelul taxelor de școlarizare pe care trebuie să le acopere. În condițiile unei piețe libere, ÎS acreditate își stabilesc liber nivelul taxelor de școlarizare. Această situație presupune că statul trebuie să fie pregătit financiar să acopere cheltuielile de școlarizare în funcție de nivelul taxelor stabilite de ÎS acreditate.

Putem defini această problemă printr-un exemplu. Să presupunem că în domeniul socio-uman există trei universități^{lxxxv}. Să le definim prin A, B și C. Studenții x, y și z eligibili pentru GS, sunt în poziția de a opta pentru una dintre cele trei universități. Să

presupunem că cele trei universități practică taxe de școlarizare diferite: A practică o taxă de 1 €, B practică o taxă de 4 €, iar C practică o taxă de 10 €^{lxxxvi}.

În funcție de acești parametrii putem avea următoarele situații:

Varianta (1) Dacă statul oferă GS care acoperă integral cheltuielile de școlarizare, indiferent de sumă, atunci x,y și z vor opta pentru universitatea C.

Varianta (2) Dacă statul oferă GS care acoperă cheltuielile de școlarizare în limita unui plafon maxim, să spunem în cazul de față 5 €, atunci x,y și z vor putea opta în mod real numai pentru universitățile A și B.

Soluția pe care o propunem în cazul VM este ca în cazul taxelor de școlarizare, statul să acopere aceste cheltuieli în baza unui plafon fix stabilit, în funcție de prețurile practicate de diferitele universități pe piață și în funcție de cheltuielile pe student echivalent caracteristice fiecărui domeniu.

De ce optăm pentru varianta (2) a exemplului? Dacă cei trei candidați, x,y și z, sunt declarați admiși la universitatea C atunci cheltuielile statului, în situația lipsei unui plafon de achitare a taxelor de școlarizare, sunt de $3 \times 10 \text{ €} = 30 \text{ €}$.

În situația unui plafon de achitare a taxelor de școlarizare de 5 €, dacă cei trei studenți sunt declarați admiși la facultatea B să spunem, atunci cheltuielile statului vor fi de maxim 12 €; deci, mai puțin de jumătate, decât în primul caz. Diferența de 18 € ($30 \text{ €} - 12 \text{ €} = 18 \text{ €}$) poate fi destinată acoperirii cheltuielilor de școlarizare pentru alți minim 4 studenți defavorizați care ar putea fi declarați admiși la universitatea B. Cu alte cuvinte, un stat care acționează în condițiile unui buget constrâns, poate lărgi mult mai mult accesul la învățământul superior, folosind un plafon fix de acoperire a cheltuielilor de școlarizare. În cazul variantei (1), dacă bugetul statului ar fi de 30 €, de un GS pot beneficia trei studenți (x, y, z). În cazul variantei (2), de GS pot beneficia (minim) șapte studenți (x, y, z, w, m, n, p), dacă toți se hotărăsc să susțină admiterea la facultatea B.^{lxxxvii} Numărul maxim de studenți pe care statul i-ar putea sprijini prin GS, în situația în care studenții eligibili pentru acest grant reușesc să fie admiși numai la universitatea A, este de 30, bugetul statului fiind de 30 de €.

Dacă spre exemplu, dintre cei trei studenți, studentul (x) dorește să susțină admiterea la universitatea C, acesta poate folosi două instrumente pe care le are la dispoziție: GS (cu plafonul de 5 €) și obținerea unei burse private/sponsorizări de 5 €. Nu este exclus, ca în limitele bugetului pe care îl are, universitatea C să acorde un anumit număr de burse de câte 5 € (adică diferența dintre taxa de școlarizare și suma maximă a GS destinată acoperirii acestor taxe de școlarizare).

Grantul social se acordă o singură dată, pentru o singură formă de învățământ superior. Spre exemplu, studentul (x), eligibil pentru GS, va beneficia de acest GS o singură dată în ciclul universitar și o singură dată în ciclul postuniversitar/masteral. GS se acordă pentru întreg ciclul educațional, într-un număr de tranșe egal cu numărul anilor de studii, cu respectarea condițiilor de acordare.

Grantul social este rambursabil, ulterior finalizării studiilor. Declanșarea procedurii de rambursare se produce în situația în care cel care a beneficiat de un astfel de grant va avea un venit obținut din salariu ce depășește un plafon fix, stabilit de Ministerul Educației și Cercetării prin Agenția FSG, Ministerul Finanțelor Publice și Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Rambursarea creditului se va face prin deduceri fiscale lunare, cel care trebuie să restituie grantul primindu-și salariul lunar direct cu rambursarea tranșei făcute. Rambursarea se face prin oprirea unui anumit procent din diferența obținută în urma scăderii valorii plafonului fix de la care se începe rambursarea din valoarea venitului salarial obținut.

Grantul social pentru persoanele cu dizabilități (GSD). Acest grant se acordă tinerilor care prezintă anumite dizabilități. Valoarea GSD trebuie să acopere cheltuielile datorate dizabilității și pe care tânărul le are prin participarea la procesul educațional al ÎÎS acreditate.^{lxxxviii} Au prioritate în primirea GSD, în limita finanțării alocate pentru aceste granturi, tinerii care provin din familiile în care venitul pe cap de membru de familie este inferior plafonului de venit fixat de către stat. Grantul se acordă pentru întreg ciclul de studiu universitar sau postuniversitar/masteral. Cuantumul acestui grant se indexează în funcție de inflație. GSD nu este rambursabil.

Introducerea GS^{lxxxix} nu afectează cu nimic cadrul legislativ existent cu privire la acoperirea parțială sau integrală de către stat a cheltuielilor de transport pentru studenți.

De asemenea, VM nu presupune prin granturile pe care le definește, eliminarea facilităților persoanelor fizice și juridice care doresc să ofere burse private sau facilitățile de care beneficiază studenții care doresc să înceapă o afacere.

În condițiile introducerii GS, existența locurilor subvenționate de la bugetul de stat nu își mai găsește justificare. În condițiile în care de locurile subvenționate de la bugetul de stat ar trebui să beneficieze numai reprezentanții păturilor sociale defavorizate (cu nivel al salariului pe cap de membru de familie sub pragul fixat de stat – salariul minim pe economie), atunci existența GS (care îi ajută să acceadă în învățământul superior) face inutilă existența locurilor subvenționate.^{xc}

Eliminarea locurilor subvenționate de la bugetul de stat (în prezent în jur de 60,000 de locuri/an, numai în învățământul universitar) ar elibera un fond de 10 mii de miliarde de lei (calculule s-au făcut folosind lei vechi), care să fie direcționat către susținerea GS. Vom numi acest fond, **Fondul GS**. La Fondul GS poate fi atras de asemenea fondul bursier, care se ridică la 3 mii de miliarde de lei. De asemenea, o altă sursă de finanțare la bugetul Fondului GS, ar putea proveni din banii obținuți de stat în urma privatizării internatelor, căminelor și cantinelor. Pentru anul 2005, pentru întreținerea acestora, statul a alocat aproximativ 800 de miliarde. Privatizarea internatelor, căminelor și cantinelor ar rezolva două probleme: 1. Ar ușura bugetul de cheltuieli al statului și 2. Ar eficientiza modul de administrare a acestora^{xc}. La Fondul GS pot participa, prin alocări bugetare, Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Alocările Ministerului Sănătății și Ministerului Muncii și Protecției Sociale ar fi destinate pentru acoperirea situațiilor în care sunt solicitate GS extra, GSD. Printre alte surse de finanțare a Fondului GS, mai putem aminti: împrumuturile pe care Agenția de administrare a Fondului GS le poate atrage din partea unor organisme internaționale (cum ar fi Comisia Europeană) sau donațiile din partea agenților economici care activează în România, din partea persoanelor fizice sau juridice, în baza legii nr. 376/2004 (cu introducerea unui alineat care să prevadă facilități agenților economici, persoanelor fizice sau juridice, în cazul în care sprijină Fondul GS.

Fondul GS potrivit VM, ar urma să fie administrat de o agenție guvernamentală – **Agenția de administrare a Fondului GS (Agenția FGS)**. Agenția FGS ar trebui să se ocupe de alocările de GS, GS extra și GSD, pe baza unui set de criterii stabilit la nivel guvernamental.

Pentru modul în care alocarea de GS se poate realiza propunem următorul exemplu:

(1) Selecția candidaților să se facă pe bază de dosar. Dosarul ar trebui să conțină, pe lângă alte documente^{xcii}, o adeverință eliberată de Circa financiară, care să specifice nivelul venitului pe cap de membru de familie. În felul acesta se poate dovedi dacă venitul pe cap de familie depășește sau nu plafonul minim de venit fixat (salariul minim pe economie).

(2) Agenția FGS stabilește lista candidaților care urmează să beneficieze de sprijinul financiar al statului. Elaborarea listei de candidați se definitivează înaintea organizării concursurilor de admitere în ÎÎS acreditate.^{xciii} În cazul în care candidatul care a primit GS nu a reușit să promoveze examenul de admitere la universitatea/universitățile la care a susținut examenul, atunci va pierde grantul câștigat în urma selecției și va trebui să se înscrie la o nouă selecție de acordare de granturi organizată de Agenția FGS, în anul următor. Sumele de bani asociate GS care, astfel, nu au fost folosite, vor fi utilizate în anul următor, prin suplimentarea Fondului GS.

(3) Pentru candidatul care a promovat examenul de admitere la ÎÎS unde a susținut concursul, Agenția FGS va elibera către ÎÎS acreditată respectivă, suma de bani necesară acoperirii taxelor de școlarizare pe anul universitar respectiv (suma nu poate depăși plafonul maxim fixat în cadrul GS). Dacă taxele de școlarizare sunt mult mai mari decât suma de bani prevăzută pentru acestea în cadrul GS, atunci studentul trebuie să facă rost de o nouă sursă de finanțare. În cazul în care studentul nu reușește să acopere diferența de bani dintre suma plătită de stat și suma necesară achitării taxelor școlare pe anul universitar respectiv, o dată cu neînmatricularea în anul universitar, va pierde și GS câștigat.

Așadar, suma din GS destinată acoperirii taxelor de școlarizare se alocă direct de către Agenția FGS către ÎÎS acreditată, la începutul fiecărui an universitar, cu condiția ca deținătorul de GS să nu piardă acest drept. În ceea ce privește restul tranșei anuale din GS, acesta este depus de Agenția FGS în contul bancar al deținătorului de GS, acesta urmând ulterior să acceseze banii respectivi.

(4) GSD se acordă persoanelor cu dizabilități, asemănător modului în care se acordă GS. Adică pe bază de selecție de dosar, după data anunțată oficial de depunere a dosarelor. Agenția FGS va selecta candidații care vor beneficia de GSD și va anunța lista acestora înaintea datei de admitere la ÎÎS acreditate.

(5) GS extra se alocă în urma unei solicitări depuse la Agenția FSG, în funcție de bugetul existent.

(6) Agenția FSG va deține un sediu central și filiale la nivelul fiecărui centru universitar. Depunerea dosarelor pentru GS și GSD se va face la orice oficiu al Agenției FSG.

Analiza pe puncte tari/puncte slabe a VM

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Asigurarea egalității șanselor de participare la procesul de învățământ superior • Lărgirea accesului la procesul de educație superioară pentru reprezentanții unor categorii defavorizate (mediul rural, etnia rromă) • Gestionarea fondurilor publice direct către categoriile sociale vizate (se elimină „situația ne-naturală”) • Pe termen mediu și lung statul își poate recupera o parte din banii alocații sprijinirii lărgiri accesului la educație	• Varianta presupune modificări la nivel legislativ extrem de costisitoare (spre ex. modificarea legii nr.84/1995 republicată în M. Of. Nr. 606/1999, care este o lege organică) – modificări legislative • Nevoia unei popularizări intense pe un interval de timp de 2- 3 ani, pentru a putea pregăti reacția psihologică a populației la schimbări de tipul: „s-au scos locurile subvenționate”- impactul social • Varianta presupune acoperirea unor costuri generate de personalul Agenției FGS sau de rambursarea unora dintre granturile sociale acordate – costuri de impelmentare

Așa cum se poate constata din analiza de mai sus, varianta propusa este una maximala atat in sens pozitiv, cat si in sens negativ.

A.) In sens pozitiv, varianta este maximala prin efectele pozitive pe care le generează pe termen mediu si lung.

1) Prin lărgirea accesului la învățământul superior a categoriilor sociale defavorizate, se rezolva doua probleme importante: atât problema etnicilor rromi, care au dezavantaje de integrare sociala evidente datorita lipsei instruirii, cat si problema tinerilor din mediul rural care nu dețin mijloacele necesare de a urma o forma de învățământ superior.

2) Prin introducerea GS care in funcție de venitul salarial poate fi rambursat către stat, pe termen lung, se rezolva si o problema bugetara. Daca in actuala configurație statul pierde alocările bugetare pe care le directionează în vederea asistării studenților, prin VM poate recupera o parte din banii cheltuiți in aceasta direcție (chiar daca acest lucru se va produce in timp)

3) VM asigura, de asemenea, o direcționare a fondurilor publice, către categoriile care chiar au nevoie de acestea, prin Agenția FGS.

B) In sens negativ, varianta este maximala, in principal, prin reacțiile pe care le poate genera la nivelul grupurilor sociale care in acest moment beneficiază de avantajele actualului sistem. Reacțiile pe care o informație de tipul „statul a scos locurile fără taxa” pot crea un feedback destul de agresiv pentru decidentul care ar promova o asemenea inițiativă.

In al doilea rând, o astfel de varianta presupune o intensa mediatizare a mecanismelor prin care granturile se pot acorda. Mediatizarea presupune în primul rând informarea categoriilor de tineri care pot beneficia de granturile presupuse de VM.

In al treilea rând, eventualele schimbări la nivel legislativ sunt aparent costisitoare. Problema care trebuie rezolvata in aceasta situație ține de sprijinul politic al unei astfel de inițiative.

Varianta maximala presupune pe de o parte dificultăți pe termen scurt, care reies din costurile legate de implementarea acesteia, dar pe de alta parte beneficii consistente pe termen lung.

Concluzii

Principiul echității înseamnă în primul rând grija față de acei indivizi care, din motive independente de aceștia (nașterea într-o familie cu posibilități reduse, stare de sănătate precară etc.), au un acces mult mai dificil la anumite funcții și poziții în societate, în anumite organizații și, în general, la resurse de diferite tipuri. Rolul statului este acela de a corecta această inechitate printr-o redistribuire mai justă a resurselor. La nivel european, aceasta este o preocupare constantă, care a reprezentat și reprezintă cheia unei dezvoltări armonioase, în care tensiunile (sociale) sunt la un nivel scăzut de intensitate. Considerăm că adaptarea sistemelor românești la acest principiu și, în particular, respectarea fidelă a acestuia la nivelul învățământului românesc ar constitui în primul rând un avantaj pentru societatea românească și, în al doilea rând, un pas semnificativ de armonizare a sistemului românesc de educație cu principiul european al coeziunii economice și sociale.

Ponderea fondurilor de care beneficiază un anumit sector este, fără îndoială, importantă. Însă, mai importantă este chibzuința cu care acești bani sunt folosiți. Aici trebuie regândite anumite mecanisme de alocare a resurselor iar acest studiu tocmai în această direcție se orientează.

În acest sens, principalele idei pe care le-a abordat prezentul studiu pot fi rezumate astfel:

- Modelele au continuitate logică, dar studiul nu spune că unul sau altul trebuie preferat) astfel, alegerea modelului potrivit rămâne la latitudinea factorilor de decizie;
- Modelele respectă principiul echității: deși, cel puțin prin modelul 2 și 3 se iese din logica învățământului gratuit - foarte greu de separat de intuiția comuna a egalității - propunem în schimb o repartizare mai atenta a resurselor față de cei care chiar au nevoie de respectivele resurse financiare.

Prin urmare, am încercat să construim aceste modele cât mai realist, adică ținând seama și de costurile implementării, și precizând ce modificări implică și ce instituții sunt necesare (din cele existente sau care trebuiesc înființate).

Note

ⁱ Brighouse, Swift (2003)

ⁱⁱ Brighouse, Swift (2003), Seddon (2003)

ⁱⁱⁱ Gutmann (1995)

^{iv} Murphy, Fleming (2003)

^v Rawls (1996)

^{vi} Rawls (1996)

^{vii} Sen (1980)

^{viii} Saito (2003)

^{ix} Lloyd, Paine (2003)

^x Legea învățământului nr. 84 din 24 iulie 1995

^{xi} În continuare, în cadrul acestui paragraf se va folosi abreviere ÎÎS;

^{xii} Legea învățământului nr. 84 din 24 iulie 1995, republicată în M. Of. nr. 606 din 10 decembrie 1999

^{xiii} Legea nr. 219 din 28 noiembrie 2000 privind egalitatea șanselor de a urma studiile în învățământul superior prin acordarea burselor sociale de studiu, cu respectarea prevederilor art. 74, alin. (1) din Constituția României. Textul actului a fost publicat în M. Of., nr. 617 din 30 noiembrie 2000

^{xiv} Legea nr. 268 din 13 iunie 2003, privind modificarea și completarea legii învățământului nr. 84/1995

^{xv} Legea învățământului, nr. 84/1995, actualizată până la data de 25 iunie 2003, cu modificările și completările aduse de: OUG nr. 36/1997 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, Legea nr. 151/1999, OUG nr. 30 din 14 aprilie 2000 respinsă de Legea nr. 113 din 14 martie 2002, OUG nr. 130 din 30 iunie 2000, OUG nr. 206 din 15 noiembrie 2000, OUG nr. 295 din 30 decembrie 2000, OUG nr. 2 din 4 ianuarie 2001, OUG nr. 32 din 26 februarie 2001, Legea nr. 98 din 26 martie 2001, Legea nr. 159 din 7 aprilie 2001, OUG nr. 123 din 8 octombrie 2001, Legea nr. 713 din 3 decembrie 2001, OUG nr. 184 din 20 decembrie 2001, Legea nr. 345 din 1 iunie 2002, Legea nr. 520 din 17 iulie 2002, Legea nr. 268 din 13 iunie 2003

^{xvi} Este vorba despre Legea nr. 376 din 28 septembrie 2004, privind bursele private, adoptată de Parlamentul României cu respectarea art. 75 și art. 76, alin. (2) din Constituția României, republicată

^{xvii} Legea nr. 354 din 15 iulie 2004, pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, adoptată de Parlamentul României cu respectarea art. 75 și art. 76, alin. (1) din Constituția României republicată

^{xviii} HG nr. 309 din 6 mai 1996, publicat în M. Of., Partea I, Nr. 099, din data de 6 mai 1996

^{xix} HG nr. 1187 din 28 noiembrie 2000, pentru modificarea HG nr. 309/1996 privind acordarea de reduceri cu 50% ale tarifelor pentru transportul local în comun, de suprafață și subteran, precum și pentru

---

transportul intern auto, feroviar și naval, de care beneficiază elevii și studenții din învățământul de stat și învățământul particular acreditat, publicat în M. Of. nr. 627 din 4 decembrie 2000

^{xx}HG nr. 1367 din 27 noiembrie 2003 pentru completarea art. 5 din HG nr. 309/1996 privind acordarea de reduceri cu 50% ale tarifelor pentru transportul local în comun, de suprafață și subteran, precum și pentru transportul intern auto, feroviar și naval, de care beneficiază elevii și studenții din învățământul de stat și din învățământul particular acreditat, publicat în M. Of. nr. 851 din 29 noiembrie 2003, în temeiul art. 108 din Constituția României republicată

^{xxi}HG nr. 558 din 3 septembrie 1998 pentru modificarea anexelor 1 și 2 la HG nr. 445/1997 privind stabilirea criteriilor generale de acordare a burselor și a altor forme de sprijin material pentru elevi, studenți și cursanți din învățământul de stat, cursuri de zi. HG nr. 558/1998 a fost publicată în M. Of. Nr. 347 din 14 septembrie 1998

^{xxii}HG nr. 1020 din 11 octombrie 2001 privind acordarea unor burse de studii unor studenți cu domiciliul în mediul rural. HG nr. 1020/2001 a fost publicat în M.Of. nr. 659 din data de 19 octombrie 2001

^{xxiii}a se vedea „Burse pentru studenți - 2001”, document pentru informare, elaborat de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior, sursă: www.cnfis.ro

^{xxiv}HG nr. 1070 din 25 octombrie 2001 privind acordarea unor burse de studiu lunare tinerilor români aflați la studii în străinătate, publicat în M. Of. nr. 731 din 16 noiembrie 2001, în temeiul art. 107 din Constituția României și ale art. 172 alin. (7) din Legea învățământului nr. 84/1995 republicată, cu modificările și completările ulterioare

^{xxv}HG nr.166 din 13 februarie 2003 privind acordarea unor facilități fiscale studenților care doresc să înființeze o afacere proprie, publicat în M. Of. nr. 114/24 februarie 2003, în temeiul art. 107 din Constituția României și al art. 60 din OG nr. 36/2002 privind impozitele și taxele locale, republicată cu modificările și completările ulterioare

^{xxvi}Ordonanța de Guvern nr. 105 din 27 august 1998, publicată în M. Of. nr. 321 din 28 septembrie 1998, privind acordarea de credite bancare pentru studenții din învățământul de stat în temeiul art 107 alin. (1) și (3) din Constituția României și al art. 10 lit. a) din Legea. nr. 148 din 14 iulie 1998 privind abilitatea Guvernului de a emite ordonanțe, publicată în M. Of. nr. 263 din 15 iulie 1998, în temeiul art. 114, alin. (1) și cu respectarea art. 74 alin. (2) din Constituția României.

^{xxvii}Legea nr. 193 din 10 decembrie 1999, pentru aprobarea OG nr. 105/1998 privind acordarea de credite bancare pentru studenții din învățământul de stat, publicată în M. Of. nr. 613 din 15 decembrie 1999, cu respectarea art. 74 alin. (2) din Constituția României

^{xxviii}OG nr. 73 din 30 septembrie 2004, privind instituirea subvențiilor de sprijin individual pentru cazare pentru studenții care locuiesc în alte spații decât căminele ÎÎS de stat, publicată în M. Of. nr. 915 din 7 octombrie 2004, în temeiul art. 115, alin. (4) din Constituția României, republicată

^{xxix} Statisticile descriu situația existentă la nivelul anului 2001. În condițiile în care lărgirea accesului la învățământul superior a reprezentanților păturilor defavorizate social, în special a celor din mediul rural, este un proces de lungă durată, considerăm că datele empirice nu au suferit modificări semnificative în

---

ultimii aproape 4 ani. Din acest motiv, credem că statisticile în acest caz încă mai constituie un punct de plecare într-o astfel de discuție.

^{xxx}A se vedea pentru o prezentare completă și în detaliu, “Funding higher education in England. How HEFCE allocates its funds”, Ghidul publicat, pe 23 mai 2004, de HEFCE (Higher Education Funding Council for England), sursă: www.hefce.ac.uk

^{xxx}ⁱA se consulta „Annual Review, 2003-2004. Turning Opportunities into Success”, p.8, elaborat de HEFCE și disponibil pe www.hefce.ac.uk. Conform acestui material, în anul universitar 2004 – 2005 erau alocate 273 milioane de lire sterline pentru întărirea implementării conceptului de „widening participation” (1. lărgirea participării la învățământul superior, în special în rândul categoriilor sociale subreprezentate, în particular cele care provin din medii dezavantajate, 2. stimularea studenților de a-și duce la bun sfârșit studiile și 3. dezvoltarea de proiecte și programe de finanțare în vederea instruirii persoanelor cu anumite dizabilități). Conform reprezentanților HEFCE, în secolul 21, peste 70% din noile locuri de muncă vor necesita competențe dobândite în urma absolvirii unei forme de învățământ superior.

^{xxx}ⁱⁱ În intervalul 2000 / 2003 finanțarea de baza de la bugetul de stat pentru învățământul superior a fost de 61%

^{xxx}ⁱⁱⁱ DfES - Department for Education and Skills este o structură guvernamentală responsabilă pentru procesul educațional de la toate nivelurile și de asemenea pentru gestionarea oportunităților de angajare. Pentru o descriere amănunțită a acestui organism, propunem adresa www.dfes.gov.uk

^{xxx}^{iv} HEFCE reprezintă un organism care gestionează finanțarea învățământului superior din Anglia, fiind înființat de Parlament. De asemenea, HEFCE este responsabil pentru activitatea pe care o desfășoară în fața Parlamentului. A se vedea „Key facts about higher education” (2005) sursa www.hefce.ac.uk

^{xxx}^v echivalentul românesc al Higher Education Institutions (HEIs)

^{xxx}^{vi} echivalentul românesc al Further Education Colleges (FECs)

^{xxx}^{vii} Higher Education Students Early Statistics (HESES Survey) este recensământul anual completat de instituțiile de învățământ superior, oferind informații cu privire la finanțarea de bază

^{xxx}^{viii} Conform „Glosarului de termeni”, publicat de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS), publicat pe www.cnfis.ro, calculul numărului de studenți echivalenți se realizează cu ajutorul coeficienților de echivalare. Aceștia sunt indicatori specifici fiecărei forme de învățământ și reprezintă raportul între costul unui student de la forma de învățământ respectivă și costul unui student de la cursurile de zi. Numărul de studenți echivalenți este egal cu suma numărului mediu fizic al studenților participanți la fiecare din formele de învățământ promovate de universitate, la care s-a aplicat coeficientul de echivalare, corespunzător fiecărei forme de învățământ.

^{xxx}^{ix} Higher Education in Further Education (HEIFES Survey) este recensământul anual aplicat instituțiilor de învățământ post-liceal – colegiilor -, are oferă informații cu privire la finanțarea de bază

^{xl} Office of Science and Technology este o structură guvernamentală în atribuțiile căreia intră menținerea standardelor de excelență în știință, inginerie și tehnologie, pe teritoriul Regatului Unit, și înțelegerea

---

acestora la nivel public. OST este parte componentă a Department of Trade and Industry (DTI). Pentru amănunte suplimentare, sugerăm www.ost.gov.uk

^{xli}Există șase astfel de consilii de cercetare. Acestea sunt finanțate prin intermediul OST pentru a susține cercetarea în domeniile lor de interes, cercetare realizată atât la nivelul propriilor structuri instituționale, cât și la nivelul instituțiilor de învățământ superior. În categoria consiliilor de cercetare intră și Arts and Humanities Research Board (AHRB), acesta îndeplinind funcții identice.

^{xlii}Din 2006, instituțiile de învățământ superior au dreptul să ducă valoarea taxelor până la un plafon maxim impus de 3000 de lire, deci o dublarea a valorii plafonului maxim valabil pe 2004. În ceea ce îi privește pe studenții din afara UE, instituțiile de învățământ superior au libertatea de a-și impune singure nivelul taxelor de școlarizare.

^{xliii}Aceasta este suma de bază corespunzătoare cheltuielilor pe student echivalent pe care le instituțiile de învățământ superior ce aparțin au categoriei cu coeficient de echivalență 1

^{xliv}Student Loan Company (SLC) este organismul care administrează împrumuturile guvernamentale acordate studenților din Regatul Unit. A se vedea „A guide to financial support for higher education students in 2005-2006”. Acest ghid reprezintă o informare destinată studenților care doresc să se informeze cu privire la modalitățile prin care pot accesa împrumuturi guvernamentale administrate de SLC. Materialul este elaborat de DfES și poate fi accesat pe www.studentfinancedirect.co.uk, dar pentru mai multe informații sugerăm www.slc.co.uk. Menționăm faptul că Student Finance Direct este un serviciu manageriat de SLC în parteneriat cu autoritățile de locale care au atribuții în domeniul educației și cu DfES.

^{xlv}HEFCE, “Funding higher education in England. How HEFCE allocates its funds”, 2004, pp. 5-9

^{xlvi}Resursa standard = (blockgrant-ul+ taxe presupuse) / nr. de studenți echivalenți. Acest resursă de bază este rata de baza integrabilă în grupa D de costuri, de coeficient 1.

^{xlvii}Studenții de care se ține cont în procesul de numărare sunt definiți FULL EQUIVALENT TERM (FTE) adică studenți echivalenți. Spre exemplu, un student part-time este măsurat prin compararea activității de învățat cu cea a unui student full time. Astfel, având o activitate la jumătate, va fi înregistrat cu un **coeficient de 0,5**. În sistemul de finanțare britanic se lucrează, ca și în sistemul de finanțare românesc, cu conceptele de „studenți echivalenți” și „coeficienți de echivalență”.

^{xlviii}Sistemul de creditare nu este aplicabil în cazul studenților care au început cursurile în anul universitar 1997/1998 sau mai devreme. Acest sistem a intrat în funcțiune o dată cu anul universitar 1998/1999

^{xlix}Această categorie de studenți nu poate accesa integral creditele rambursabile oferite de organismele guvernamentale, ci doar o cotă parte. Cota parte dintr-un credit rambursabil este indirect proporțională cu nivelul de venit pe membru de familie raportat la un plafon de referință, definit, spre exemplu, de salariul minim pe economie.

¹ Există anumite împrumuturi și cheme de sprijin disponibile studenților care provin din Regatul Unit, din statele UE și din Norvegia, Islanda, Liechtenstein. Acestea însă sunt destinate anumitor forme de educație și training.

---

^{lii}În cadrul materialului prin credit sau împrumut rambursabil se înțeleg toate formele de finanțare publică acordate studenților de către guvern. Spre exemplu, granturile nerambursabile destinate acoperirii în mare parte a taxelor școlare sau granturile nerambursabile pentru întreținere.

^{lii}Creditele (nerambursabile în cazul celor ce provin din familiile nevoiașe) pentru studenți sunt sume publice destinate acoperirii parțiale sau integrale a cheltuielilor reprezentate de achitarea taxelor școlare, întreținere/cazare, mâncare, îmbrăcăminte, transport și altele, pe timpul universității sau colegiului.

^{liii}În elaborarea schemei de finanțare sunt prevăzute: suma acordată prin credit rambursabil, întrunirea și păstrarea condițiilor de eligibilitate în timpul participării la procesul educațional, modalitățile de rambursare a creditului, datele cu privire la modalitățile de contactare a celui care ia creditul de către autoritățile abilitate cu acordarea dar și cu rambursarea creditului/grantului etc.

^{liv}Department for Employment and Learning, Ministerul scoțian al educației și Secretary of State for Education and Skills sunt structuri guvernamentale echivalente, cu atribuții în domeniul educației

^{lv}SLC acordă în mod obișnuit împrumutul solicitat în trei tranșe. În funcție de momentul în care solicitantul aplică pentru acorarea împrumutului (spre exemplu, dacă a depus cererea de primire a împrumutului cu întârziere),

^{lvi}Pentru o descriere detaliată a procedurii de acordare a împrumutului rambursabil, a se consulta „Student Loan: A Guide To Terms and Conditions”, 2005-2006, elaborat de Department for Education and Skills, disponibil pe www.studentfinancedirect.co.uk

^{lvii}Pentru detalii cu privire la Inland Revenue, vă sugerăm să consultați www.taxcredits.inlandrevenue.gov.uk

^{lviii}Pentru mai multe informații legate de modalitatea de colectare de către Inland Revenue a împrumuturilor pentru studenți, a se consulta „Collection of Student Loans. A Guide for Employers”, aprilie 2003, editat de Inland Revenue Marketing and Communication, disponibil pe www.inlandrevenue.gov.uk

^{lix}Plafonul este stabilit la 15.000 de lire sterline începând cu aprilie 2005. Până la această dată, plafonul salarial era de 10.000 de lire sterline.

^{lx}Spre exemplu, acest plafon este de 15.200 lire sterline pe an

^{lxi}Guvernul se așteaptă ca începând cu anul universitar 2004-2005, 30% dintre studenți să beneficieze de granturile nerambursabile integrale de 1 000 de lire sterline. Pentru mai multe amănunte cu privire la modalitatea de alocare a acestui grant nerambursabil, vă sugerăm să consultați „The Future of Higher Education: A Brief Guide to the New Student Finance Arrangements”, elaborat de DfES, iulie 2004 și disponibil pe www.dfes.gov.uk/studentssupport

^{lxii} Anuarul statistic al Federației Ruse, ediția 2002;

^{lxiii} pentru o informare mai detaliată a se vedea portalul informațional pentru susținerea Examenului Unic Național accesibil la adresa <http://ege.edu.ru/PortalWeb/index.jsp>;

^{lxiv} După Videapin Vitalie, „Problemele finanțării școlii superioare”, Revista Învățământul Azi, decembrie 2004, articol disponibil în variantă electronică la adresa http://www.eed.ru/cover_story/c_38.html , ultima dată accesat la 14 mai 2005;

---

^{lxv} după Hotărârea Colegiului Ministerului Educației și Științei al Federației Ruse „Referitor la rezultatele implementării experimentului privind introducerea Examenului Unic Național în 2004 și a propunerilor pentru anul 2005” din 13 octombrie 2004;

^{lxvi} idem;

^{lxvii} după Kuzminov Iaroslav, „Analiza fluxurilor financiare” Revista Învățământul Azi, decembrie 2004, articol disponibil în limba rusă în variantă electronică la adresa http://www.eed.ru/cover_story/c_62.html, ultima dată accesat la 16 mai 2005;

^{lxviii} idem;

^{lxix} datele din cadrul acestei secțiuni sunt preluate din cadrul articolelor „Ce îi așteaptă pe studenți” din 12 iulie 2004, postat în variantă electronică pe site-ul Federației Sindicale a lucrătorilor din Învățământ și Cercetare din Federația Rusă disponibil în limba rusă la adresa <http://www.ed-union.ru/docs/doc0199.doc>, ultima dată accesat la 15 mai 2005.

„Bursa studentască. Adevăr și ficțiune” din 19 ianuarie 2005, postat în variantă electronică pe site-ul Federației Sindicale a lucrătorilor din Învățământ și Cercetare din Federația Rusă disponibil în limba rusă la adresa <http://www.ed-union.ru/cgi-bin/stat.cgi?doc=0697&link=http://www.ed-union.ru/sks-pub-doc.html?file=sks-stipend>, ultima dată accesat la 15 mai 2005.

Materialul analitic „Sfera socială a sistemului de învățământ: susținerea și protecția studenților”, din 16 iulie 2004, postat în variantă electronică pe site-ul Federației Sindicale a lucrătorilor din Învățământ și Cercetare din Federația Rusă disponibil în limba rusă la adresa <http://www.ed-union.ru/sks-pub-doc.html?file=stud-spravka>, ultima dată accesat la 15 mai 2005;

^{lxx} La realizarea acestui material am folosit următoarele surse: Brigitte Gebbels-Dreiling, *Razlicie Sposobi Finansirovanie Universitetov: Primer Germanii*; Manfred Efinger, *Finansirovanie Vishego Obrazovania v Zavisimosti ot Pokazatelei Kacestva: Opit Zemli Reinland-Pfalts*; Klaus Palandt, *Novaia Modeli Nijnei Saksonii – Universiteskie Fondi*. Toate articole au aparut în același număr al revistei „Vishee Obrazovanie v Evrope”, vol. XXVIII, No.2, 2003 disponibile pe: http://www.aha.ru/moscow64/educational_book/ (accesat pe 9 Martie, 2005). De asemenea s-au folosit materiale disponibile pe site-ul ministerului educației și cercetării al Germaniei.

^{lxxi} Varianta de față este definită drept varianta maximală deoarece implementarea mecanismelor pe care le propune, presupune schimbări destul de importante la nivelul contextului social românesc.

^{lxxii} Prin forme de asistare a studenților de către stat, definim diferitele forme prin care este sprijinită participarea la procesul de învățământ superior. Astfel, în categoria formelor de asistare pot fi poziționate: setul de burse pe care statul român le acordă studenților (burse de ajutor social, burse de studiu, burse de merit etc.), acoperirea parțială sau totală a cheltuielilor de transport, acordarea unui ajutor financiar de cazare studenților care nu locuiesc în căminele ÎȘS, acordarea de facilități financiare studenților care doresc să își întemeieze o afacere, crearea unui fond de garantare a creditelor pe care studenții le pot accesa de la băncile comerciale în vederea acoperirii unei părți din cheltuielile pe care participarea la procesul de învățământ superior le implică etc. (pentru o imagine detaliată a acestor forme de asistare a studenților, vă

---

sugerăm să parcurgeți în acest material, secțiunea „Sprijinul și susținerea financiară a studenților realizate de către statul român”)

^{lxxiii} „Situția ne-naturală din sistemul de învățământ superior românesc” a fost definită de CNFIS, în documentul informativ, ce poate fi găsit pe www.cnfis.ro, ce a rezultat întâlnirii de analiză, din septembrie 2001

^{lxxiv} „Widening participation” este principiul care stă la baza politicii de finanțare a învățământului superior din Marea Britanie. Pentru mai multe amănunte a se vedea, în cadrul materialului, secțiunea destinată descrierii sistemului englez de finanțare și de acordare de granturi rambursabile și nerambursabile

^{lxxv} Actele normative care prevăd categoriile de studenți care beneficiază de aceste burse și condițiile ce trebuie îndeplinite sunt prezentate anterior în cadrul acestui material, la secțiunea „Sprijinul și susținerea financiară a studenților realizate de către statul român”

^{lxxvi} Prin „abandon universitar” definim comportamentul studenților de a renunța la parcurgerea întregului ciclul universitar sau post universitar – cei care nu ajung absolvenți de studii superioare, deși au fost cuprinși în procesul de învățământ superior.

^{lxxvii} În acest context, trebuie să amintim de proiectul legislativ promovat de Ministerul Educației și Cercetării (2005), potrivit căruia studenții care în primul an de studiu beneficiază de locuri subvenționate de la bugetul de stat, pot pierde această subvenție în condițiile în care nu respectă condițiile de performanță definite de senatele universitare.

^{lxxviii} Precizare de tip metodologic: conținutul VM este construit plecând de la cadrul legislativ în vigoare

^{lxxix} În acest caz, prin tinerii ce aparțin minorităților etnice, facem referire în special la etnia rromă, dar nu numai. Nu este mai puțin adevărat că tinerii ce aparțin minorităților etnice pot fi întâlniți la nivelul categoriilor definite anterior – tinerii din familiile sărace din mediul rural și urban și tinerii cu dizabilități

^{lxxx} Premierea studenților cu rezultate deosebite în domeniul în care se pregătesc se poate face prin integrarea lor în echipele diferitelor proiecte de cercetare derulate la nivelul ÎIS, pentru care s-au obținut granturi din partea CNFIS sau forme de finanțare din partea altor organisme.

^{lxxxi} În acest caz, pentru a acoperi deficitul de personal didactic din zona rurală, opțional, celor care își manifestă intenția de a-și continua activitatea în domeniul predării disciplinei pe care au studiat-o sau a disciplinelor pentru care au acumulat cunoștințele necesare în timpul ciclului universitar sau post-universitar (spre exemplu, un absolvent de științe politice poate presa la nivel de școală generală noțiunile de cultură civică), li se poate oferi accesul la astfel de locuri de muncă, în limita disponibilă. Pentru această categorie de studenți, cheltuielile instruirii acestora în cadrul unui modul psiho-pedagogic sunt suportate de la bugetul Ministerului Educației și Cercetării.

^{lxxxii} În condițiile introducerii GN și GR, sprijinul statului pentru acordarea de credite bancare (a se vedea OG nr. 105/1998) nu se mai justifică.

^{lxxxiii} Studenții care beneficiază de GNS vor avea prioritate în cazul în care optează pentru locurile din căminele ce aparțin ÎIS respective

---

^{lxxxiv}Criteriile specifice de performanță pot varia la nivel de conținut: îndeplinirea numărului de credite, media generală pe anul universitar să depășească unanimit plafon etc.

^{lxxxv}În mod normal cheltuielile pe student echivalent ar trebui să fie aceleași sau cel puțin apropiate

^{lxxxvi}Deși cheltuielile pe student echivalent sunt aceleași sau cel puțin apropiate, universitatea (c) practică o taxă cu mult peste piață datorită prestigiului de care se bucură.

^{lxxxvii}Principiul care stă la baza VM este acela de a le permite tinerilor din păturile defavorizate și subreprezentate la nivelul ÎS acreditate accesul la educație superioară și nu la educație superioară de prestigiu.

^{lxxxviii}GSD este complementar GS, în sensul în care un tânăr poate beneficia de ambele granturi, cu condiția respectării condițiilor de acordare

^{lxxxix}Valoarea GS și GSD este stabilită anual de Ministerul Educației și Cercetării în colaborare cu Ministerul Finanțelor Publice, Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii și Protecției Sociale.

^{xc}Statul ar trebui să asiste, prin locurile subvenționate, studenții fără posibilități financiare. Din acest punct de vedere, situațiile în care studenți care nu intră în categoria celor cu un venit pe cap de familie sub plafonul fix (salariul minim pe economie) beneficiază de locuri subvenționate de la bugetul de stat încalcă principiul echității și al egalității de șanse la participarea în procesul de învățământ superior acreditat.

^{xc}Privatizarea internatelor, căminelor și cantinelor trebuie să se facă cu obligația de a nu schimba destinația acestora

^{xcii}Copie după cartea de identitate, certificatul de naștere, diploma de bacalaureat etc.

^{xciii}Ministerul Educației și Cercetării stabilește cu cât timp înaintea organizării concursurilor de admitere în ÎS acreditate trebuie comunicată lista candidaților care beneficiază de GS.

Bibliografie

I. Legi, Hotărâri, Ordonanțe de Guvern:

1. Legea învățământului nr. 84 din 24 iulie 1995;
2. Legea învățământului nr. 84 din 24 iulie 1995, republicată în M. Of. nr. 606 din 10 decembrie 1999;
3. Legea nr. 219 din 28 noiembrie 2000 privind egalitatea șanselor de a urma studiile în învățământul superior prin acordarea burselor sociale de studiu, cu respectarea prevederilor art. 74, alin. (1) din Constituția României, publicat în M. Of., nr. 617 din 30 noiembrie 2000;
4. Legea nr. 268 din 13 iunie 2003, privind modificarea și completarea legii învățământului nr. 84/1995;
5. Legea nr. 376 din 28 septembrie 2004, privind bursele private, adoptată de Parlamentul României cu respectarea art. 75 și art. 76, alin. (2) din Constituția României, republicată;
6. Legea nr. 354 din 15 iulie 2004, pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, adoptată de Parlamentul României cu respectarea art. 75 și art. 76, alin. (1) din Constituția României republicată;
7. HG nr. 309 din 6 mai 1996, publicat în M. Of., Partea I, Nr. 099, din data de 6 mai 1996;
8. HG nr. 1187 din 28 noiembrie 2000, pentru modificarea HG nr. 309/1996 privind acordarea de reduceri cu 50% ale tarifelor pentru transportul local în comun, de suprafață și subteran, precum și pentru transportul intern auto, feroviar și naval, de care beneficiază elevii și studenții din învățământul de stat și învățământul particular acreditat, publicat în M. Of. nr. 627 din 4 decembrie 2000;
9. HG nr. 1367 din 27 noiembrie 2003 pentru completarea art. 5 din HG nr. 309/1996 privind acordarea de reduceri cu 50% ale tarifelor pentru transportul local în comun, de suprafață și subteran, precum și pentru transportul intern auto, feroviar și naval, de care beneficiază elevii și studenții din învățământul de stat și din învățământul particular acreditat, publicat în M. Of. nr. 851 din 29 noiembrie 2003;
10. HG nr. 558 din 3 septembrie 1998 pentru modificarea anexelor 1 și 2 la HG nr. 445/1997 privind stabilirea criteriilor generale de acordare a burselor și a altor forme de sprijin material pentru elevi, studenți și cursanții din învățământul de stat, cursuri de zi. HG nr. 558/1998 a fost publicată în M. Of. Nr. 347 din 14 septembrie 1998;
11. HG nr. 1020 din 11 octombrie 2001 privind acordarea unor burse de studii unor studenți cu domiciliul în mediul rural. HG nr. 1020/2001 a fost publicat în M.Of. nr. 659 din data de 19 octombrie 2001;
12. HG nr. 1070 din 25 octombrie 2001 privind acordarea unor burse de studiu lunare tinerilor români aflați la studii în străinătate, publicat în M. Of. nr. 731 din 16 noiembrie 2001;

-
13. HG nr.166 din 13 februarie 2003 privind acordarea unor facilități fiscale studenților care doresc să înființeze o afacere proprie, publicat în M. Of. nr. 114/24 februarie 2003
  14. Ordonanța de Guvern nr. 105 din 27 august 1998, publicată în M. Of. nr. 321 din 28 septembrie 1998;
  15. Legea nr. 193 din 10 decembrie 1999, pentru aprobarea OG nr. 105/1998 privind acordarea de credite bancare pentru studenții din învățământul de stat, publicată în M. Of. nr. 613 din 15 decembrie 1999;
  16. OG nr. 73 din 30 septembrie 2004, privind instituirea subvențiilor de sprijin individual pentru cazare pentru studenții care locuiesc în alte spații decât căminele ÎS de stat, publicată în M. Of. nr. 915 din 7 octombrie 2004;
  17. Hotărârea Colegiului Ministerului Educației și Științei al Federației Ruse „Referitor la rezultatele implementării experimentului privind introducerea Examenului Unic Național în 2004 și a propunerilor pentru anul 2005” din 13 octombrie 2004, a se vedea www.edu.ru ;

II. Cărți

1. Dincă George, Korka Mihai, *Finanțarea învățământului superior - Tendințe actuale Alocări pentru finanțări interne - Modelul 2000 al Universității de Vest Timișoara*, Fundația Coloana Infinitului, București 2000;
2. Dincă George, *Financial management and institutional relationships with civil society*, UNESCO, Bucharest 2002;
3. Howlett Michael, Ramesh M., *Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor*, Editura Epigraf, Chișinău, 2004;
4. Miroiu Adrian, Rădoi Mireille, Zulean Marian, *Politici Publice*, Editura Politeia – SNSPA, București, 2002;
5. Miroiu Adrian, Dincă George (eds.), *The policy of Higher Education Funding in Romania*, Editura PAIDEIA, Bucuresti 2000;
6. Miroiu Adrian, Dincă George (ed.), *Aspecte ale finanțării globale a universităților*, Fundația Coloana Infinitului, București 2000;
7. Nica Panaite, *Implicații manageriale ale trecerii la finanțarea globală a universităților*, Fundația Coloana Infinitului, București 1998;
8. Rawls, John (1996) *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York
9. Sen, Amartya K. (1980) Equality of What?, in: S. McMurrin (ed.) *The Tanner Lecture on Human Values* vol.1, Cambridge University Press;
10. Weimer David L., Vining Aidan R., *Analiza Politicilor Publice: concepte și practică*, Editura Arc, Chișinău, 2004.

III. Studii și rapoarte:

1. *Strategia Învățământului Superior Românesc Pentru Perioada 2002 – 2010*, Ministerul Educației Cercetării și Tineretului, București 2002, disponibil pe site-ul <http://www.edu.ro/download/strategiesuperior.pdf> ;
2. Lazăr Vlăsceanu, Ana Maria Dima, „Întâlnire cu studenții” în Adrian Miroiu, *Reforma Sectorului Public în România*, Editura Trei, București, 2000;

-
3. Florin Bondar, „Sistemul de vouchere. Condiții și posibilități de implementare în învățământul românesc” în Adrian Miroiu, *Reforma Sectorului Public în România*, Editura Trei, București, 2000;
  4. George Dincă „Câteva idei privind politica de finanțare a învățământului superior”, Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior – CNFIS, București, 2001, disponibil în variantă electronică la <http://www.cnfis.ro/documente/politica%20de%20finantare.pdf> ;
  5. Gutmann, A. (1995) „Civic education and social diversity”, *Ethics*, 105 (3);
  6. Hansen, W. Lee (1972) “Equity and the finance of higher education”, *The Journal of Political Economy*, 80 (3);
  7. Lloyd, Caroline, Payne, Jonathan (2003) “The political economy of skill and the limits of educational policy”, *Journal of Education Policy*, 18 (1);
  8. Murphy, Marc, Fleming, Ted (2003) “Partners in participation: integrated approaches to widening access in higher education” *European Journal of Education*, 38 (1);
  9. Panaite Nica, „Descentralizarea managementului financiar al universitatilor”, Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior – CNFIS, București 2001, disponibil în variantă electronică la <http://www.cnfis.ro/documente/CNFIS-bugete%20pe%20facult.pdf> ;
  10. George Dincă, “Schimbarea modului de repartizare a creditelor bugetare acordate universităților” Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior – CNFIS, București 2001, disponibil în variantă electronică la http://www.cnfis.ro/documente/credite_bugetare.pdf ;
  11. Studiul „Burse pentru studenți - 2001”, document pentru informare, elaborat de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior, sursă: www.cnfis.ro;
  12. Analiza comparativă “Efectele Indicatorilor de calitate asupra repartizării pe universități a alocațiilor bugetare destinate finanțării de bază”, Consiliul Național de Finanțare a Învățământului Superior - CNFIS, București, Februarie 2005;
  13. Dennis Farrington, *Legislative initiatives in the context of the Bologna Process: a comparative perspective*, UNESCO – CEPES, Bucharest, 2005;
  14. *Raportul Național 2004 – 2005 privind implementarea Procesului Bologna, prezentat pentru Conferința de la Berghen*, Ministerul Educației și Cercetării, disponibil în variantă electronică la adresa www.edu.ro;
  15. Ilie Dogaru, Studiul “Stadiul aplicării sistemului de finanțare a învățământului preuniversitar de stat” în *Formula de finanțare a învățământului preuniversitar din România*, Editura Economică, București, 2002, sursa: <http://www.edu.ro/download/dfina21.pdf> ;
  16. HEFCE, “Funding higher education in England. How HEFCE allocates its funds”, 2004, pp. 5-9;
  17. „The Future of Higher Education: A Brief Guide to the New Student Finance Arrangements”, elaborat de DfES, iulie 2004 și disponibil pe www.dfes.gov.uk/studentsupport ;
  18. Materialul analitic „Sfera socială a sistemului de învățământ: susținerea și protecția studenților”, din 16 iulie 2004, postat în variantă electronică pe site-ul Federației Sindicale a lucrătorilor din Învățământ și Cercetare din Federația Rusă

-
- disponibil în limba rusă la adresa <http://www.ed-union.ru/sks-pub-doc.html?file=stud-spravka> ;
19. *Education et redistribution*, Rapport nr. 3, Conseil de l'Emploi, de Revenus et de la Cohesion Sociale, Paris, 2003;
  20. *L'aide financiere aux etudiants de l'enseignement superieur en Europe – tendances et debats*, Euridice – Le reseau de l'information sur l'education en Europe, Vol. 1, Bruxelles, 1999

IV. Articole și reviste

1. Brighouse, Harry, Swift, Adam (2003) "Defending liberalism in education theory", *Journal of Education Policy*, 18 (4);
2. „Glosar de termeni”, publicat de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS), publicat pe www.cnfis.ro;
3. Sjur Bergan (ed), *Recognition issues in the Bologna Process*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003;
4. „Annual Review, 2003-2004. Turning Opportunities into Success”, p.8, elaborat de HEFCE și disponibil pe www.hefce.ac.uk ;
5. „A guide to financial support for higher education students in 2005-2006”, DfES, poate fi accesat pe www.studentfinancedirect.co.uk;
6. „Collection of Student Loans. A Guide for Employers”, aprilie 2003, editat de Inland Revenue Marketing and Communication, disponibil pe www.inlandrevenue.gov.uk
7. „Student Loan: A Guide To Terms and Conditions”, 2005-2006, elaborat de Department for Education and Skills, disponibil pe www.studentfinancedirect.co.uk ;
8. Anuarul statistic al Federației Ruse, ediția 2002;
9. Kuzminov Iaroslav, „Analiza fluxurilor financiare”, Revista *Învățământul Azi*, decembrie 2004, articol disponibil în limba rusă în variantă electronică la adresa http://www.eed.ru/cover_story/c_62.html ;
10. Videapin Vitalie, „Problemele finanțării școlii superioare”, Revista *Învățământul Azi*, decembrie 2004, articol disponibil în variantă electronica la adresa http://www.eed.ru/cover_story/c_38.html ;
11. „Ce îi așteaptă pe studenți” din 12 iulie 2004, postat în variantă electronică pe site-ul Federației Sindicale a lucrătorilor din Învățământ și Cercetare din Federația Rusă disponibil în limba rusă la adresa <http://www.ed-union.ru/docs/doc0199.doc>
12. „Bursa studentască. Adevăr și ficțiune” din 19 ianuarie 2005, postat în variantă electronică pe site-ul Federației Sindicale a lucrătorilor din Învățământ și Cercetare din Federația Rusă disponibil în limba rusă la adresa <http://www.ed-union.ru/cgi-bin/stat.cgi?doc=0697&link=http://www.ed-union.ru/sks-pub-doc.html?file=sks-stipend>;
13. Revista “Higher Education in Europe”, vol. XXVIII, No.2, 2003 disponibile pe: http://www.aha.ru/moscow64/educational_book/ ;
14. Revista “Higher Education in Europe”, vol. XXX, No.1, 2005, UNESCO - CEPES, Bucharest, 2005;

-
15. Saito, Madoka (2003) "Amartya Sen's capability approach to education: a critical exploration", *Journal of Philosophy of Education*, 37 (1);
  16. Seddon, Terri (2003) "Framing justice: challenges for research", *Journal of Education Policy*, 18 (3);

V. Site-uri electronice:

www.edu.ro

www.cnfis.ro

www.cepes.ro

www.hefce.ac.uk

www.dfes.gov.uk

www.ost.gov.uk

www.slc.co.uk

www.studentfinancedirect.co.uk

www.inlandrevenue.gov.uk

www.taxcredits.inlandrevenue.gov.uk

www.edu.ru

www.eed.ru

<http://www.ed-union.ru>

www.cerc.gouv.fr

www.education.fr